

Markus

«Markus *bayan qilghan xush xewer*» ...
Chömüldürgüchi Yehyaning telim bérishi

Mat. 3:1-12; Luqa 3:1-9, 15-17; Yh. 1:19-28

¹ Xudaning oghli Eysa Mesihning xush xewirining bashlinishi: □

² Yeshaya peyghemberning yazmisida xatirilen'gendek: —

«Mana, aldingda elchimni ewetimen.

U séning yolungni aldin'ala teyyarlaydu. □ ■

³ Anglanglar, dalada birsining towlighan awazini!

U: «Perwerdigarning yolini teyyarlanglar,

Uning üçhün chighir yollirini tüptüz qilinglar!» — deydu». □ ■

⁴ Kishilerni chömüldürüş élip baridighan Yehya *peyghember* chöl-bayawanda peyda bolup, gunahlargha kechürüm élip kélidighan, towa

□ **1:1** «Eysa **Mesihning xush xewiri**» — özi élip kelgen, özi toghruluq xush xewerdur. «xush xewirining **bashlinishi**» — Markus Eysa Mesih toghruluq bu xush xewerning özi Xuda alemni yaratqinidek yéngi bir bashlinish keldi, dep körsetmekchi bolushi mumkin («Yar.» 1:1). □ **1:2** «Mana, **aldingda elchimni ewetimen. U séning yolungni aldin'ala teyyarlaydu**» — sözligüchi Xuda Özi, elwette. Mushu sözler awwal «Mis.» 23:20 hem «Mal.» 3:1de körünidu. ■ **1:2** Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mat. 11:10; Luqa 7:27. □ **1:3** «Anglanglar, **dalada birsining towlighan awazini!**

U: «Perwerdigarning **yolini teyyarlanglar, Uning üçhün chighir yollirini tüptüz qilinglar!**» — «Yesh.» 40:3. ■ **1:3** Yesh. 40:3; Mat. 3:3; Luqa 3:4; Yuh. 1:23.

qilishni bildüridighan *sugha* «chömüldürüş»ni jakarlashqa bahlidi. □ ■

⁵ Pütün Yehudiye ölkisidikiler we pütkül Yérusalém shehiridikiler uning aldigha chiqip, gunahlirini iqrar qilishi bilen uning teripidin Iordan deryasida chömüldürüldi. ■

⁶ Yehya bolsa töge yungidin qilin'ghan kiyim kiygen, bélige kön tasma baghlighanidi; yémeklik chéketke bilen yawa here hesili idi. ■

⁷ U mundaq dep jakarlaytti:

— Mendin qudretlik bolghan biri mendin kéyin kélidu. Men hetta éngiship keshlirining boghquchini yéshishkimu layiq emesmen! ■

⁸ Men silerni sughila chömüldürimen, lékin u silerni Muqeddes Rohqa chömüldüridu. ■

Mesihning chömüldürülüshi we sinilishi

Mat. 3:13-17; Luqa 3:21-22

⁹ Shu künlerde shundaq boldiki, Eysa Galiliye ölkisining Nasaret shehiridin kélip, Yehya teripidin Iordan deryasida chömüldürüldi.

□ **1:4** «Yehya chöl-bayawanda **peyda bolup...**» — erebche «Yehya» dégen isim ibranij tilida we grék tilida uchraydighan «Yuhanna» dégen isimdur; menisi, «Perwerdigarning méhir-shepqiti»dur. ««gunahlargha **kecherüm élip kélidighan, towa qilishni bildüridighan «chömüldürüş»»** — «chömüldürüş» bolsa, sugha chömüldürüşni körsitidu. Bashqiche éytqanda, «yaman yolliringlardin yénip, towa qilinglar! Towa qilghanliqinglarni bildürüş üçün sugha chömüldürüşni qobul qilinglar. Shundaq qilghanda, Xuda silerni kechürüm qilidu!» — Dégendek. ■ **1:4** Mat. 3:1; Luqa 3:3; Yuh. 3:23. ■ **1:5** Mat. 3:5; Luqa 3:7. ■ **1:6** 2Pad. 1:8; Law. 11:22; Mat. 3:4. ■ **1:7** Mat. 3:11; Luqa 3:16; Yuh. 1:27. ■ **1:8** Yesh. 44:3; Yo. 2:28,29; Mat. 3:11; Ros. 1:5; 2:4; 11:15,16; 19:4.

10 U sudin chiqqandila, asmanlarning yérilip, Rohning kepter qiyapitide chüshüp, öz üstige qonuwatqanliqini kördi. □ ■

11 Shuning bilen asmanlardin: «Sen Méning söyümlük Oghlum, Men sendin toluq xursenmen!» dégen bir awaz anglandi. ■

12 We Roh derhal uni chöl-bayawan'gha süylep chiqardi. □ ■

13 U chölde qiriq kün turup, Sheytan teripidin sinilip turatti. U shu yerde yawayi haywanlar bilen bille idi; shu künlerde perishtiler uning xizmitini qildi. □

Eysaning töt béliqchini chaqirishi

Mat. 4:12-22; Luqa 4:14-15; 5:1-11

14-15 Emdi Yehya solan'ghandin kéyin, Eysa Galiliye ölkisige bérip: «Waqit-saiti toshti, Xudaning

□ **1:10** «Rohning kepter qiyapitide chüshüp, öz üstige qonuwatqanliqini kördi» — «Roh» Xudaning Rohi, Muqeddes Rohni körsitidu. «kepter qiyapitide» — yaki «paxtek qiyapitide». Grék tilida bu qush «péristéra» dep atilidu. «péristéra» grék tilida hem kepterni hem paxteknimu körsitidu. ■ **1:10** Mat. 3:16; Luqa 3:21; Yuh. 1:32. ■ **1:11** Zeb. 2:7; Yesh. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pét. 1:17. □ **1:12** «We Roh derhal uni chöl-bayawan'gha süylep chiqardi» — «Roh» — Xudaning Rohi, Muqeddes Rohni körsitidu. «...Roh derhal uni chöl-bayawan'gha süylep chiqardi» — grék tilida «...Roh derhal uni chöl-bayawan'gha ittirip chiqardi» déyilidu. ■ **1:12** Mat. 4:1; Luqa 4:1. □ **1:13** «U chölde qiriq kün turup, Sheytan teripidin sinilip turatti» — bu ayetke qarighanda, u chöl-bayawanda qiriq kün turghanda, Sheytanning sinaqliri toxtimay dawamlashturulghanidi. «Matta» we «Luqa»da xatirilen'gen sinaqlar bu qiriq künning axirida kelgen bolup, sinaqlar ewjige chiqqanidi.

padishahliqi yéqinlashti! Towa qilinglar, xush xewerge ishininglar!» dep Xudaning padishahliqining xush xewirini jakarlashqa bahlidi. □ ■

¹⁶ *Shu künlerde* u Galiliye déngizi boyida kétiwétip, Simon bilen inisi Andriyasni kördi. Ular béliqchi bolup, déngizgha tor tashlawatatti. □ ■

¹⁷ Eysa ulargha:

— Méning keynimdin ménginglar, men silerni adem tutquchi béliqchi qilimen! — dédi. □ ■

¹⁸ Ular shuan torlirini tashlap, uninggha egiship mangdi. ■

¹⁹ U shu yerdin bir'az ötüp Zebediyning oghli Yaqupni inisi Yuhanna bilen kördi. Bu ikkisi kémide turup torlirini onghawatatti. ■

²⁰ U shuan ularnimu chaqirdi. Ular atisi Zebediyning medikarlar bilen bille kémide qaldurup, özliri uning bilen mangdi.

Eysaning jin chaplashqan ademni azad qilishi Luqa 4:31-37

□ **1:14-15** «Xudaning **padishahliqining xush xewiri**» — yaki «Xudaning xush xewiri». ■ **1:14-15** Mat. 4:12; Luqa 4:14; Yuh. 4:43. □ **1:16** «Ular **béliqchi bolup, déngizgha tor tashlawatatti**» — mushu xil tor adette kémining keynidin tartilatti. ■ **1:16** Mat. 4:18. □ **1:17** «men **silerni adem tutquchi béliqchi qilimen!**» — «ademni tutquchi» mushu yerde «tutush» ziyani yetküzüsh yaki ulardin paydilinish üçün emes, belki ularni Sheytanning ilkidin élip qutquzushni körsitidu. ■ **1:17** Yer. 16:16; Ez. 47:10. ■ **1:18** Mat. 19:27; Mar. 10:28; Luqa 5:11; 18:28. ■ **1:19** Mat. 4:21.

21 Ular KeperNahum shehirige kirdi. Shabat küni u udul sinagogqa kirip, telim bérishke bashlidi.

□ ■

22 Xalayıq uning telimige heyranuhes bolushti. Chünki uning telimliri Tewrat ustazliriningkige oxshimaytti, belki tolimu nopuzluq idi. ■

23 Sinagogta napak roh chaplashqan bir adem bar idi. U: □ ■

24 — I Nasaretlik Eysa, biz bilen karing bolmisun! Sen bizni yoqatqili keldingmu? Men séning kimlikingni bilimen, sen Xudaning Muqeddes bolghuchisisen! — dep towlaytti.

25 Lékin Eysa *jin'gha* tenbih bérıp: — Aghzingni yum, bu ademdin chiq! — dédi.

26 Napak roh héliqi ademning ténini tartishturup, qattiq warqirighiniche uningdin chiqip ketti.

27 Xalayıq hemmisi buningdin intayin heyran bolup, özara ghulghula qiliship:

— Bu qandaq ish? Yéngi bir telimghu! Chünki u hoquq bilen hetta napak rohlarghimu buyruq qilalaydiken, ularmu uning sözige boysunidiken, — déyishti.

28 Buningdin uning shöhriti shu haman pütün Galiliye ölkisining etrapigha pur ketti.

Eysaning Simonning öyide bimarlarni saqaytishi
Mat. 8:14-17; Luqa 4:38-41

□ **1:21** «U udul sinagogqa kirip, telim bérishke bashlidi» — «sinagog»lar — Yehudiylarning ibabet qilishqa yigilidighan jayliri. «Tebirler»ni körüng. ■ **1:21** Mat. 4:13; Luqa 4:31. ■ **1:22** Mat. 7:28; Luqa 4:32. □ **1:23** «napak roh» — jinni körsitidu, elwette. Emma bundaq ibare jinlarning eyni napakliqini tekitleydu. ■ **1:23** Luqa 4:33.

29 Ular sinagogdin chiqipla, Yaqup we Yuhanna bilen Simon we Andriyasning öyige bardı. ■

30 Emma Simonning qéynanisi qizitma ichide yétip qalghanıdı. Ular derhal uning ehwalını *Eysagha* éytti.

31 U ayalning qéshigha bérip, qolidin tutup, yölep öre turghuzdı. Uning qizitmisi derhal yandı we u ularni kütüşke kirishti.

32 Kechqurun kün patqanda, kishiler barlıq aghriqlarnı we jin chaplashqanlarnı uning aldigha élip kélishti. □ ■

33 Pütün sheherdikiler ishik aldigha toplashqanıdı.

34 Shuning bilen u her túrlük késellerge giriptar bolghan nurghun kishilerni saqaytti we nurghun jinlarnı kishilerdin heydiwetti. Lékin u jinlarning gep qilishqa yol qoymıdı, chünki ular uning kim ikenlikini bilishetti.

Dua qilish, telim bérish

Luqa 4:42-44

35 Etisi etigen tang téxi atmastinla, u ornidin turup, *sheherdin* chiqip, xilwet bir jaygha bérip dua-tilawet qıldı. ■

36 Simon bilen uning hemrahliri uni izdep chiqti.

37 Uni tapqanda:

■ **1:29** Mat. 8:14; Luqa 4:38. □ **1:32** «Qechqurun kün patqanda, kishiler barlıq aghriqlarnı we jin chaplashqanlarnı uning aldigha élip kélishti» — shu küni «shabat küni» (dem élish küni) bolup, xelq bimarlarnı Eysaning aldigha kütürüp apirish üçün kechqurun'ghiche kütkenıdı. Ibraniylargha nisbeten «yéngi bir kün» kechqurunda bashlinıdı. ■ **1:32** Mat. 8:16; Luqa 4:40.

■ **1:35** Mat. 14:23; Luqa 4:42.

— Hemme adem séni izdishiwatidu! — déyishti.

³⁸ U ulargha:

— Bashqa yerlerge, etraptiki yézilarghimu söz-kalamni jakarlishim üçün barayli. Chünki men del mushu ish üçün kélishim, — dédi. □ ■

³⁹ Shundaq qilip, u pütkül Galiliye ölkisini aylinip, sinagoglirida söz-kalamni jakarlaytti hemde jinlarni kishilerdin heydiwétetti.

Eysaning maxaw késelni saqaytishi

Mat. 8:1-4; Luqa 5:12-16

⁴⁰ Maxaw késili bar bir kishi uning aldigha kélip yélinip, tizlinip turup:

— Eger xalisingiz, méni késilimdin pak qilalaysiz! — dep ötündi. □ ■

⁴¹ Eysa ichi aghrighach qolini sozup uninggha tegküzüp turup:

— Xalaymen, pak qilin'ghin! — déwidi,

⁴² shu söz bilenla maxaw késili derhal bimardin kétip, u pak qilindi.

⁴³ U uninggha:

— Hazir bu ishni héchkimge éytma, belki udul bérip *mes'ul* kahin'gha özüngni körsitip, kahinlarda guwahliq bolush üçün, Musa bu késeldin paklan'ghanlarga emr qilghan *qurbanliqlarni*

□ **1:38** «Chünki men del mushu ish üçün kélishim» — grék tilida «chünki men del mushu ish üçün chiqishim». ■ **1:38** Yesh. 61:1; Luqa 4:18;43. □ **1:40** «maxaw késili bar bir kishi» —

«maxaw késili» bir xil qorqunchluq tére késili bolup, Yehudiyar bu xil késelge giriptar bolghanlarni napak dep qarap ulargha qet'iy yéqinlashmaytti. ■ **1:40** Mat. 8:2; Luqa 5:12.

sun'ghin, — dep uni qattiq agahlandurup yolgha saldi. □ ■

⁴⁵ Biroq u adem chiqip, bu ishni köp yerlerde jar sélip, keng yéywetti. Shuning bilen Eysa héchqandaq sheherge ochuq-ashkara kirelmey, belki sheherler sirtidiki xilwet joylarda turushqa mejbur boldi; xalayıq her tereptin uning yénigha toplishatti.

2

Eysaning palech ademni saqaytishi

Mat. 9:1-8; Luqa 5:17-26

¹ Birnechche künden kéyin u qaytidin Kepernahumgha kirdi. U öydiken, dégen xewer tarqiliwidi, ■

² shunche köp adem u yerge yighildiki, hetta ishik aldidimu put dessigüdek yer qalmighanidi. U ulargha söz-kalam yetküzüwatatti.

³ Mana shu esnada, birnechche adem uning aldigha bir palechni élip keldi; uni ulardin töti kötürüp ekelgenidi. ■

□ **1:43** «Musa bu késeldin paklan'ghanlarga emr qilghan qurbanliqlarni sun'ghin» — Musa peyghember Tewrat qanunida shundaq emrni körsetken: — Bir maxaw késili saqaytilghan bolsa, u muqeddes ibadetxanigha bérıp, özining saqaytilghanliqini kahin'gha körsitip, andin maxaw késilidin saqayghanlar qilishqa tégishlik qurbanliqlarni sunushi kérek idi. Shübhisizki, Musa peyghemberdin bashlap Mesih Eysa kelgüche, bu murasim héch ötküzülüp baqqan emes idi. «Law.» 14-babni körüng. ■ **1:43** Law. 13:2; 14:1. ■ **2:1** Mat. 9:1; Luqa 5:17. ■ **2:3** Mat. 9:1; Luqa 5:18.

⁴ Ademning köplükidin uningha yéqinlashmay, ular uning üstidin ögzini téship, töshük achqandin kéyin palechni zembil bilen *Eysaning aldigha* chüshürdi. □

⁵ Emdi Eysa ularning ishenchini körüp palechke: — Balam, gunahliring kechürüm qilindi, — dédi.

⁶ Lékin u yerde olturghan bezi Tewrat ustazliri könglide gumaniy soallarni qoyup:

⁷ «Bu adem néme üçün mundaq deydu? U kupurluq qiliwatidighu! Xudadin bashqa kimmu gunahlarni kechürüm qilalisun?» déyishti. ■

⁸ Eysa shuan rohida ularning köngülliride shundaq gumaniy soallarni qoyuwatqanliqini bilip yétip, ulargha mundaq dédi:

— Siler köngülde némishqa shundaq soallarni qoyisiler?

⁹ Mushu palechke: «Gunahliring kechürüm qilindi!» déyish asanmu, yaki «Ornungdin tur, zembil-körpengni yighishturup mang!» déyish asanmu?

¹⁰ Emma hazir silerning Insan'oghlining yer yüzide gunahlarni kechürüm qilish hoquqigha ige ikenlikini bilishinglar üçün, — U palech késelge:

¹¹ — Sanga éytayki, ornungdin tur, zembil-körpengni yighishturup öyüngge qayt! — dédi.

¹² U derhal ornidin des turup, zembil-körpisini yighishturdi we hemmeylenning köz aldida *öydin* chiqip ketti. Hemmeylen qattiq heyran qélip Xudani ulughliship:

— Mushundaq ishni ezeldin körüp baqmighaniduq, — déyishti.

□ **2:4** «uning üstidin ögzini téship, töshük achqandin kéyin...» — awwal ögzining kahishlirini élishi kérek idi. ■ **2:7** Zeb. 32:5; 51:2-4; Yesh. 43:25.

Eysaning Lawiyini muxlisliqqa chaqirishi – «gunahkarlar» *bilen hemdastixan olturushi*

Mat. 9:9-13; Luqa 5:27-32

¹³ U yene déngiz boyigha qarap mangdi. Kishiler topi uning etrapigha olishiwaldi. U ulargha telim berdi. ■

¹⁴ U yoldin ötüp kétiwatqanda, baj alidighan orunda olturghan Alfayning oghli Lawiyini körüp, uningha:

– Manga egeshkin, – dédi. U ornidin turup, uningha egeshiti. □

¹⁵ We shundaq boldiki, u *Lawiyning* öyide dastixanda olturghanda, nurghun bajgirlar we gunahkarlar Eysa we uning muxlisleri bilen hemdastixan boldi. Bundaq kishiler xéli köp idi, ularmu uningha egeshkenidi. □

¹⁶ Emdi Tewrat ustazliri we Perisiyler uning gunahkarlar we bajgirlar bilen bir dastixanda olturghanliqini körüp, muxlisirigha:

– U némishqa bajgir we gunahkarlar bilen bir

■ **2:13** Mat. 9:9; Luqa 5:27. □ **2:14** «baj alidighan orunda olturghan Alfayning oghli Lawiy...»

– «Lawiy»ning bashqa ismi «Matta» idi. □ **2:15** «dastixanda olturghanda» — grék tilida «dastixanda yatqanda» bilen ipadilinidu. Shu chaghlarda kishiler dastixan sélin'ghan shire etrapida yanpashlap yatqan halda ghizalinishatti. «nurghun bajgirlar we gunahkarlar Eysa we uning muxlisleri bilen hemdastixan boldi» — «bajgirlar» Israilning zéminini ishghal qilghan rimliqlar üçün öz xelqidin baj yighip bérédighan we shu sewebtin nepretke uchrighan Yehudiylar. «gunahkarlar» — Tewrat-injil boyiche herbir adem gunahkar, elwette. Lékin mushu ayettiki «gunahkarlar» dégen söz, hali chong Perisiyler we Tewrat ustazliri teripidin alahide «gunahkarlar» dep atalghan bajgirlar, pahishe ayallar, hetta sawatsiz kishiler qatarliqlarni kózde tutidu.

dastixanda yep-ichip olturidu?! – déyishti. □

¹⁷ Buni anglighan Eysa ulargha:

– Saghlam adem emes, belki bimarlar téwipqa mohtajdur. Men heqqaniylarni emes, belki gunahkarlarni chaqirghili keldim, – dédi. □ ■

Yéngi konidin ewzeldur

Mat. 9:14-17; Luqa 5:33-39

¹⁸ Emdi Yehyaning muxlisliri bilen Perisiyler roza tutuwatatti. Beziler uning aldigha kélip:

– Némishqa Yehyaning muxlisliri we Perisiylerning muxlisliri roza tutidu, lékin séning muxlisliring tutmaydu? – dep sorashti. ■

¹⁹ Eysa jawaben mundaq dédi:

– Toyi boluwatqan yigit téxi toyda hemdastixan olturghan chaghda, méhmanliri roza tutup oltursa qandaq bolidu!? Toyi boluwatqan yigit toyda bolsila, ular héchqandaq roza tutalmaydu. □ ■

²⁰ Emma shu künler kéliduki, yigit ulardin élip kétilidu, ular shu künde roza tutidu. □

□ **2:16 «Tewrat ustazliri we Perisiyler...»** — «Perisiyler» qat-tiq teleplik bir diniy mezheptikiler idi. Ular toghruluq «Tebir-ler»ni körüng. □ **2:17 «heqqaniylarni emes, belki gunahkarlarni chaqirghili keldim»** — mushu muhim sözide «gunahkarlar» dégini, özlirining gunahkar ikenlikini tonup yetkenlerni közde tutidu, elwette. Chünki hemme adem gunahkardur. «Heqqaniylar» Perisiylerdeki özi heqqaniy dep hésablighanlarni körsitidu. Shunga Mesih shundaq kishilerni chaqiralmaytti. ■ **2:17** Mat. 9:13; 21:31; Luqa 5:32; 19:10; 1Tim. 1:15. ■ **2:18** Mat. 9:14; Luqa 5:33. □ **2:19 «toy méhmanliri»** — grék tilida «merike zalining perzentliri» dégen ibare bilen ipadilinidu. ■ **2:19** Yesh. 62:5; 2Kor. 11:2. □ **2:20 «yigit méhmanlardin élip kétilidu»** — bu sözler Eysaning ölümi özige egeshkenlerge qayghu-hesret élip kélidighanliqini körsitidighan bésharet.

21 Héchkim kona könglekke yéngi rexttin yamaq salmaydu. Undaq qilsa, yéngi yamaq *kiriship*, kona kiyimni tartishturup yirtiwétidu. Netijide, yirtiq téximu yoghinap kétidu. □

22 Héchkim yéngi sharabni kona tulumlarga qachilimaydu. Eger undaq qilsa, sharabning *échishi bilen* tulumlar yérilip kétidu-de, sharabmu tökülüp kétidu hem tulumlarmu kardin chiqidu. Shuning üçün yéngi sharab yéngi tulumlarga qachilinishi kérek.■

Insan'oghli «Shabat künining Igisi»dur ... 23-ayettiki izahatni körüng

Mat. 12:1-8; Luqa 6:1-5

23 Bir shabat küni shundaq boldiki, u bugh-dayliqlardin ötüp kétéwatatti. Uning muxlisleri yolda méngiwatqanda bashaqlarni üzüşke bashlidi. □ ■

24 Perisiyler uninggha:

— Qara, ular némishqa shabat küni *Tewratta*

□ **2:21** «Héchkim kona könglekke yéngi rexttin yamaq salmaydu» — yéngi rext kiriship kétidu, elwette. ■ **2:22**

Mat. 9:17. □ **2:23** «Bir shabat küni shundaq boldiki, ...» — «shabat küni» (dem élish küni) toghruluq «Tebirler»ni körüng. Bu shenbe küni, Tewrat kaléndari boyiche heptining yettinchi küni bolup, Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche Israildiki herbir insan we mal-charwilaru shu küni herqandaq ish-xizmet qilmay, dem élishi kérek idi. ■ **2:23** Qan. 23:24; Mat. 12:1; Luqa 6:1.

cheklen'gen ishni qilidu? – déyishti. □ ■

²⁵ U ulargha:

– *Padishah* Dawutning özi we hemrahliri ha-jetmen bolghanda, yeni ach qalghanda néme qilghanliqini *muqeddes yazmildardin* oqumighan-musiler? □ ■

²⁶ – Démek, Abiyatar bash kahin bolghan waqtida, u Xudaning öyige kirip, Xudagha atalghan, Tewratta peqet kahinlarning yéyishigila bolidighan nanlarni *sorap* yégen, shundaqla hemrahlirighimu bergen? – dédi. □ ■

²⁷ U ulargha yene:

– Insan shabat küni üçün emes, shabat küni insan

□ **2:24** «Tewratta **cheklen'gen ish**» — Tewrat qanunida cheklen'gen, démekchi. Tewrat qanuni boyiche dem élish küni «xaman tépish» «xizmet» dep qarilip, qanun'gha xilapliq ish dep hésablinishi kérek idi, elwette. Perisiyler muxlislarning danlarni yéyish üçün aqlishini «xaman tepkenlik» dep qarighan. Emdi bashaqlarni üzüp yéyish ziraetlerge orghaq sélish bilen oxshashmu yaki oxshash emesmu, buninggha oqurmenler Mesihning jawabini oqup özi birnéme désun! «Matta»diki «qoshumche söz»imizde mushu ish toghruluq izahatlimizni körüng. ■ **2:24** Mis. 20:10.

□ **2:25** «Dawutning... **ach qalghanda néme qilghanliqini muqeddes yazmildardin oqumighanmusiler?»** — «oqumighanmusiler?» dégen söz Perisiylerning daim reqiblrinin soraydighan soal shekli idi. ■ **2:25** 1Sam. 21:6. □ **2:26**

«Abiyatar **bash kahin bolghan waqtida**» — «1Sam.» 21:1-7 boyiche, Abiyatar resmiy bash kahin bolmighan. Lékin Injil dewridiki ehwalgha oxshash, ikki adem bashqa-bashqa yerde bolsa ikkisi shu rolda bolushi mumkin (Mesih yer yüzide xizmet qilghan mezgilde Qayafa isimlik hem Annas isimlik ikki adem oxshash bir waqıtta «bash kahin» idi). «**Dawut** Xudaning öyige kirip, Xudagha atalghan, Tewratta peqet kahinlarning yéyishigila bolidighan nanlarni sorap yégen, shundaqla hemrahlirighimu bergen?» – bu weqe «1Sam.» 21:1-7de xatirilen'gen. ■ **2:26** Law. 24:9.

üchün yaritildi.

²⁸ Shuning üçhün, Insan'oghli shabat küniningmu Igisidur, — dédi. □ ■

3

Qoli qurup ketken bimarning saqaytilishi

Mat. 12:9-14; Luqa 6:6-11

¹ U yene sinagogqa kirdi. Shu yerde bir qoli yigilep ketken bir adem bar idi. ■

² *Perisiyler* Eysaning üstidin erz qilayli dep shabat künide késel saqaytidighan-saqaytmaydighanliqini paylap yüretti. □

³ Eysa qoli yigilep ketken ademge:

— Ornungdin turup, otturigha chiqqin! — dédi.

⁴ Andin, sinagodikilerdin:

— Tewrat qanunigha uyghun bolghini shabat küni yaxshiliq qilishmu, yaki yamanliq qilishmu? Janni qutquzushmu yaki halak qilishmu? — dep soridi. Lékin ular zuwan sürüşmidi.

⁵ U ghezep bilen etrapigha nezer sélip ulargha köz yügürtüp, ularning tash yüreklikidin qayghurdi. Andin u késelge:

□ **2:28** «Insan'oghli» — Mesihning özini körsitidu. Bu ibare toghru-luq «Tebirler»ni körüng. ■ **2:28** Mat. 12:8; Luqa 6:5. ■ **3:1** Mat. 12:9; Luqa 6:6. □ **3:2** «*Perisiyler* Eysaning üstidin erz qilayli dep shabat künide késel saqaytidighan-saqaytmaydighanliqini pay-lap yüretti» — ularning qilmaqchi bolghan erzi bolsa «U shabat künide késelni saqaytsa, «ishligen» yaki «xizmet qilghan»gha barawer bolidu, shunga (ularning chüshinishiche) «Tewrat qanunigha xi-lapliq qilghan»» bolidu.

— Qolungni uzat, — dédi. U qolini uzitiwidi, qoli eslige keltürüldi. □ ■

⁶ Emdi Perisiyler derhal sirtqa chiqip, uni qandaq yoqitish toghrisida Hérod *padishahning* terepdarliri bilen meslihet qilishqa bashlidi. □ ■

Déngiz boyidiki top-top ademler

⁷⁻⁸ Andin Eysa muxlisliri bilen bille u yerdin ayrilip déngiz boyigha ketti; Galiliye ölkisidin chong bir top ademler uninggha egiship bard; shundaqla uning qilghan emellirini anglighan haman, pütün Yehudiye ölkisidin, Yérusalém shehiridin, Idumiya ölkisidin, Iordan deryasining qarshi teripidin, Tur we Zidon sheherlirining etrapidiki jaylardin zor bir top ademlermu uning yénigha kélishti. □ ■

⁹ U ademlerning köplikidin özini qistap qoymisun dep muxlislirigha kichik bir kémining uninggha yéqin turushini tapilidi.

□ **3:5 «qoli eslige keltürüldi»** — keltürüldi» dégen péilning «mejhul shekli» bizge bu ishni Xuda Özi qilghan, dégenni uqturidu. Emdi ular bu möjizini «shabat künide yaratqanliqi» üçün zadi kimni eyblimekchi? ■ **3:5** 1Pad. 13:6. □ **3:6 «Hérod padishahning terepdarliri»** — Hérod padishah we uning terepdarliri toghru-luq «Tebirler»ni körüng. Lékin bizge eng heyran qalarliqi belkim shuki, Rebbimiz telim bérishke bashlighanda, bir-birige küshende bolghan ««Hérod terepdarliri» we Perisiyler hemkarliship, Eysani yoqitishqa meslihetlishidu («Mat.» 22:16nimu körüng). Mana qaranghuluqqa tewe bolghan kishiler haman birinchi bolup nur bilen dühmenlishidu («Yh.» 1:5, 3:19). ■ **3:6** Mat. 12:14; Yuh. 10:39; 11:53. □ **3:7-8 «Idumiya ölkisi»** — «Idumiya» Tewratta «Édom» déyilidu. ■ **3:7-8** Mat. 4:25; Luqa 6:17.

10 Chünki u nurghun bimarlarini saqaytqini tüpeylidin herqandaq waba-késelliklerge giriptar bolghanlarning hemmisi uninggha *qolumni* bir tegküzüwalsam dep qistiship kélishkenidi.

11 Napak rohlar *chaplshiwalghanlar* qachanla uni körse, uning aldigha yiqilip: «Sen Xudaning Oghlisen!» dep warqirishatti.

12 Lékin u *napak rohlargha* özining kim ikenlikini ashkarilimasliqqa qattiq tenbih bérip agahlanduratti.

Eysaning on ikki rosulni tallishi

Mat. 10:1-4; Luqa 6:12-16

13 U taghqa chiqip, özi xalighan kishilerni yénigha chaqirdi; ular uning yénigha kélishti. ■

14 U ulardin on ikkisini özi bilen bille bolushqa, söz-kalamni jakarlashqa,

15 késellerni saqaytish we jinlarni heydesh hoquqigha ige bolushqa tallap békitti. □

16 U *békitken on ikki kishi*: Simon (u uninggha Pétrus dep isim qoyghan),

17 Zebediyning oghli Yaqub we uning inisi Yuhanna, (u ularni «Binni-Regaz», yeni

■ 3:13 Mat. 10:1; Mar. 6:7; Luqa 6:13; 9:1. □ 3:15 «U ulardin on ikkisini özi bilen bille bolushqa... jinlarni heydesh hoquqigha ige bolushqa tallap békitti» — (14-15-ayet) bezi kona köchürmilerde 14-15-ayette «U ulardin on ikkisini «rosullar» dep atap, özi bilen bille bolushqa, söz-kalamni jakarlashqa we jinlarni heydesh hoquqigha ige bolushqa tallap békitti» déyilidu.

«Güldürmama oghulliri» depmu atighan), □

¹⁸ Andriyas, Filip, Bartolomay, Matta, Tomas, Alfayning oghli Yaqup, Taday, milletperwer dep atalghan Simon □

¹⁹ we uninggha satqunluq qilghan Yehuda Ishqariyotlardin ibaret.

Eysa Sheytandin küchlüktur

Mat. 12:22-32; Luqa 11:14-23; 12:10

²⁰ U öyge qaytip kelgendin keyin, u yerge yene shunche nurghun ademler toplandiki, ularning hetta ghizalan'ghudekmu waqti chiqmidi. ■

²¹ *Eysaning* ailisidikiler buni anglap, uni tutup kélishke bérishdi. Chünki ular uni «Eqlini yoqitiptu» dégenidi.

²² Yérusalémdin chüshken Tewrat ustazliri bolsa: «Uningda Beelzibub bar», we «U peqet jinlarning emirige tayinip jinlarni qoghliwétidiken», déyishetti. □ ■

□ **3:17** «Zebediyning oghli Yaqup we uning inisi...» — yaki «Zebediyning oghli Yaqup we uning akisi...». «u ularni «Binni-Regaz», **yeni «Güldürmama oghulliri» depmu atighan**» — mushu yerde biz bu isimni ibraniy tilidiki ahangı boyiche alduq. «Regaz» ibraniy tilida adette «ghezep, qehr»ni bildüridu. Qarighanda ular ikkilisi eslide intayin térikkek idi! Grék tilida teleppuz «Boanerges» dep oqulidu. □ **3:18** «milletperwer **dep atalghan Simon**» — yaki «Qanaanlıq Simon». Yehudiya «milletperwerliri» yaki «milletchiliri» wetinini Rim impériyesidin azad qilish üçün zorawanlıq yoli bilen küresh qilghuchilar idi. ■ **3:20** Mar. 6:31. □ **3:22** «uningda **beelzibub bar**» — «beelzibub» yaki «beelzibul» bolsa jinlarning emiri bolghan Sheytanning bashqa bir ismidur. ■ **3:22** Mat. 9:34; 12:24; Luqa 11:15; Yuh. 8:48.

23 Shuning üçhün u *Tewrat ustazlirini* yénigha chaqirip, ulargha temsillerni ishlitip mundaq dédi:

— Sheytan Sheytanni qandaqmu qoghlisun? ■

24 Eger padishahliq öz ichidin bölünüp özara soqushqan bolsa shu padishahliq put tirep turalmaydu;

25 shuningdek eger bir aile öz ichidin bölünüp özara soqushsa shu aile put tirep turalmaydu.

26 Eger Sheytan öz-özige qarshi chiqip bölünse, u put tirep turalmay, yoqalmay qalmaydu.

27 Héchkim küchtünggür birsining öyige kirip, uning mal-mülkini bulap kételmeydu — peqet u shu küchtünggürni awwal baghliyalisa andin öyini bulang-talang qilalaydu. □ ■

28 Shuni silerge berheq éytip qoyayki, insan baliliri ötküzgen türlük gunahlirining hemmisini, shundaqla ular qilghan kupurluqlirining hemmisini kechürüşke bolidu. □ ■

29 Biraq kimdikim Muqeddes Rohqa kupurluq qilsa, ebedil'ebedgiche héch kechürülmeydu, belki menggülük bir gunahning hökümi astida

■ 3:23 Mat. 12:25. □ 3:27 «Héchkim küchtünggür birsining öyige kirip, uning mal-mülkini bulap kételmeydu — peqet u shu küchtünggürni awwal baghliyalisa andin öyini bulang-talang qilalaydu» — bu temsildiki «küchtünggür adem» Sheytanni körsitidu, elwette. Uning öyini bulang-talang qilghuchi Eysadin bashqa héchkim bolmaydu. ■ 3:27 Mat. 12:29; Kol. 2:15.

□ 3:28 «ular qilghan kupurluqlirining hemmisi...» — grék tilida «ular kupurluq bilen qilghan kupurluqlirining hemmisi» dégen söz bilen ipadilinidu. Bu ibare ularning kupurluqliri belkim intayin éghir bolushi mumkin dégenni bildüridu. ■ 3:28 1Sam. 2:25; Mat. 12:31; Luqa 12:10; 1Yuh. 5:16.

turidu. □ ■

³⁰ *Eysaning bu sözi ularning «uningha napak roh chaplishiptu» dégini üçhün éytilghanidi.*

Eysaning anisi we iniliri

Mat. 12:46-50; Luqa 8:19-21

³¹ Shu waqitta uning anisi bilen iniliri keldi. Ular sirtida turup, uni chaqirishqa adem kirgüzdi. ■

³² Bir top xalayıq uning etrapida olturatti. Ular: — Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdep sirtta turidu, — déyishti. □

³³ Eysa ulargha jawaben:

— Kim méning anam, kim méning inilirim? — dédi.

³⁴ Andin, u öpchüriside olturghanlarga qarap mundaq dédi:

Mana bular méning anam we inilirim!

³⁵ Chünki kimki Xudaning iradisini ada qilsa, shu méning aka-inim, acha-singlim we anamdur. ■

4

Uruq chachquchi toghrisidiki temsil

Mat. 13:1-9; Luqa 8:4-8

□ **3:29** «Muqeddes Rohqa qarshi kupurluq qilish» — yaki «Muqeddes Rohqa qarshi gep qilish» dégen gunah toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **3:29** 1Yuh. 5:16. ■ **3:31** Mat. 12:46; Luqa 8:19. □ **3:32** «Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdep sirtta turidu» — bezi kona köchürmilerde «we singilliringiz» dep qoshup oqulidu. Héchbolmighanda grék tilida «aka-iniler» dégen söz bir qérindash «acha-singillar»ni öz ichige alatti. ■ **3:35** Yuh. 15:14; 2Kor. 5:16,17.

¹ U yene déngiz boyida *xelqqe* telim bérishke bashlidi. Uning etrapigha zor bir top ademler olishi-walghachqa, u bir kémige chiqip déngizda olturdi; pütkül xalayıq bolsa déngiz qirghiqida turushatti. ■

² U ulargha temsil bilen nurghun ishlarni ögetti. U telim bérıp mundaq dédi:

³ — Qulaq sélinglar! Uruq chachquchi uruq chachqili *étizgha* chiqiptu.

⁴ Uruq chachqanda uruqlardin beziliri chighir yol boyigha chüshüptu, qushlar kélip ularni yep kétiptu.

⁵ Beziliri tupriqi az tashliq yerge chüshüptu. Topisi chongqur bolmighanliqtin, tézla ünüp chiqiptu,

⁶ lékin kün chiqish bilenla aptapta köyüp, yiltizi bolmighachqa qurup kétiptu.

⁷ Beziliri tikenlarning arisigha chüshüptu, tikenler ösüp maysilarni boghuwélip, ular héch hosul bermeptu.

⁸ Beziliri bolsa, yaxshi tupraqqa chüshüptu. Ular ösüp awup chong bolghanda hosul bériptu. Ularning beziliri ottuz hesse, beziliri atmish hesse, yene beziliri yüz hesse hosul bériptu.

⁹ — Anglighudek quliqi barlar buni anglisun! — dédi u.

Temsillerning meqsiti

Mat. 13:10-17; Luqa 8:9-10

¹⁰ U uning etrapidikiler hem on ikkiylen bilen yalghuz qalghanda, ular uningdin temsiller toghru-

■ 4:1 Mat. 13:1; Luqa 8:4.

luq sorashti. □ ■

¹¹ U ulargha mundaq dédi:

— Xudaning padishahliqining sirini bilishke siler nésip boldunglar. Lékin sirttikilergé hemme ish temsiller bilen uqturulidu; □ ■

¹² buning bilen: «Ular qarashni qaraydu, biraq körmeydu;

Anglashni anglaydu, biraq chüshenmeydu;

Shundaq bolmisidi, ular yolidin yandurulushi bilen,

Kechürüm qilinatti» dégen söz emelge ashurulidu. □ ■

Uruq chachquchi toghrisidiki temsilning chüshendürülüshi

Mat. 13:18-23; Luqa 8:11-15

¹³ Andin u ulargha:

— Siler mushu temsilnimu chüshenmidinglarmu? Undaқта, qandaқmu bashqa herxil temsillerni chüshineleysiler? — dédi.

¹⁴ Uruq chachquchi söz-kalam chachidu. ■

□ **4:10** «u uning etrapidikiler hem on ikkiylen bilen yalghuz qalghanda, ular uningdin temsiller toghruluq sorashti»

— mushu yerde «uning etrapidikiler» uninggha egeshkenler (on ikkiylendin sirt)ni körsetse kérek. ■ **4:10** Mat. 13:10; Luqa 8:9.

□ **4:11** «Lékin sirttikilergé hemme ish temsiller bilen uqturulidu» — «sirttikilergé» Xudaning padishahliqidin yaki uning nijatidin sirtta turghanlar, démek. ■ **4:11** Mat. 11:25; 2Kor. 2:14; 3:14.

□ **4:12** «ular qarashni qaraydu, biraq körmeydu; anglashni anglaydu, biraq chüshenmeydu; shundaq bolmisidi, ular yolidin yandurulushi bilen, kechürüm qilinatti» — bu sözler «Yesh.» 6:9-10din élin'ghan. ■ **4:12** Yesh. 6:9-10; Mat. 13:14; Luqa 8:10; Yuh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8. ■ **4:14** Mat. 13:19; Luqa 8:11.

15 Üstige söz-kalam chéhilghan chighir yol boyi shundaq ademlerni kórsetkenki, ular söz-kalamni anglighan haman Sheytan derhal kélip ularning qelbige chéhilghan söz-kalamni élip kétidu.

16 Buninggha oxshash, tashliq yerlerge chéhilghan uruqlar bolsa, söz-kalamni anglighan haman xushalliq bilen qobul qilghanlarni kórsitidu.

17 Halbuki, qelbide héch yiltiz bolmighachqa, peqet waqitliq turidu; söz-kalamning wejidin qiyinchiliq yaki ziyankeshlikke uchrighanda, ular shuan yoldin chetnep kétidu.

18 Tikenlerning arisigha chéhilghini shundaq bezi ademlerni kórsetkenki, bu ademler söz-kalamni anglighini bilen,

19 lékin könglige bu dunyaning endishiliri, bayliqlarning éziqturushi we bashqa nersilerge bolghan hewesler kiriwélip, söz-kalamni boghuwétidu-de, u héch hosul chiqarmaydu. ■

20 Lékin yaxshi tupraqqa chéhilghan uruqlar bolsa — söz-kalamni anglishi bilen uni qobul qilghan ademlerni kórsitidu. Bundaq ademler hosul béridu, birsi ottuz hesse, birsi atmish hesse, yene birsi yüz hesse hosul béridu.

Séwet astidiki chiragh

Luqa 8:16-18

21 U ulargha yene mundaq dédi:

— Chiragh séwet yaki kariwat astigha qoyulush üçün keltürülemdu? U chiraghdanning üstige

■ 4:19 Mat. 19:23; Mar. 10:23; Luqa 18:24; 1Tim. 6:9.

qoyulush üçhün keltürülmemdu? □ ■

²² Chünki yoshurulghan héchqandaq ish ashkari-
lanmay qalmaydu, shuningdek herqandaq mex-
piy ish yüz bergendin kéyin ayan bolmay qal-
maydu. ■

²³ Anglighudek quliqi barlar buni anglisun!

²⁴ Anglighanliringlarga köngül bölünger!
Chünki siler *bashqilargha* qandaq ölchem bilen
ölchisenglar, silergimu shundaq ölchem bilen ölchep
bérilidu, hetta uningdinmu köp qoshup bérilidu.

□ ■

²⁵ Chünki kimde bar bolsa, uninggha téximu
köp bérilidu; emma kimde yoq bolsa, hetta
uningda bar bolghanlirimu uningdin mehrum
qilinidu. □ ■

□ **4:21** «Chiragh séwet yaki kariwat astigha qoyulush üçhün
keltürülemdu?» — «séwet» grék tilida «ölchigüchi séwet» déyilidu.

■ **4:21** Mat. 5:15; Luqa 8:16; 11:33. ■ **4:22** Ayup 12:22; Mat.
10:26; Luqa 8:17; 12:2. □ **4:24** «Siler *bashqilargha qandaq*

ölchem bilen ölchisenglar» — bu söz köp tereplimilik bolushi
kérek; mesilen: (1) adem Xudaning sözige qanchilik köngül bölüp
étibar berse, uninggha shunchilik eqil béridu; (2) biz bashqilargha
rehim-shepquet körsetsek, Xudamu bizge rehim-shepquet körsitidu;
(3) ((2)-teripige yéqin) biz bashqilarni qaysi ölchem bilen bahalisaq,
Xuda bizni bahalighanda del shu ölchemni ishlitidu; (4) bashqi-
larga qanchilik xeyr-saxawet körsetsek, Xudamu kéyin bizge shun-
chilik iltipatni körsitidu. ■ **4:24** Mat. 7:2; Luqa 6:38. □ **4:25**

«Chünki kimde bar bolsa, uninggha téximu köp bérilidu; emma
kimde yoq bolsa, hetta uningda bar bolghanlirimu uningdin
mehrum qilinidu» — «kimde bar bolsa... » — bu «bar bolsa»
némini körsitidu? Shühhisizki, ebediy ehmiyetlik birer nerse bolsa
kérek, bu iman-ishenchni öz ichige choqum alidu. Biz özimizge
«ebediy ehmiyetlik» hernéme bolushi üçhün uni peqet Mesihdinla
tapalaymiz. ■ **4:25** Mat. 13:12; 25:29; Luqa 8:18; 19:26.

Ûn'gen uruq toghrisidiki temsil

²⁶ U yene mundaq dédi:

— Xudaning padishahliqi yene birsining tupraqqa uruq chachqinigha oxshaydu:

²⁷ u uxlaydu, orundin turidu, kéche-kündüzler ötüwérip, uruq bix urup ösidu. Lékin chachquchi qandaq yol bilen ösidighanliqini bilmeydu.

²⁸ Tupraq özlükidin hosul béridu; uruq awwal bix uridu, kéyin bash chiqiridu, axirda bashaqlar toluq dan tutidu.

²⁹ Dan pishqanda, *chachquchi* derhal orghaq salidu, chünki hosul waqti kelgen bolidu. □

Qicha uruqi toghrisidiki temsil

Mat. 13:31-32, 34-35; Luqa 13:18-19

³⁰ U yene mundaq dédi:

— Xudaning padishahliqini némige oxshitimiz? Yaki qandaq bir temsil bilen süretlep béreleyimiz? ■

³¹ U goya bir tal qicha uruqigha oxshaydu. U yerge térilghanda, gerche yer yüzidiki barliq uruqlarning ichide eng kichiki bolsimu, □

³² térilghandin kéyin, herqandaq ziraettin égiz ösüp shundaq chong shaxlayduki, asmandiki qushlarmu uning sayisige qonidu. □

□ **4:29** «chachquchi **derhal orghaq salidu**» — grék tilida «chachquchi derhal orghaq ewetidu». ■ **4:30** Mat. 13:31; Luqa 13:18. □ **4:31** «gerche yer yüzidiki **barliq uruqlarning ichide eng kichiki bolsimu,**...» — yaki «gerche tupraq ichidiki barliq uruqlarning ichide eng kichiki bolsimu,...». □ **4:32** «...**asmandiki qushlarmu uning sayisige qonidu**» — yaki «...asmandiki qushlarmu uning sayisige uwulaydu». Bu yerde tilgha élin'ghan qicha ottura sherqte ösidighan, yaxshi öskende hetta üç métrdin éship kétidighan, ösümlükni körsitidu.

³³ U shuningga oxshash xalayiqlik anglab chüshineligüdek nurghun temsiller bilen söz-kalamni yetküzdi. ■

³⁴ Lékin temsil keltürmey turup ulargha héchqandaq söz qilmaytti. Lékin öz muxlisliri bilen yalghuz qalghinida, ulargha hemmini chüshendürüp béretti.

Eysaning boranni tinchitishi

Mat. 8:23-27; Luqa 8:22-25

³⁵ Shu küni kech kirgende, u ulargha:

— Déngizning u qétigha öteyli, — dédi. ■

³⁶ Ular xalayiqlikni yolgha séliwetkendin kéyin, uni kémide olturghan péti élip yürüp kétishti. Ular bilen bille mangghan bashqa kémilermu bar idi. □

³⁷ We mana, esheddiy qara quyun chiqip ketti; shuning bilen dolqunlar kémini urup, su halqip kirip, kémige toshay dep qalghanidi.

³⁸ Lékin u kémining ayagh teripide yastuqqa bash qoyup uyqugha ketkenidi. Ular uni oyghitip:

— I ustaz, halak boluwatqinimizgha karing yoqmu? — dédi.

³⁹ U ornidin turup, boran'gha tenbih bérip, déngizgha: «Tinchlan! Jim bol!» déwidi, boran toxtap, chongqur bir jimjitliq höküm sürdi. ■

■ **4:33** Mat. 13:34. ■ **4:35** Mat. 8:23; Luqa 8:22. □ **4:36** «...uni kémide olturghan péti élip yürüp kétishti» — Mesih alliqachan kémide olturghanidi (1-ayette). Bashqa birxil terjimisi: «...uni shu péti kémisige chüshürüp, élip yürüp kétishti» — bu terjimide «shu péti» belkim Mesih «héchqandaq teyyarliqsiz (déngiz sepirige layiqlik kiyim yaki yémek-ichmek almighan) halda» dégendek bolushi mumkin.

■ **4:39** Ayup 26:12; Zeb. 107:29; Yesh. 51:10.

40 — Némishqa shunche qorqisiler? Silerde qandaqsige téxiche ishench bolmaydu? — dédi u ulargha.

41 Ularni intayin zor bir qorqunch basti, ular birbirige:

— Bu adem zadi kimdu? Hetta shamal we déngizmu uninggha itaet qilidiken-he! — dep kétishti.

5

Köp jinlar chaplashqan «Qoshun» isimlik ademning saqaytilishi

Mat. 8:28-34; Luqa 8:26-39

¹ Ular déngizning u qétigha, Gadaraliqlarning yurtigha yétip bardı. □ ■

² U kémidin chüshüshi bilenla, napak roh chaplashqan bir adem gör öngkürliridin chiqip, uning aldigha keldi.

³ U adem öngkürlerni makan qilghan bolup, uni héchkim hetta zenjirler bilenmu baghliyalmaytti.

⁴ Chünki köp qétim put-qolliri kishen-zenjirler bilen baghlan'ghan bolsimu, u zenjirlerni üzüwétip, kishenlerni chéqiwetkenidi; héchkim uni boysunduralmighanidi.

⁵ U kéche-kündüz mazarliqta we taghlar arisida toxtawsiz warqirap-jarqirap yüretti, öz-özini tashlar bilen késip yarilanduratti.

□ **5:1** «Gadara» — bezi köchürmilerde «Gérasa» yaki «Gergese» dep atilidu. ■ **5:1** Mat. 8:28; Luqa 8:26.

⁶ Lékin u Eysani yiraqtin körüp, uning aldigha yügürüp bérip, sejde qildi□

⁷ we qattiq awazda warqirap:

— Hemmidin aliy Xudaning Oghli Eysa, séning méning bilen néme karing! Xuda heqqi, sendin ötünüp qalay, méni qiynima! — dédi□

⁸ (chünki Eysa uninggha: «Hey napak roh, uningdin chiq!» dégenidi).□

⁹ U uningdin:

— Isming néme? — dep soridi.

— Ismim «qoshun» — chünki sanimiz köp, — dep jawab berdi u.□

¹⁰ We u Eysadin ularni bu yurttin heydiwetmigey-sen, dep köp ötünüp yalwurdi.

¹¹ Tagh baghrida chong bir top tongguz padisi otlap yüretti.

¹² Jinlar uninggha:

— Bizni mushu tongguzlarga ewetkin, ularning ichige kirip kétishke yol qoyghaysen, — dep yalwurushti.

¹³ Eysa derhal yol qoydi. Shuning bilen napak

□ **5:6** «u Eysani yiraqtin körüp, uning aldigha yügürüp bérip, sejde qildi» — yaki «u Eysani yiraqtin körüp, uning aldigha yügürüp bérip, yerge bash qoydi». □ **5:7** «sendin ötünüp qalay, méni qiynima!» — «méni qiynima!» dégen söz «bash jin»ning sözi bolsa kérek. Bu ademge nurghun jinlar chaplashqanidi. □ **5:8**

«Eysa uninggha: «... uningdin chiq!» dégenidi» — grék tilida «Eysa uninggha: «... uningdin chiq!» buyruwatatti» déyilidu. □ **5:9** «Ismim «qoshun»» — «qoshun» latin tilida «légion» déyilidu, adette az dégendimu alte ming kishilik armiyini körsitidu. «chünki sanimiz köp» — oqurmenler mushu yerde ikki awazning barliqini bayqaydu — birinchisi («Ismim «qoshun»»), bu bichare ademning öziningki, ikkinchisi, («chünki sanimiz köp») minglighan jinlarningki idi.

rohlar chiqip, tongguzlarning ténige kirishi bilenla, tongguzlar tik yardin étilyap chüshüp, déngizgha gherq boldi. Ular ikki minggha yéqin idi.

¹⁴ Tongguz baqquchilar bolsa u yardin qéchip, sheher-yézilarda bu ishlarni pur qildi. Shu yerdikiler néme ish yüz bergenlikini körgili chiqishti.

¹⁵ Ular Eysaning yénigha keldi we ilgiri jinlar chaplishiwalghan héliqi ademning kiyimlerni kiyip, eshoshi jayida olturghinini — yeni «qoshun jinlar» chaplashqan shu ademni körüp, qorqup kétishti.

¹⁶ Bu weqeni körgenler jinlar chaplashqan ademde néme yüz bergenlikini we tongguzlarning aqiwitini xelqge bayan qilip berdi.

¹⁷ Buning bilen xalayiq Eysagha: Yurtlirimizdin chiqip ketkeysen, dep yalwurusgha bashlidi.

¹⁸ U kémige chiqiwatqanda, ilgiri jinlar chaplashqan héliqi adem uningdin: Menmu sen bilen bille baray, dep ötüdi. ■

¹⁹ Lékin u buninggha unimay:

— Öz öydikiliring we yurtdashliringning yénigha bérip, ulargha Perwerdigarning sanga shunchilik ulugh ishlarni qilip bergenlikini, Uning sanga rehim-shepset körsetkenlikini xewerlendürgin, — dédi. □

²⁰ U qaytip bérip, Eysaning özige qandaq ulugh ishlarni qilghanliqini «On sheher rayoni»da jar qilishqa bashlidi. Buni anglighanlarning hemmisi

■ 5:18 Luqa 8:38.

□ 5:19 «ulargha Perwerdigarning sanga shunchilik ulugh ishlarni qilip bergenlikini... xewerlendürgin» — yaki «ulargha Rebning sanga shunchilik ulugh ishlarni qilip bergenlikini... xewerlendürgin».

tolimu heyran qélishdi. □

Uning Yairusning qizini tirildürüshi we xun késili basqan bir ayalni saqaytishi

Mat. 9:18-26; Luqa 8:40-56

²¹ Eysa qaytidin kéme bilen déngizning u qétigha ötkende, zor bir top xalayıq uning yénigha yighildi; u déngiz boyida turatti. ■

²²⁻²³ Mana, melum bir sinagogning chongi Yairus isimlik bir kishi keldi. U uni körüp ayighigha yiqilip:

— Kichik qizim öley dep qaldi. Bérip uninggha qolliringizni tegküzüp qoysingiz, u saqiyip yashighay! — dep qattiq yélindi. ■

²⁴ Eysa uning bilen bille bardı. Zor bir top xalayiqmu oliship qıstashqan halda keynidin méngishti.

²⁵ Xun tewresh késilige girihtar bolghinigha on ikki yil bolghan bir ayal bar bolup, ■

²⁶ u nurghun téwiplarning qolida köp azab tartıp, bar-yoqini xejlep tügetken bolsimu, héchqandaq ünümi bolmay, téximu éghirliship ketkenidi.

²⁷ Bu ayal Eysa heqqidiki geplerni anglap, xalayiqning otturısıdın qıstılıp kélip, arqa tereptin uning tonını silidi.

²⁸ Chünki u könglide: «Uning tonını silisamla saqaymay qalmaymen» dep oylighanıdı.

²⁹ Xun shuan toxtap, ayal késel azabıdın saqaytilghanlıqını öz ténide sezdi. □

□ **5:20** «On sheher rayoni» — grék tilida «Dékapolis». ■ **5:21** Luqa 8:40. ■ **5:22-23** Mat. 9:18; Luqa 8:41. ■ **5:25** Law. 15:25; Mat. 9:20; Luqa 8:43. □ **5:29** «xun shuan toxtap...» — grék tilida «qan éqimi shuan toxtap...».

30 Eysa derhal wujudidin qudretning chiqqanliqini sézip, xalayıqning ichide keynige burulup:

— Kiyimimni silighan kim? — dep soridi.■

31 Muxlisliri uninggha:

— Xalayıqning özüngni qistap méngiwatqanliqini körüp turuqluq, yene: «Méni silighan kim?» dep soraysen'ghu? — déyishti.

32 Biraq Eysa özini silighuchini tépish üçün téxiche etrapigha qarawatatti. □

33 Özide néme ishning yüz bergenlikini sezgen ayal qorqup-titriqen halda kélip uning aldigha yiqildi we uninggha heqiqiy ehwalni pütünley éytti.

34 U uninggha:

— Qizim, ishenching séni saqaytti! Tinch-xatirjemlikte qayt! Késilingning azabidin saqayghin, — dédi.□ ■

35 U bu sözni qiliwatqanda, sinagogning chongining öyidin beziler kélip uninggha:

Qizingiz öldi. Emdi ustazni némishqa yene aware qilisiz?! — déyishti.■

■ 5:30 Luqa 6:19. □ 5:32 «özini silighuchini tépish üçün...»

— grék tilida «silighuchi» ayalche rodta bolup, Rebbimizning özini tutqan kishining ayal ikenlikini bilgenlikini körsitidu. □ 5:34

«qizim, ishenching séni saqaytti!» — «saqaytti» mushu yerde grék tilida «qutquzdi» dégen söz bilen ipadilinidu. «Tinch-xatirjemlikte qayt!» — bu ayal némishqa shundaq qorqti (33-ayetni körüng)? Uningda xun tewresh késili bolghanliqi üçün, Tewrat qanuni boyiche özi tegken barliq kishilerni «napak» qilghan bolidu (mesilen, ularni ibadetxanigha kirish, qurbanliq qilishqa waqitliq layaqetsiz qilghan bolatti). Shuning bilen u etraptiki xalayıqnila napak qilipla qalmay, belki Mesihning özini «napak» qilghan bolatti. ■ 5:34 Mat. 9:22; Mar. 10:52. ■ 5:35 Luqa 8:49.

³⁶ Lékin Eysa bu sözlerni anglap derhal sinagogning chongigha:

Qorqmighin! Peqet ishenchte bol! — dédi.

³⁷ U peqet Pétrus, Yaqup we Yaqupning inisi Yuhanna bilen yolgha chiqti; bashqa héchkimning özi bilen bille bérishgha yol qoymidi.

³⁸ U sinagogning chongining öyi aldigha kelgende, qiyqas-chuqanni, xalayıqning qattiq nale-peryad we ah-zar kötürgenlikini körüp,

³⁹ öyge kirip ulargha:

— Némishqa qiyqas-chuqan we ah-zar kötürisiler? Bala ölmeptu, uxlap qaptu, — dédi. ■

⁴⁰ Ular uni mesxire qilishti; lékin u hemmeylenni tashqirigha chiqiriwétip, balining ata-anisini we öz hemrahlirini élip, bala yatqan öyge kirdi.

⁴¹ U balining qolini tutup, uninggha: «Talita kumi» dédi. Bu sözning menisi «Qizim, sanga éytimenki, ornungdin tur» dégenlik idi.

⁴² Qiz derhal ornidin turup mangdi (u on ikki yashta idi). Ular bu ishqa mutleq heyran qélishi.

⁴³ U ulargha bu ishni héchkimge éytmasliqni qattiq tapilidi, shundaqla qizgha yégüdek birnéme bérishni éytti.

6

Nasaretliklarning uni chetke qéqishi

Mat. 13:53-58; Luqa 4:16-30

¹ U u yerdin kétip, öz yurtigha keldi. Uning muxlisirimu uninggha egiship bardı. ■

■ 5:39 Yuh. 11:11. ■ 6:1 Mat. 13:53; Luqa 4:16.

² Shabat küni kelgende, u sinagogda telim bérishke kirishti. Telimini anglighanlardin köp adem intayin heyran bolushup:

— Bu adem bulargha nedin érishkendu? Uningha mushundaq danaliq qandaq bérilgen? Uning qolida mushundaq möjiziler qandaq yaritilidighandu?

³ U héliqi yaghachchi emesmu, Meryemning oghli, shundaqla Yaqup, Yose, Yehuda we Simonlarning akisighu? Uning singillirimu bu yerde arimizda turuwatmamdu? — déyishti. Shuning bilen ular uningha heset-bizarliq bilen qaridi. □ ■

⁴ Shuning bilen Eysa ulargha:

— Herqandaq peyghember bashqa yerlerde hörmetsiz qalmaydu, peqet öz yurti, öz uruqtughqanliri arisida we öz öyide hörmetke sazawer bolmaydu, — dédi. ■

⁵ Shuning bilen qollirini birqanche bimarning üstige tegküzüp, ularni saqaytqandin bashqa, shu yerde u héchqandaq möjize yaritalmidi. ■

⁶ We u ularning iman-ishenchsizlikidin heyran qaldi. ■

Eysaning on ikki rosulni ewetishi

Mat. 10:1, 5-15; Luqa 9:1-6

⁷ Andin u etrapniki yéza-kentlerni aylinip telim berdi.

□ **6:3** «u héliqi yaghachchi emesmu, Meryemning oghli...» — Yehudiyalar arisida ademler atisining ismi bilen tonulushi kérek idi. Yalghuz anisining ismini tilgha élishning özi birxil haqaret idi. ■ **6:3** Yuh. 6:42. ■ **6:4** Mat. 13:57; Luqa 4:24; Yuh. 4:44. ■ **6:5** Mat. 13:58. ■ **6:6** Mat. 9:35; Luqa 13:22.

U on ikkiylenni yénigha chaqirdi we *xelq arisigha* ikki-ikkidin ewetishke bashlidi. U ulargha napak rohlarni heydesh hoquqini berdi; □ ■

⁸ we ulargha: — Seperde yéninglarga hasidin bashqa nerse éliwalmanglar, ne xurjun ne nan éliwalmanglar, belwaghqa pulmu salmanglar; □

⁹ putunglarga keshlerni kiyinglar, biraq ikki yektek kiyiwalmanglar, — dep tapilidi. □ ■

¹⁰ U yene:

— *Bir yurtqa barghininglarda*, kimning öyige *qobul qilinip* kirsenglar, u yurttin ketküche shu öydila turunglar. □

¹¹ Qaysi yerdikiler silerni qobul qilmisa, shundaqla sözünglarni anglimisa, u yerdin ketkinglarda, ulargha agah-guwah bolsun üçhün ayighinglardiki topini qéqiwétinglar! —

□ **6:7 «napak rohlar»** — jinlarni körsitidu. ■ **6:7** Mat. 10:1; Luqa 6:13; 9:1. □ **6:8 «xurjun»** — yaki «tilemchining xaltisi».

□ **6:9 «Eysa** ulargha: — Seperde yéninglarga hasidin bashqa nerse éliwalmanglar, ne xurjun ne nan éliwalmanglar, belwaghqa pulmu salmanglar, putunglarga keshlerni kiyinglar, biraq ikki yektek kiyiwalmanglar, — dep tapilidi» — (9-10-ayet) qiziqarliq yéri shuki, «Matta» we «Luqa»da xatirilen'gen bayanlar boyiche Rebbimiz ulargha hasa éliwélish we kesh kiyishnimu men'i qilghan. Pikrimiz téxi muqimlashmighini bilen oylaymizki, «Matta» bilen «Luqa» we «Markus»ta belkim ikki ayrim waqit-ehwal körsitilidu.

■ **6:9** Ros. 12:8. □ **6:10 «kimning öyge qobul qilinip kirsenglar, u yurttin ketküche shu öydila turunglar»** — bu emrde chong danaliq bar. Ikki sewebtin éytilghan bolushi mumkin: — (1) kona zamanlarda köp diniy wez éytquchilar öymu-öy yoqlap pul tileytti; lékin Eysaning muxlisliri héch tilemchilik qilmasliqi kérek; (2) ular öymu-öy köchüp yürse, xelqte hertürlük heset-guman peyda bolushimu mumkin — «Némishqa ular **bizning** öyde qonmaydu?» yaki «Némishqa ular bizning öydin köchüp kétidu?» dégendek.

dédi. □ ■

¹² Shuning bilan ular yolga chiqip, kishilarni gunahlrigha towa qilishqa jar sélip úndidi.

¹³ Ular nurghun jinlarni heydidi, nurghun bimarlarni zeytun méyi bilan mesih qilip saqaytti. □ ■

Chömlüdürgüchi Yehyaning ölümi

Mat. 14:1-12; Luqa 9:7-9

¹⁴ Uning nami meshhur bolghachqa, Hérod padishah uning heqqide anglap: «Bu adem *choqum* ölümdin tirilgen Chömlüdürgüchi Yehyadur. Shuning üçhün mushu alahide qudretler uningda küchini körsitidu» deytti. □ ■

¹⁵ Bashqilar: «U Ilyas *peyghember*» dése, yene beziler: «Burunqi peyghemberlerdek bir peyghember bolsa kérek» déyishetti.

¹⁶ Biraq bularni anglighan Hérod:

— Men kallisini alghan Yehyaning özi shu — u ölümdin tiriliptu! — dédi.

□ **6:11** «u yerdin ketkinglarda, ulargha agah-guwah bolsun üçhün ayighinglardiki topini qéqiwétinglar!» — «ayaghdiki topini qéqiwétish» dégen bu isharet «bizning siler bilan munasiwétimiz yoq», dégenni bildürüp, Xudaning sözini ret qilghanlarga qattiq agahlandurush idi. ■ **6:11** Mat. 10:14,15; Luqa 9:5; 10:12; Ros. 13:51; 18:6 □ **6:13** «ular ... Nurghun bimarlarni zeytun méyi bilen mesih qilip saqaytti» — «mesih qilish» mushu yerde ademning béshigha zeytun méyini sürüşhni körsitidu. «Tebirler»ni körüng. ■ **6:13** Yaq. 5:14. □ **6:14** «Uning nami meshhur bolghachqa, Hérod padishah uning heqqide anglap...» — «Hérod»lar toghruluq «Tebirler»ni körüng. «...uning heqqide anglap: «Bu adem ... Chömlüdürgüchi Yehyadur...» deytti» — bashqa birxil terjimisi: «...uning heqqide anglap qaldi. Beziler: «Bu adem ... Chömlüdürgüchi Yehyadur...» — déyishetti». ■ **6:14** Mat. 14:1; Luqa 9:7.

17-18 Hérodning bundaқ déyishining sewebi, u *ögey* akisi Filipning ayali Hérodiyening wejidin adem ewetip Yehyani tutup, zindan'gha tashlighanidi. Chünki u shu ayal bilen nikahlan'ghanidi; Yehya Hérodqa *tenbih bérip*: «Akaning ayalini tartiwélishing Tewrat qanunigha xilap» dep qayta-qayta dégenidi. □ ■

19 Shuning üçhün Hérodiye Yehyagha adawet saqlaytti; uni öltürmekchi bolghan bolsimu, lékin shundaқ qilalmaytti.

20 Chünki Hérod Yehyani diyanetlik we muqeddes adem dep bilip, uningdin qorqatti, shunglashqa uni qoghdaytti; u uning sözlirini anglighan chagh-lirida alaqzade bolup kétetti, lékin yenila sözlirini anglashqa amraq idi. □ ■

21 Emma *Hérodiye kütken* peyt axir yétip keldi; Hérod

□ **6:17-18** «Chünki u shu ayal bilen nikahlan'ghanidi; Yehya Hérodqa *tenbih bérip*: «Akaning ayalini tartiwélishing Tewrat qanunigha xilap» dep qayta-qayta dégenidi» — Hérod ögey akisi Filipning ayali Hérodiyeni Filiptin tartiwélip andin uni ajrishishqa qayil qilip, Hérodiye bilen özi toy qilghanidi. Yehyani tutush «Hérodiyening wejidin» — belkim uning biwasite telipidin bolghan bolushimu mumkin. «Akaning ayalini tartiwélishing Tewrat qanunigha xilap» — Tewrattiki «Law.» 16:18, 20:21de, birsining aka yaki ukisi hayat ehwalda, birining ayalini yene biri öz emrige élishqa bolmaydu, dep belgilen'gen. ■ **6:17-18** Mat. 14:3; Luqa 3:19; 9:9; Law. 18:16; 20:21. □ **6:20** «Hérod Yehyani diyanetlik we muqeddes adem dep bilip...» — oqurmenlerge ayanki, Tewrat we Injilda «muqeddes» dégenning menisi «ulugh» emes, belki «pak», «Xudagha atalghan»dur. «u uning sözlirini anglighan chagh-lirida alaqzade bolup kétetti» — bezi kona köchürmilerde buning ornida: «u uning sözlirini anglap néme qilishni bilelmey qalatti» yaki «u uning sözlirini anglap köp ishlarni qilatti» déyilidu. ■ **6:20** Mat. 14:5; 21:26.

tughulghan künide öz emeldarliri, mingbéshiliri we Galiliye ölkisidiki katta erbablarni ziyapet bilen kütüwaldi; ■

²² héliqi Hérodiyening qizi sorun'gha chüshüp ussul oynap berdi. Bu Hérod we hemdastixan bolghanlarga bekmu yarap ketti. Padishah qizgha: — Mendin néme telep qilsang, shuni bérimen, — dédi.

□

²³ Andin u qesem qilip yene:

— Mendin néme telep qilsang, hetta padishahliqimning yérimini désengmu shuni bérimen, — dédi. ■

²⁴ Qiz sirtqa chiqip, anisidin:

— Néme telep qilay? — dep soriwidi, anisi: — Chömüldürgüchi Yehyaning kallisini telep qil, — dédi.

²⁵ Qiz derhal padishahning aldigha aldirap kirip: — Chömüldürgüchi Yehyaning kallisini hazirla bir texsige qoyup ekilishlirini xalaymen, — dédi.

²⁶ Padishah buninggha nahayiti hesret chekken bolsimu, qesemliri tüpeylidin we dastixanda olturghanlar wejedin, uninggha bergen sözidin yan'ghusi kelmidi.

²⁷ Shunga padishah derhal bir jallat ewetip, uning kallisini élip kélishni emr qildi. Jallat zindan'gha béríp Yehyaning kallisini élip, □ ■

■ **6:21** Yar. 40:20; Mat. 14:6. □ **6:22** «Hérodiyening qizi» — burunqi éridin bolghan qizi. Bezi kona köchürmilerde: «... uning qizi Hérodiye» déyilidu. Undaq terjime toghra bolsa, Hérodiyening qizining ismining özining ismi bilen oxshash bolushi ajayib ish emes, elwette. ■ **6:23** Hak. 11:30. □ **6:27** «...padishah derhal bir jallat ewetip...» — yaki «...padishah derhal bir qarawul ewetip...». ■ **6:27** Mat. 14:10.

²⁸ uni bir texsigga qoyup, qizning aldigha élip kélip uninggha berdi. Qiz uni anisigha tapshurdi.

²⁹ Bu ishni anglighan Yehyaning muxlisliri kélip, jesetni élip kétip bir qebrige qoydi.

Eysaning besh ming kishini ozuqlandurushi

Mat. 14:13-21; Luqa 9:10-17; Yh. 6:1-14

³⁰ Qaytip kelgen rosullar Eysaning yénigha yighildi, néme qilghanliri hem néme telim bergenlirini uninggha melum qilishi. ■

³¹ Kélip-kétiwatqanlar nahayiti köplikidin ulargha tamaqlinshqimu waqit chiqmide. Shunga u ulargha:

— Yürünglar, men bilen xilwet bir jaygha béríp, birdem aram élinglar, — dédi. ■

³² Buning bilen ular kémige chüshüp, xilwet bir chöl yerge qarap mangdi. ■

³³ Biraq nurghun kishiler ularning kétiwatqanliqini bayqap, ularni tonuwéliwidi, etraptiki barliq sheherlerdin piyade yolgha chiqip, yügürüp, ulardin burun u yerge béríp yighilishti.

³⁴ Eysa kémidin chüshüp, zor bir top ademni körüp, ularning padichisiz qoy padisidek bolghanliqigha ich aghritti. Shunga u ulargha köp ishlarni ögitishke bashlidi. ■

³⁵ Kech kirip qalghanda, muxlisliri uning yénigha kélip:

— Bu chöl bir jay iken, kech kirip ketti. ■

■ **6:30** Luqa 9:10. ■ **6:31** Mar. 3:20. ■ **6:32** Mat. 14:13; Luqa 9:10; Yuh. 6:1. ■ **6:34** Yer. 23:1; Ez. 34:2; Mat. 9:36; 14:4; Luqa 9:11. ■ **6:35** Mat. 14:15; Luqa 9:12; Yuh. 6:5.

³⁶ Xalayıqni yolgha séliwetken bolsang, ular etraptiki kent-qishlaqlargha bérıp, ózlırige nan sétiwalsun; chünki ularda yéğüdek nerse yoq, — dédi.

³⁷ Lékin u ulargha jawaben:

— Ulargha özünglar ozuq béringlar, — dédi.

Muxlislar uningdin:

— Ikki yüz kümüş dinargha ulargha nan ekélip ularni ozuqlanduramduq? — dep sorıdı. □

³⁸ Eysa ulargha: — Qanche néninglar bar? Bérıp qarap béqinglar, — dédi. Ular qarap baqqandin kéyin:

— Beshi bar iken, yene ikki béliqmu bar iken, — déyishti. ■

³⁹ U ulargha kishilerni top-top qilip yéshil chımende olturghuzushni buyrudi.

⁴⁰ Xalayıq yüzdin, elliktin sep-sep bolup olturushti.

□

⁴¹ U besh nan bilen ikki béliqni qoligha élip, asman'gha qarap *Xudagha* teshekkür-medhiye éytti, andin nanlarni oshtup, köpchilikke tutup bérish üçün muxlislirigha bérıp turatti; ikki béliqnimu hemmeylen'ge tarqitip berdi. ■

⁴² Hemmeylen yep toyundi.

⁴³ *Muxlislar* éship qalghan nan we béliq

□ **6:37** «**ikki yüz kümüş dinar**» — bir kümüş dinar (grék tilida «dinarus») bir ishchining bir künlük ish heqqi idi («Mat.» 20:2ni körüng). ■ **6:38** Mat. 14:17; Luqa 9:13; Yuh. 6:9. □ **6:40** «**xalayıq yüzdin, elliktin sep-sep bolup olturushti**» — grék tilida «Xalayıq yüzdin, elliktin sep-sep bolup yétishti». ■ **6:41** 1Sam. 9:13; Yuh. 17:1.

parchilirini liq on ikki séwetke tériwaldi. □

⁴⁴ Nanlarni yégen erlarning sanila besh mingche idi.

Eysaning su üstide méngishi

Mat. 14:22-33; Yh. 6:16-21

⁴⁵ Bu ishtin kéyinla, u muxlisirigha özüm bu xalayiqni yolgha séliwétimen, angghiche siler kémige olturup, déngizning qarshi qirghiqidiki Beyt-Saida yézésigha ötüp turunglar, dep buyrudi. □ ■

⁴⁶ Ularni yolgha séliwetkendin kéyin, u dua-tilawet qilish üçün taghqa chiqti. ■

⁴⁷ Kech kirgende, kéme déngizning otturisigha yetkenidi, u özi yalghuz quruqluqta idi. ■

⁴⁸ U muxlisirining palaqni küchep uruwatqanliqini kördi; chünki shamal tetür yönilishte chiqqanidi. Kéche tötinchi jések waqtida, u déngizning üstide méngip, muxlisiri terepke keldi we ularning yénidin ötüp kétidighandek qilatti. □

□ **6:43** «Muxlislar ...tériwaldi» — grék tilida «Ular ... tériwaldi». «Ular»ning muxlislar ikenliki «Mat.» 16:9-10de ispatlinidu. «on ikki séwet» — grék tilida «on ikki qol séwet» — démek, bir adem ikki qollap kötüreleydighan séwetler. □ **6:45** «Beyt-Saida yézésigha ötüp...» — yaki «Beyt-Saida yézésidin ötüp...». ■ **6:45** Mat. 14:22; Yuh. 6:17. ■ **6:46** Mat. 14:23; Luqa 6:12. ■ **6:47** Mat. 14:23; Yuh. 6:16. □ **6:48** «Kéche tötinchi jések waqtida, u déngizning üstide méngip...» — bir kéche töt jésekke bölünetti; shunga bu waqit tang atay dégen waqit idi. «u ... ularning yénidin ötüp kétidighandek qilatti» — yaki «u ... ularning yénidin ötüp ketmekchi boldi». Bu intayin qiziq ish. Mumkinchiliki barki, (1) Eysaning «ötüp kétish»i — Muxlislargha Perwerdigarning Perishtisining Israillarni Misirdin qutquzush üçün «Ularning (Israillarning) yénidin ötüp kétish»ini esletmekchi, yaki (2) u ularning özligidin özini kémige chiqip hemrah bolushqa tekliq qilishini xalaytti.

49 Lékin ular uning déngizning üstide méngip kéliwatqanliqini körüp, uni alwasti oxshaydu, dep oylap chuqan sélishti.

50 Chünki ularning hemmisi uni körüp sarasimige chüshti.

Lékin u derhal ulargha:

— Yüreklik bolunglar, bu men, qorqmanglar! — dédi.

51 U kémige, ularning yénigha chiqqandila, shamal toxtidi. Ular buningdin hoshidin ketküdek derijide qattiq heyran qélishop, némini oylashni bilmeytti;

52 chünki ular nan bérish *möjizisini* téxiche chüshenmigenidi, ularning qelbi bixud halette turatti.

53 Ular déngizning qarshi teripige ötüp, Ginnisaret dégen yurtta *quruqluqqa* chiqip, kémini baghlap qoydi. ■

54 Ular kémidin chüshüshi bilenla, *xalayıq* uni derhal tonuwélip,

55 etraptiki hemme jaylarga yügürüşüp bardı we «U palanchi yerge chüshüptu» dep anglishi bilenla, bimarlarnı zembilge sélip, shu yerge *uning aldigha* élip bérishı.

56 U meyli yéza, meyli sheher yaki qishlaqlargha barsun, xelq aghriqlarnı bazarlarga élip chiqip yatquzatti; ular uningdin aghriqlar héch bolmighanda séning yépinchangning péshige bolsimu qolini tegküzüwalsaq dep ötündi. Uninggha qolini tegküzgenlerning hemmisi saqaydı.

7

*Insanni néme napak qilidu?**Mat. 15:1-20*

¹ Bu chaghda, Perisiyler we Tewrat ustazliridin beziliri Yérusalémdin kélip uning aldigha yighildi;■

²⁻⁵ shu Perisiyler we Tewrat ustazliri uning muxlisliridin bezilirining tamaqni qolini yumay, yeni «napak» halda yewatqanliqini körüp, uningdin:

— Muxlisliring némishqa ata-bowilirimizning en'enilirige riaye qilmay, belki yuyulmighan qolliri bilen tamaq yeydu? — dep sorashti (chünki Perisiyler we pütün Yehudiylar ata-bowiliri teripidin qaldurulghan en'enini ching tutqachqa, awwal qollirini estayidilliq bilen yumisa, tamaq yémeydu. Shuningdek bazardin qaytip kelgendimu, ular qol yumay birnerse yémeydu. Uningdin bashqa, piyale-qedeh, das-chögün we mis qachilar we diwanlarni yuyush toghrisida tapshurulghan nurghunlighan en'enilerdimu ching turidu).□

⁶ U ulargha jawab béríp mundaq dédi:

— Yeshaya peyghember siler saxtipezler toghranglarda aldin'ala toptoghra bésharet bergen! *uning* yazmisida pütülgendek: —

«Mushu xelq aghzida Méni hörmetligini bilen,
Biraq qelbi Mendin yiraq;■

⁷ Ular Manga bihude ibadet qilidu.

■ **7:1** Mat. 15:1. □ **7:2-5** «estayidilliq bilen yumisa...» — bashqa birxil terjimisi «béghishighiche yumisa...» yaki «musht bilen yumisa...». ■ **7:6** Yesh. 29:13; Ez. 33:31.

Ularning o'g'etken telimliri peqet insanlardin chiqqan petiwalarla, xalas». □ ■

⁸ Chünki siler Xudaning emrini tashlap qoyup, insanlarning en'enisini ching tutiwalidikensiler — das-chögün, piyale-qedehlerni yuyush we shuninggha oxshap kétidighan nurghan bashqa ishlarni en'ene qilip yürisiler. □

⁹ U ulargha yene mundaq dédi:

— Siler özliringlarning en'enisini ching tutimiz dep Xudaning emrini epchillik bilen bir chetke qayrip qoydunglar!

¹⁰ Chünki Musa *peyghember*: «Ata-anangni hörmét qil» we «Atisi yaki anisini haqaretligenler ölümge mehkum qilinsun» dep emr qilghan. ■

¹¹ Lékin siler: — Birsi «Atisi yaki anisigha: — Men silerge yadrem bergüdek nersilerni alliqachan «qurban qilip» Xudagha atiwettim — désila, □

¹² shu kishining ata-anisining halidin xewer

□ 7:7 «Mushu **xelq aghzida Méni hörmétligini bilen, biraq qelbi Mendin yiraq; ular Manga bihude ibadet qilidu; ularning o'g'etken telimliri peqet insanlardin chiqqan petiwalarla, xalas**» — «Yesh.» 29:13. ■ 7:7 Mat. 15:9; Kol. 2:18,20; Tit. 1:14. □ 7:8 «chünki **siler Xudaning emrini tashlap qoyup, insanlarning en'enisini ching tutiwalidikensiler — das-chögün, piyale-qedehlerni yuyush we shuninggha oxshap kétidighan nurghan bashqa ishlarni en'ene qilip yürisiler**» — bezi kona köchürmilerde: «das-chögün, piyale-qedehlerni yuyush we shuninggha oxshap kétidighan nurghan bashqa ishlarni en'ene qilip yürisiler» dégen sözler tépilmaydu. ■ 7:10 Mis. 20:12; 21:17; Law. 20:9; Qan. 5:16; 27:16; Pend. 20:20; Ef. 6:2. □ 7:11 «Men **silerge yadrem bergüdek nersilerni alliqachan «qurban qilip» Xudagha atiwettim**» — «qurban» mushu yerde biwasite ibariniy tilidin élin'ghan bolup, «sediqe qilin'ghan» yaki «Xudagha atap qilin'ghan» dégen menini bildüridu.

élishgha bolmaydu, dep ögitisiler.

¹³ Shundaq qilip, siler *ewladliringlarga* tapshurghan en'en'englarni dep Xudaning emrini yoqqa chiqiriwettinglar, we shuninggha oxshash köp ishlarni qilisiler. □ ■

Insanni néme napak qilidu?

¹⁴ Andin xalayıqni yene yénigha chaqirip, ulargha: — Hemminglar manga qulaq sélinglar we shuni chüshininglarki, ■

¹⁵ insanning sirtidin ichige kiridighan nersilerning héchqandıqi uni napak qilmaydu, belki öz ichidin chiqidighan nersiler bolsa, ular insanni napak qilidu. ■

¹⁶ Anglighudek qulıqi barlar buni anglisun! — dédi.

¹⁷ U xalayıqtin ayrilip öyge kirgende, muxlisleri uningdin bu temsil heqqide sorıdı. ■

□ **7:13** «Shundaq **qilip, siler ewladliringlarga tapshurghan en'en'englarni dep Xudaning emrini yoqqa chiqiriwettinglar**» — Mesihning sözige qarighanda «Xudagha atighan teelluqatlar» téxi atighuchi kishining qolida turghanda, ulardin paydiliwirse bolatti. Shu kishi belkim Tewrat ustazlirining qollishi bilen «dunyadin ketkinimdin kéyin...» yaki «melum bir mezgildin kéyin...» «ibadetxanigha tapshurimen» dep qesem qilghan bolsa kérek. Yehudiylarning tarixiy xatiriliride shuninggha oxshash köpligen misallar tépilidu. Periysiler ögetken shu hiyle-mikir: «Mal-mülküngni Xudagha atalghan («qurban qilghan») qilghan bolsang, ata-anangdin xewer almisang bolıdu» emes, belki «(shundaq qilghan bolsang) **xewer élishinggha bolmaydu**» dégendek. Ular shübhısizki axirida bu ishtin melum bir payda körıdu, elwette. ■ **7:13** Mat. 15:6; 1Tim. 4:3; 2Tim. 3:2.

■ **7:14** Mat. 15:10. ■ **7:15** Ros. 10:15; Rim. 14:17,20; Tit. 1:15.

■ **7:17** Mat. 15:15.

18 U ulargha:

— Silermu téxiche chüshenmey yürüwatamsiler?! Sirttin insanning ichige kiridighan herqandaq nersining uni napak qilalmaydighanliqini tonup yetmeywatmamsiler?

19 *Sirttin kirgen nerse* insanning qelbige emes, ashqazinigha kiridu, andin u yerdin teret bolup tashlinidu, — dédi (u bu gepni déyish bilen, hemme yémekliklerni halal qiliwetti).

20 U yene söz qilip mundaq dédi:

— Insanning ichidin chiqidighinila, insanni napak qilidu.

21-22 Chünki shular — yaman niyetler, zinaxorluq, jinsiy buzuqluqlar, qatilliq, oghriliq, achközlük, rezillikler, aldanchiliq, shehwaniyliq, hesetxorluq, til-ahamet, tekebburluq we hamaqetlikler insanning ichidin, yeni uning qelbidin chiqidu □ ■

23 — bu rezil ishlarning hemmisi insanning ichidin chiqip, özini napak qilidu.

Yat ellik bir ayalning étiqadi

Mat. 15:21-28

24 U ornidin turup u yerdin ayrilip, Tur we Zidon etrapidiki rayonlarga bardı we bir öyge kirdi. Gerche u buni héchkim bilmisun dégen bolsimu, lékin yoshurup qalalmidi. □ ■

□ **7:21-22** «hesetxorluq» — buning bashqa birxil terjimisi: «yaman köz». ■ **7:21-22** Yar. 6:5; 8:21; Pend. 6:14; Yer. 17:9. □ **7:24** «u yerdin ayrilip, Tur we Zidon etrapidiki rayonlarga bardı» — u yer «chet'ellikler» turuwatqan rayon bolup, Mesihning shu yerge bérishitiki meqsiti, öz xelqidin bir waqit ayrilip aram élishitin ibaret bolsa kérek. ■ **7:24** Mat. 15:21.

²⁵ Derweqe, napak roh chaplashqan kichik bir qizning anisi uning toghrisidiki xewerni anglighan haman yétip kélip, uning ayighigha yiqildi

²⁶ (ayal Yunanliq bolup, Suriye ölkisidiki Fenikiy millitidin idi). U uningdin qizidin jinni heydiwétishni ötündi. □

²⁷ Lékin Eysa uninggha:

— Aldi bilen balilar qorsiqini toyghuzsun; chünki balilarning nénini kichik itlarga tashlap bérish toghra emes, — dédi. □

²⁸ Lékin u buninggha jawaben:

— Durus, i Reb, biraq hetta itlarmu üstel astida turup balilardin chüshken nan uwaqlirini yeydighu, — dédi.

²⁹ Eysa uninggha:

— Séning mushu sözüng tüpeylidin yolunggha qayt, jin qizingdin chiqip ketti, — dédi.

³⁰ Ayal öyige qaytip kelgende, mana qiz kariwatta yatatti, jin uningdin chiqip ketkenidi.

Eysaning bir gas-gacha ademni saqaytishi

□ **7:26** «ayal... **Fenikiy millitidin idi**» — yaki «ayal... Fenikilik idi» yaki «ayal... Fenike rayoniliq idi». U Yehudiy emes, elwette. U eslide butperes bolushi mumkin. □ **7:27** «**Aldi bilen balilar qorsiqini toyghuzsun; chünki balilarning nénini kichik itlarga tashlap bérish toghra emes**» — Mesih Eysa bu yerde özining deslepki wezipisini Yehudiylargha xush xewerni yetküzüsh, dep tekitleydu. «Kichik itlar» belkim haqaretlik söz bolmay, öydiki arzulug pis-tilirini körsitidu. Mushu ayalning étiqadi toghrisida «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng.

31 Eysa yene Tur we Zidon shehirining etrapidiki rayonlardan chiqip, «On sheher» rayoni otturidagin otüp, yene Galiliye déngizigha keldi. ■

32 Xalayıq uning aldigha tili éghir, gas bir ademni élip kélip, uning uchisigha qolungni tegküzüp qoysang, dep ötünüshti. ■

33 U u ademni xalayıqtin ayrip bir chetke tartip, barmaqlirini uning qulaqlirigha tiqti, tükürüp, *barmiqini* uning tiligha tegküzdi. □

34 Andin u asman'gha qarap uh tartip xorsin'ghandin kéyin, u ademge: «Effata» (menisi «éçil») dédi.

35 U ademning qulaqliri derhal éçilip, tilimu éçilip rawan gep qilishqa bashlidi. □

36 Eysa ulargha buni héçkimge éytmasliqni tapilidi. Lékin ulargha herqanche tapilighan bolsimu, bu xewerni yenila shunche keng tarqitiwetti.

37 Xalayıq *bu ishqa* mutleq heyran qélisip:
— U hemme ishlarni qaltis qilidiken! Hetta gaslarni anglaydighan, gachilarni sözleydighan qilidiken, — déyishti. ■

8

■ 7:31 Mat. 15:29.

■ 7:32 Mat. 9:32; Luqa 11:14.

□ 7:33 «U... **barmaqlirini uning qulaqlirigha tiqti, tükürüp, barmiqini uning tiligha tegküzdi**» — terjimimiz boyiche Mesih belkim öz barmiqi üstige tükürgen bolushi mumkin, bolmisa u yerge tükürgen bolsa kérek. □ 7:35 «...tilimu éçilip **rawan gep qilishqa bashlidi**» — grék tilida «...tilining tanisi yéshilip, rawan gep qilishqa bashlidi» ■ 7:37 Yar. 1:31.

Eysaning töt ming kishini toydurushi

Mat. 15:32-39

¹ Shu künlerde, yene zor bir top xalayıq yigilganidi. Ularning yégüdek héchnémisi bolmighachqa, u muxlisirini yénigha chaqirip:■

² – Bu xalayıqqa ichim aghriydu. Chünki ular méning yénimda turghili üç kün boldi, ularda yégüdek héchnersimu qalmidi.

³ Ularni öylirige ach qorsaq qaytursam, yolda halidin kétishi mumkin. Chünki beziliri yiraqtin kelgeniken, – dédi.

⁴ Muxlisiri buninggha jawaben:

– Bundaq xilwet bir jayda bu kishilerni toydurghudek nanni nedin tapqili bolsun? – déyishti.

⁵ – Qanche néninglar bar? – dep soridi u.

Yette, – déyishti ular.

⁶ Buning bilen u xelqni yerde olturushqa buyrudi. Andin yette nanni qoligha aldi we *Xudagha* teshekkür-medhiye éytip oshtup, köpchilikke tutushqa muxlisirigha berdi. Ular xalayıqqa üleshtürüp berdi.

⁷ *Muxlislarda* yene birqanche kichik béliqmu bar idi. U *Xudagha* teshekkür éytip ularni beriketlep, muxlisirigha üleshtürüp bérishni éytti.

⁸ Xalayıq toyghuche yédi; ular éship qalghan parchilarni yette séwetke tériwaldi.□

⁹ Yégenler töt mingche kishi idi. U ularni yolgha saldi,

■ **8:1** Mat. 15:32. □ **8:8** «ular éship qalghan parchilarni ... tériwaldi» — «ular» — muxlislar yaki pütkül xalayıqni körsitidu. «yette séwet...» — «séwet» grék tilida bu söz bek chong bir xil séwetni körsitidu.

10 andin muxlisliri bilen bille derhal kémige chüshüp, Dalmanuta tereplirige bardi.■

Perisiylarning möjizilik alametni körüshni telep qilishi

Mat. 16:1-4

11 Perisiyeler chiqip, uni sinash meqsitide uningdin bizge asmandin bir möjizilik alamet körsetseng, dep telep qiliship, uning bilen munazirileshkili turdi. □ ■

12 U ichide bir ulugh-kichik tinip:

— Bu dewr némishqa bir «møjizilik alamet»ni istep yürüdu? Shuni silerge berheq éytip qoyayki, bu dewрге héchqandaq möjizilik alamet körsitilmeydu, — dédi. □ ■

13 Andin ulardin ayrilip, yene kémige chiqip, déngizning u chétige ötüp ketti.

Saxtipezlik «éhitqu»sidin saqlinish

Mat. 16:5-12

14 Muxlislar nan élip kélishni untughan bolup, kémide bir tal nandin bashqa yeydighini yoq idi.

15 U ularni agahlandurup:

■ **8:10** Mat. 15:39. □ **8:11** «Perisiyeler **chiqip, uni sinash meqsitide uningdin bizge asmandin bir möjizilik alamet körsetseng...**» — Perisiyeler telep qilghan «møjizilik alamet» Eysaning heqiqiy Mesih ikenlikini ispatlaydighan bir karametni körsitidu, elwette. ■ **8:11** Mat. 12:38; 16:1; Luqa 11:29; Yuh. 6:30.

□ **8:12** «u **ichide bir ulugh-kichik tinip...**» — grék tilida «U rohida bir ulugh-kichik tinip..». «Roh» mushu yerde uning özining (insaniy) rohini bildürüdu. ■ **8:12** Mat. 16:4.

– Éhtiyat qilinglar, Perisiylarning échitqusi we Hérodning échitqusidin hézi bolunglar, – dédi. □ ■

16 Muxlislar özara mulahiziliship:

– Uning bundaқ déyishi nan ekelmigenlikimizdin bolsa kérek, – déyishti.

17 Eysa ularning néme *déyishiwatqanliqini* bilip:

– Némishqa nan yoqluqi toghrisida mulahize qil-isiler? Siler téxiche pem-paraset yaki chüshenchige ige bolmidinglarmu? Qelbliringlar téximu bixudli-ship kétiwatamdu? ■

18 Közünglar turup körmeywatamsiler? Quliqinglar turup anglimaywatamsiler? Ésinglarda yoqmu?

19 Besh ming kishige besh nanni oshtughinimda, parchilargha liq tolghan qanche kichik séwetni yighiwaldinglar? – dédi.

– On ikkini, – jawab berdi ular. □ ■

20 – Yette nanni töt ming kishige oshtughinimda, parchilargha liq tolghan qanche séwetni yighi-waldinglar? – dédi u.

– Yettini, – Jawab berdi ular. ■

21 U ulargha:

– Undaқта, qandaqsige siler téxi chüshenmeysiler?

□ **8:15** «Éhtiyat qilinglar, Perisiylarning échitqusi we Hérodning échitqusidin hézi bolunglar» — «Mat.» 16:1-12nimu körüng.

■ **8:15** Mat. 16:6; Luqa 12:1. ■ **8:17** Mar. 6:52. □ **8:19**

«..qanche kichik séwet..» — «séwet» grék tilida «qol séwet». ■ **8:19**

Mat. 14:17,20; Mar. 6:38; Luqa 9:13; Yuh. 6:9. ■ **8:20** Mat. 15:36,37.

— dédi.□

Beyt-Saidadiki bir korning saqaytilishi

²² Ular Beyt-Saida yézisigha keldi; xalayıq bir kor ademni uning aldigha élip kélip, uninggha qolungni tegküzüp qoysang, dep ötündi.

²³ U kor ademning qolidin tutup yézining sirtigha yétilep bardı; uning közlerige tükürüp, üstige qollirini tegküzüp:

— Birer nerse körüwatamsen? — dep sorıdı.■

²⁴ U béshini kötürüp:

— Kishilerni körüwatimen; ular xuddi méngip yürüwatqan derexlerdeq körünüwatıdu, — dédi.

²⁵ Andin u qaytidin qollirini u ademning közlerige tegküzdi. U közlerini échiwıdı, közliri eslige kélip, hemme nersini éniq kördi. □

²⁶ Eysa uni öyige qayturup:

— Yézighimu kirme, yaki yézidiki héchkimge bu ishni uqturma, — dep tapıldı.□

□ **8:21** «Undaqta, **qandaqsige siler téxi chüshenmeysiler?**» — Mesihning bu soali muxlisleri yighiwalghan «on ikki (kichik) séwet» we «yette (chong) séwet» bilen munasiwetliktur. Qiziq bir ish shuki, Markus özining Injildiki bayanida Mesihning (ölümdin tirilishtin bashqa) jemiý on toqquz alahide möjizisini xatirileydu. «Qoshumche söz»imizni körüng. ■ **8:23** Mar. 7:32. □ **8:25** «U közlerini échiwıdı..» — yaki «u béshini kötürıwıdı...» yaki «u közlerini yoghan ahti...». □ **8:26** «**Yézighimu kirme, yaki yézidiki héchkimge bu ishni uqturma**» — Mesih némishqa shundaq tapıldı? Shühbisizki, Beyt-Saidadikiler allıqachan uning köp möjizilirini körüp turup téxiche towa qilmıghanıdı («Mat.» 11:21ni körüng).

Pétrusning Eysani Qutquzghuchi-Mesih dep tonushi

Mat. 16:13-20; Luqa 9:18-21

²⁷ Eysa muxlisliri bilen chiqip Qeyseriye-Filippi rayonigha qarashliq kent-yézilargha bardı. Yolda u muxlisliridin:

— Kishiler méni kim deydu? — dep sorıdı. ■

²⁸ Ular uningha:

— Beziler séni Chömüldürgüchi Yehya, beziler Ilyas *peyghember* we yene beziler ilgiriki peyghemberlerdin biri dep qaraydiken, — dep jawab bérıшти. ■

²⁹ U ulardin:

— Emdi silerchu, siler méni kim dep bilisiler? — dep sorıdı.

Pétrus jawaben: — Sen Mesihdursen, — dédı. □ ■

³⁰ U ulargha özi toghruluq héchkimge tinmasliqni jiddiy tapılıdı.

Eysaning ölüp tirilidighanliqini aldin éytishi

Mat. 16:21-28; Luqa 9:22-27

³¹ Shuning bilen u Insan'oghlining nurghun azab-oqubet tartishi, aqsaqallar, bash kahinlar we Tewrat ustazliri teripidin chetke qéqilishi, öltürülüşhi we üç kündin kéyin tirildürülüşhi muqerrer ikenlikini *muxlislirigha* ögitishke bashlıdı. □ ■

■ **8:27** Mat. 16:13; Luqa 9:18. ■ **8:28** Mat. 14:2. □ **8:29**

«Sen Mesihdursen» — «Mesih» dégen söz toghruluq «Tebirler»imizni körüng. ■ **8:29** Mat. 16:16; Yuh. 6:69. □ **8:31** «In-

san'oghlining.... aqsaqallar, bash kahinlar we Tewrat ustazliri teripidin chetke qéqilishi» — shu chaghda ikki «bash kahin» bar idi — «Annas» we uning küy'oghli «Qayafa». ■ **8:31** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 9:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:7.

³² U bu ishni ochuq-ashkara sۆzlep berdi. Buning bilen Pétrus uni bir chetke tartip, uni eyibleshke bashlidi. □

³³ Lékin u burulup muxlisirigha qarap, Pétrusni eyiblep:

— Arqamgha ۆt, Sheytan! Séning oylighanliring Xudaning ishliri emes, insanning ishliridir, — dédi. □ ■

³⁴ Andin muxlisiri bilen xalayıqnımu chaqirip mundaq dédi:

— Kimdekim manga egishishni niyet qılsa, ۆzidin kéchip, ۆzining kréstini kۆtürüp manga egheshsun! □ ■

³⁵ Chünki kimdekim ۆz jénini qutquzay dése, choqum uningdin mehrum bolıdu; lékin kimdekim men üçün we xush xewer üçün ۆz jénidin mehrum bolsa, uni qutquzıdu. ■

³⁶ Chünki bir adem pütkül dunyagha ige bolup, jénidin mehrum qalsa, buning néme paydisi bol-

□ **8:32** «Buning bilen Pétrus uni bir chetke tartip, uni eyibleshke bashlidi» — Pétrusning eyiblishi shübhisizki, ۆzüng ulugh padishah Mesih turup, béshinggha mushundaq dehshetlik ishlarni chüshürmesliking kérek idi, dégendek. «Mat.» 16:22ni körüng.

□ **8:33** «Arqamgha ۆt, Sheytan!» — Eysa bu ayette «Sheytan» dégen bu sözini birinchidin «düşmen» dégen menide ishlitip, ۆzining düşimini bolup qalghan Pétrusqa éytıdu. İkkinchidin, Sheytan ۆzi Pétrus arqılıq Eysagha putlikashang bolmaqchi idi. ■ **8:33** 2Sam. 19:22. □ **8:34** «Kimdekim manga egishishni niyet qılsa, ۆzidin kéchip, ۆzining kréstini kۆtürüp manga egheshsun!» — «Mat.» 10:38ni, shundaqla uningdiki izahatnımu körüng. ■ **8:34** Mat. 10:38; 16:24; Luqa 9:23; 14:27. ■ **8:35** Mat. 10:39; 16:25; Luqa 9:24; 17:33; Yuh. 12:25.

sun?! □

³⁷ U némisini jénigha tégishsun?! ■

³⁸ Chünki kimdekim zinaxor we gunahkar bu dewr aldida mendin we méning sözlirimdin nomus qilsa, Insan'oghlimu atisining shan-sheripi ichide muqeddes perishtiler bilen bille kelginide, uningdin nomus qilidu. □ ■

9

Eysaning julaliqta körünüshi

Mat. 17:1-13; Luqa 9:28-36

¹ U ulargha yene:

— Men silerge shuni berheq éytip qoyayki, bu yerde turghanlarning arisidin ölümning temini tétishtin burun jezmen Xudaning padishahliqining küch-qudret bilen kelgenlikini köridighanlar

□ **8:36** «...jénidin mehrum qalsa, buning néme paydisi bol-sun?!» — «jan» mushu yerde peqet hayatni emes, belki ademning salahiyiti, rohiy dunyasini körsitidu. ■ **8:37** Zeb. 49:6-9.

□ **8:38** «zinaxor we gunahkar bu dewr» — «zinaxor» belkim hem jismaniy hem köchme (Xudagha wapasizliq qilghuchi, dégen) menidimu ishlitilidu. «Insan'oghli» — Mesih, elwette. «Tebirler»nimu körüng. ■ **8:38** Mat. 10:32; Luqa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12; 1Yuh. 2:23.

bardur. □ ■

Eysaning julaliqta körünüshi

² We alte künden kéyin, Eysa Pétrus, Yaqup we Yuhannani ayrip élip, égiz bir taghqa chiqti. U yerde uning siyaqi ularning köz aldidila özgirip, ■

³ kiyimliri yer yuzidiki héchbir aqartquchimu aqartalmighudek derijide parqirap qardek ap’aq boldi.

⁴ Ularning köz aldida Musa we Ilyas *peyghemberler* tuyuqsiz köründi; ular Eysa bilen sözlshiwatqanidi.

⁵ Pétrus bu ishqa jawaben Eysagha:

— Ustaz, bu yerde bolghinimiz intayin yaxshi boldi! Birini sanga, birini Musagha, yene birini Ilyasqa atap bu yerge üç kepe yasayli! — dédi □

□ **9:1** «Bu yerde turghanlarning arisidin ölümning temini tétishtin burun jezmen Xudaning padishahliqining küch-qudret bilen kelgenlikini köridighanlar bardur»

— bizningche 9:1-ayettiki sözning muhim menisi 9:2-13de teswirlen’gen karamet ishlarni körsitidu. Bashqa alimlar u: (1) Eysa öltürülgendin kéyin muxlisirigha qayta körünüshi bilen; (2) Muqeddes Rohning kélishi bilen; (3) Mesihning sheripi jamaette ayan qilinishi bilen; (4) Eysaning dunyagha qaytip kélishi bilen emelge ashuruldi, dep qaraydu. Yuqiriqi (1)-, (2)-, (3)-pikir sel orunluq bolghini bilen, lékin Eysaning «bu yerde turghanlarning arisidin... köridighanlar bar» déginidin qarighanda, **bezi** rosullar bu ishni köridu, shunga muhim emelge ashurulushi 9:2-13diki «Eysaning julaliqta körünüshi» dégen ishtur, dep qaraymiz. ■ **9:1** Mat. 16:28; Luqa 9:27. ■ **9:2** Mat. 17:1; Luqa 9:28. □ **9:5**

«Ustaz» — grék tilida (hem ibraniy tilida) «Rabbi» déyilidu. «birini sanga, birini Musagha, yene birini Ilyasqa atap bu yerge üç kepe yasayli!» — bu söz we pütün weqe toghruluq yene «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng.

⁶ (chünki Pétrus néme déyishini bilmey qalghanidi, chünki ular qorqunchqa chömüp ketkenidi).

⁷ Tuyuqsiz bir parche bulut ularni qapliwaldi we buluttin: «Bu Méning söyümlük Oghlumdur; uningha qulaq sélinglar!» dégen awaz anglandi. ■

⁸ Ular lappide etrapigha qarishiwidi, lékin yene héchkimni körmidi, öz yénida peqet Eysanila kördi.

⁹ Ular taghdin chüshüwatqanda, Eysa ulargha, Insan'oghli ölümdin tirildürülmigüche, körgenlirini héchkimge éytmasliqni emr qilip tapilidi. ■

¹⁰ Ular uning bu sözini könglige püküp, «ölümdin tirilish» dégenning zadi néme ikenliki heqqide özara mulahizileshti.

¹¹ Ular uningdin yene:

— Tewrat ustazliri néme üçün: «Ilyas *peyghember Mesih kélishtin* awwal qaytip kélishi kérek» déyishidu? — dep sorashti. ■

¹² U ulargha jawaben:

— Ilyas *peyghember derweqe Mesihtin* awwal kélidu, andin hemme ishni ornigha keltüridu; emdi némishqa muqeddes yazmilarda Insan'oghli köp azab-oqubet chékidu we xorlinidu, dep pütülgen?

■ **9:7** Qan. 18:19; Yesh. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pét. 1:17. ■ **9:9** Mat. 17:9; Luqa 9:36. ■ **9:11** Mal. 4:5; Mat. 11:14; Luqa 1:17.

□ ■

13 Lékin men silerge shuni éytayki, Ilyas *peyghember* derheqiqet keldi we del muqeddes yazmilarda u heqqide pütülgendek, kishiler uninggha némini xalisa shundaq qildi. □ ■

Jin chaplashqan balining azad qilinishi
Mat. 17:14-20; Luqa 9:37-43

14 Ular muxlislarning yénigha qaytip barghinida, zor bir top ademlerning ularning etrapigha olishi-walghanliqini, birnechche Tewrat ustazlirining ular bilen munazire qilishiwatqanliqini kördi.

15 Uni körgen pütün xalayıq intayin heyran bolushti we yügürüp kélip uning bilen salamlashti.

16 U ulardin:

□ **9:12** «Ilyas **peyghember derweqe Mesih**tin awwal kélidu, **andin hemme ishni ornigha keltüridu**» — «Ilyasning awwal kélishi» we uning «hemmini ornigha keltürüshi»ni körsetken bésharet we bashqa tepsilatlıri Tewrat, «Mal.» 4:5-6de xatirilinidu. «**emdi némishqa muqeddes yazmilarda iInsan’oghli köp azab-oqubet chékidu we xorlinidu, dep pütülgen?** » — «némishqa...?» — Eger ulugh Ilyas peyghember kélip Mesih üçün yol teyyarlıghan bolsa, zadı «némishqa» xelq Mesihni qobul qilmaydu? Yehya peyghember derweqe «Ilyas peyghember»ning rohi we küchide kelgini bilen («Luqa» 1:17) u öltürülgen we Mesihmu uninggha oxshash öltürülidu (13-ayetnimu körüng). ■ **9:12** Mal. 4:5; Zeb. 22:6; Yesh. 53:4; Dan. 9:26; Weh. 11:4-7. □ **9:13** «**lékin men silerge shuni éytayki, Ilyas peyghember derheqiqet keldi we del muqeddes yazmilarda u heqqide pütülgendek, kishiler uninggha némini xalisa shundaq qildi**» — mushu yerde Mesih Yehya peyghembarni yene Ilyas peyghemberge oxshitudu. ■ **9:13** Mal. 4:5,6

— Ular bilan néme toghruluq munazire qilishiwatisiler, — dep soridi. □

¹⁷ Xalayıqtin bireylen uninggha:

— Ustaz, men oghlumni séning aldinggha élip keldim, chünki uninggha gacha qilghuchi bir roh chaplishiwalghan. □ ■

¹⁸ Her qétim roh uni chirmiwalsa, uni tartishturup yiqitidu, shuning bilen balining aghzi köpükliship, chishliri kiriship kétidu; qaqshal bolup qalidu. Muxlisiringdin jinni heydiwetkeysiler dep tilidim, biraq ular qilalmidi, — dédi. □

¹⁹ U jawaben: — Ey étiqadsiz dewr, siler bilen qachan'ghiche turay?! Men silerge yene qachan'ghiche sewr qilay? — Balini aldinggha élip kélinglar — dédi.

²⁰ Ular balini uning aldigha élip keldi. Eysani körüş bilenla roh balining pütün bedinini tartishturuwetti. Bala yiqilip, aghzidin köpük chiqqan péti yerde yumilap ketti. ■

²¹ U balining atisidin:

— Bu ish béshigha kelginige qanche uzun boldi? — dep soridi.

□ **9:16 «U ulardin: — ... dep soridi»** — «ular» mushu yerde (1) muxlisirini; (2) xalayıqning özlirini (3) Tewrat ustazlirini körsitishi mumkin. Bizningche (2) yaki (3) toghra bolushi kérek; xalayıqtin biri mushu soalgha jawab béridu. Bezi kona köchürmiliride «ular»ning ornida «Tewrat ustazliri» déyilidu. □ **9:17 «men oghlumni séning aldinggha élip keldim»** — bu kishining «séning aldinggha» dégini uning Mesih we muxlisirini «bir ademdek» dep qaraytti, dep bildüridu. Bir tereptin mushu közqarash toghridur. ■ **9:17** Mat. 17:14; Luqa 9:37,38. □ **9:18 «uni tartishturup yiqitidu»** — yaki «uni yerge yiqitiwétidu». «qaqshal bolup qalidu» — yaki «pütün ezayi qétip qalidu». ■ **9:20** Mar. 1:26.

U: — Kichikidin tartip shundaq,

²² jin uni halak qilish üçhün köp qétim otqa we sugha tashlidi. Emdi bir amal qilalisang, bizge ich aghritip shapaet qilghaysen! — dédi.

²³ Eysa uninggha: — «Qilalisang!» deysen'ghu! Ishenchte bolghan ademge hemme ish mumkindur! — dédi.■

²⁴ Balining atisi derhal: — Men ishinimen; ishensizlikimge medet qilghaysen! — dédi yighlap nida qilip.

²⁵ Emdi Eysa köpchilikning yügürüshüp kelgenlikini körüp, héliqi napak rohqa tenbih bérip: — Ey ademni gas we gacha qilghuchi roh! Buyruq qilimenki, uningdin chiq, ikkinchi kirküchi bolma! — dédi.

²⁶ Shu haman jin bir chirqiridi-de, balini dehshetlik tartishturup, uningdin chiqip ketti. Bala ölüktek yétip qaldi, xalayıqning köpinchisi «U öldi!» déyishti.

²⁷ Lékin Eysa balini qolidin tutup yölidi, bala ornidin turdi.

²⁸ Eysa öyge kirkendin kéyin, muxlisleri uning bilen yalghuz qalghanda uningdin: — Biz néme üçhün jinni heydiwételmiduq? — dep sorashti.■

²⁹ U ulargha: — Bu xil *jin* dua we rozidin bashqa yol bilen chiqirilmas, — dédi.□

Eysaning ölüp tirilidighanliqini yene aldin éytishi
Mat. 17:22-23; Luqa 9:43-45

■ 9:23 Luqa 17:6. ■ 9:28 Mat. 17:19. □ 9:29 «Bu xil jin dua we rozidin bashqa yol bilen chiqirilmas» — bezi kona köchürmilerde «rozidin» dégen söz tépilmaydu.

³⁰ Ular shu yerdin ayrilip, Galiliyedin ötüp kéliwatatti. Biraq u buni héchkimning bilishini xalimaytti. ■

³¹ Chünki u muxlislirigha:

— Insan’oghli insanlarning qoligha tapshurulup, ular uni öltüridu. Öltürülüp üç kündin kéyin u tirilidu, — dégen telimni bériwatatti.

³² Lékin *muxlislar* bu sözni chüshenmidi hemde uningdin sorashqimu pétinalmidi.

Heqiqiy ulugh kim?

Mat. 18:1-5; Luqa 9:46-48

³³ U KeperNahum shehirige keldi. Öyge kirgende u ulardin:

— Yolda néme toghrisida mulahizileshtinglar? — dep soridi. ■

³⁴ Lékin ular shük turdi, chünki ular yolda qaysimiz eng ulugh dep bir-biri bilen mulahizileshtinglar.

³⁵ U olturup, on ikkeylenni yénigha chaqirip, ulargha:

— Kim birinchi bolushni istigen bolsa, shu hemmeylenning eng axirqisi we hemmeylenning xizmetkari bolsun, — dédi. ■

³⁶ Andin u kichik bir balini otturida turghuzdi we uni quchiqigha élip turup, ulargha mundaq dédi: ■

³⁷ — Kim méning namimda mushundaq kichik balini qobul qilsa, méni qobul qilghan bolidu.

■ **9:30** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:7. ■ **9:33** Mat. 18:1; Luqa 9:46; 22:24. ■ **9:35** Mat. 20:27; Mar. 10:43. ■ **9:36** Mar. 10:16.

Kim méni qobul qilsa, u méni emes, belki méni ewetküchini qobul qilghan bolidu. □ ■

Qarshi turmasliqning özi qollighanliqtur
Luqa 9:49-50

³⁸ Yuhanna uninggha:

— Ustaz, séning naming bilen jinlarni heyde-watqan birsini körduq. Lékin u biz bilen birge sanga egeshkenlerdin bolmighachqa, uni tostuq, — dédi. ■

³⁹ Lékin Eysa: — Uni tosmanglar. Chünki méning namim bilen bir möjize yaratqan birsi arqidinla méning üstümdin yaman gep qilishi mumkin emes. ■

⁴⁰ Chünki bizge qarshi turmighanlar bizni qollighanlardur.

⁴¹ Chünki men silerge shuni berheq éytip qoyayki, Mesihke mensup bolghanliqinglar üçün, méning namimda silerge hetta birer piyale su bergen kishimu öz in'amigha érishmey qalmaydu. ■

Gunahning ézitquluqi
Mat. 18:6-9; Luqa 17:1-2

⁴² Lékin manga étiqad qilghan bundaq kichiklerdin birini gunahqa putlashturghan herqandaq ademni, u boynigha yoghan tügmen téshi ésilghan halda déngizgha tashliwétilgini ewzel bolatti. ■

□ **9:37** «Kim méning namimda mushundaq kichik balini qobul qilsa...» — yaki «kim méning namimda mushundaq kichik balini kütse...». ■ **9:37** Mat. 18:5; Luqa 9:48; Yuh. 13:20. ■ **9:38** Luqa 9:49. ■ **9:39** 1Kor. 12:3. ■ **9:41** Mat. 10:42. ■ **9:42** Mat. 18:6; Luqa 17:2.

43 Eger emdi qolung séni gunahqa putlashtursa, uni késip tashliwet. Chünki ikki qolung bar halda dozaxqa, yeni öchürülmes otqa kirginingdin köre, cholaq halda hayatliqqa kirgining ewzeldur. ■

44 Chünki dozaxta shularni *yeydighan* qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu. □ ■

45 Eger emdi putung séni *gunahqa* putlashtursa, uni késip tashliwet. Chünki ikki putung bar halda dozaxqa, yeni öchürülmes otqa tashlan'ghiningdin köre, tokur halda hayatliqqa kirgining ewzel.

46 Chünki dozaxta shularni *yeydighan* qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu. ■

47 Eger közüng séni *gunahqa* putlashtursa, uni oyup tashliwet. Ikki közüng bar halda otluq dozaxqa tashlan'ghiningdin köre, singar közlük bolup Xudaning padishahliqigha kirgining ewzel.

48 Chünki dozaxta shularni *yeydighan* qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu. ■

49 Hemme adem ot bilen tuzlinidu we herbir qur-

■ 9:43 Qan. 13:7; Mat. 5:30; 18:8. □ 9:44 «Chünki dozaxta shularni yeydighan qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu» — bezi kona köchürmilerde bu 44- we 46-ayet tépilmaydu.

■ 9:44 Yesh. 66:24. ■ 9:46 Yesh. 66:24 ■ 9:48 Yesh. 66:24

banliq tuz bilan tuzlinidu. □ ■

⁵⁰ Tuz yaxshi nersidur. Halbuki, eger tuz öz tuzluqini yoqatsa, uninggha qaytidin tuz temini qandaqmu kirgüzgili bolidu? Özünglarda tuz tépilsun we bir-biringlar bilen inaqliqta ötünglar. □ ■

□ **9:49 «Hemme adem ot bilen tuzlinidu we herbir qurbanliq tuz bilan tuzlinidu»** — bu sirliq jümle choqum «Law.» 2:13, «Chöl.» 31:23, «Ez.» 43:23, «Yesh.» 34:6 we 66:20 hemde yuqiriqi 42-48 ayetler bilen munasiwetliktur. Menisi belkim: — (1) gösh-köktatlarni tuz bilen uzun saqlighili bolghandek, Mesihge ishenmigenler dozaxning otida «chirimay, saqlinip» menggü jazalinidu; yaki (2) Mesihge egeshkenler mushu dunyada (tuz yarigha sépilgendek) japa-musheqqet, azab-oqubet chékidu; yaki (3) menisi her ikki tereptikidek bolidu — démek, herbir kishi özining Eysa Mesihke bolghan munasiwitide muwapiq japa-musheqqet, azab-oqubet chékidu; étiqadchilar mushu dunyada japa-musheqqetler arqiliq tawlinip paklinidu, étiqadsizlar dozaxta menggü azab tartidu. Bizningche 3-menisi toghra kélishi mumkin. Rebbimiz bu yerde hem étiqadchilarni hem étiqadsizlarnimu közde tutidu. Bizningche peqet étiqadchilar Xudagha atilidighan qurbanliq bolalaydu, shunga ayetning birinchi qisimda hemme adem, ikkinchi qisimda étiqadchilar («qurbanliq» süpitide) közde tutulidu. ■ **9:49** Law. 2:13.

□ **9:50 «Tuz yaxshi nersidur. Halbuki, eger tuz öz tuzluqini yoqatsa, uninggha qaytidin tuz temini qandaqmu kirgüzgili bolidu?»** — tuz bolsa (1) tem béridu; (2) chirip kétishtin tosidu; (3) zexim-yarilarni saqaytidu. Muxlislarning bu dunyagha bolghan roli buninggha oxshap kétishi kérek. **«Özünglarda tuz tépilsun we bir-biringlar bilen inaqliqta ötünglar»** — bu sirliq jümlining menisi üçhün «Mat.» 5:13, «Ef.» 4:29, «Kol.» 4:6ni körüng. Étiqadchilar «tuzluq» bolsa özini pak tutidu, lékin buningdin Hali chongliq qilmaydu — belki muhebbiti, xatirjemliki we xushalliqi bilen gunahta tutulghanlarni Xudaning yoligha jelp qilghuchilardur. ■ **9:50** Mat. 5:13; Luqa 14:34; Rim. 12:18; Ibr. 12:14.

10

Talaq toghrisidiki telim

Mat. 19:1-12

¹ U u yerdin qozghilip, Yehudiye ölkisi terepliridin ötüp, Iordan deryasining u qétidiki rayonlarchimu bardı. Top-top ademler yene uning etrapigha olishiwalghanıdı. U aditi boyiche ulargha telim bérishke bashlıdı.■

² Bezi Perisiyler uning yénigha kélip uni qiltaqqa chüshürüş meqsitide uningdin:

— Bir ademning ayalini talaq qilishi Tewrat qanunigha uyghunmu? — dep sorıdı.□

³ Lékin u jawaben: — Musa *peyghember* silerge néme dep buyrughan? — dédı.

⁴ Ular: — Musa *peyghember* kishining ayalini bir parche talaq xéti yézipla talaq qilishigha ruxset qilghan, — déyishti.□ ■

⁵ Eysa ulargha:

— Tash yüreklilinglardin u silerge bu emrni pütken;

⁶ Lékin Xuda alem apiride bolghinida *insanlarni* «Er we ayal qilip yaratti».■

■ **10:1** Mat. 19:1. □ **10:2** «qiltaqqa chüshürüş meqsitide» — eslide Yehya peyghember Hérod padishahqa «talaq qilsang bolmaydu» dep tenbih bérıp, uning chishigha tégip öltürülgenıdı. Shübhisizki, Persiylerning meqsetlirining biri: — Eysamu «talaq qilishqa bolmaydu» dése, Hérod padishah uni Yehyagha oxshash öltürüwétetti. □ **10:4** «Musa *peyghember* kishining ayalini bir parche talaq xéti yézipla talaq qilishigha ruxset qilghan» — mushu emrning toghrisi «Qan.» 24:1de tépilıdı. Yene «qoyup bérish» («talaq qilish») toghrisidiki bir yekün üçhün «1Kor.»diki «qoxumche söz»nimu (7-bab toghruluq) körüng. ■ **10:4** Qan. 24:1, 3; Yer. 3:1; Mat. 5:31. ■ **10:6** Yar. 1:27, 2:24, 5:2; Mat. 19:4.

⁷ «Shu sewebtin er kishi ata-anisidin ayrilidu, ayali bilen birliship ■

⁸ ikkilisi bir ten bolidu». Shundaq iken, er-ayal emdi ikki ten emes, belki bir ten bolidu. □ ■

⁹ Shuning üçhün, Xuda qoshqanni insan ayrim-isun, — dédi. ■

¹⁰ Ular öyge qaytip kélip kirgende, muxlisliri uningdin bu heqte soridi.

¹¹ U ulargha:

— Ayalini talaq qilip, bashqa birini emrige alghan kishi ayaligha gunah qilip zina qilghan bolidu. ■

¹² Érini qoyuwétip, bashqa erge tegken ayalmu zina qilghan bolidu, — dédi. □

Eysaning kichik balilargha bext tilishi

Mat. 19:13-15; Luqa 18:15-17

¹³ Qolungni tegküzgeysen dep, kishiler kichik balilirini uning aldigha élip kéliwatatti. Biraq muxlislar élip kelgenlerni eyibledi. ■

¹⁴ Buni körgen Eysa achchiqlinip, muxlislirigha:

■ **10:7** Yar. 2:24; 1Kor. 6:16; Ef. 5:31. □ **10:8** «shu sewebtin er kishi ata-anisidin ayrilidu, ayali bilen birliship ikkilisi bir ten bolidu» — «Yar.» 2:24. ■ **10:8** Yar. 2:24 ■ **10:9** 1Kor. 7:10.

■ **10:11** Mat. 5:32; 19:9; Luqa 16:18; 1Kor. 7:10. □ **10:12** «*Ayal ... éri ni qoyuwétip...* » — Yehudiy jemiyytide bu intayin az körüldighan ehwal. Lékin Yehudiy emesler arisida daim yüz béretti. Shunga shübhisizki, Mesihning mushu yerde közde tutqini Yehudiy emeslernimu öz ichige alidu. Yene «qoyup bérish» («talaq qilish») toghrisidiki bir yekün üçhün «1Kor.»diki «qoshumche söz»nimu (7-bab toghruluq) körüng. ■ **10:13** Mat. 19:13; Luqa 18:15.

Balilar aldimgha kelsun, ularni tosmanglar. Chünki Xudaning padishahliqi del mushundaqlargha tewedur. □ ■

¹⁵ Men silerge shuni berheq éytip qoyayki, Xudaning padishahliqini sebiy balidek qobul qilmisa, uninggha hergiz kirelmeydu, — dédi.

¹⁶ Shuning bilen u balilarni quchiqigha élip, ulargha qollirini tegküzüp bext tilidi. □ ■

Puldarlar Xudaning padishahliqigha kirelemdu?

Mat. 19:16-30; Luqa 18:18-30

¹⁷ U yolgha chiqqanda, birsi uning aldigha yügürüp kélip, uning aldida tizlinip uningdin:

— I yaxshi ustaz, men qandaq qilsam menggülük hayatqa mirasliq qilimen? — dep soridi. ■

¹⁸ Lékin Eysa uninggha:

— Méni némishqa yaxshi deysen? Peqet biridin, yeni Xudadin bashqa héchkim yaxshi emestur.

¹⁹ Sen Tewrattiki «Zina qilma, qatilliq qilma, oghriliq qilma, yalghan guwahliq berme, xiyanat

□ **10:14** «Xudaning padishahliqi del mushundaqlargha tewedur» — yaki «Xudaning padishahliqi del mushundaqlardin terkib tapqandur». ■ **10:14** Mat. 18:3; 19:14; 1Kor. 14:20; 1Pét. 2:2.

□ **10:16** «Shuning bilen u balilarni quchiqigha élip, ulargha qollirini tegküzüp bext tilidi» — bu ayettiki grék tiligha qarighanda, mumkinchiliki barki, u bir-birlep quchaqlap, balilargha ayrim-ayrim bext tilidi. ■ **10:16** Mat. 19:15; Mar. 9:36.

■ **10:17** Mat. 19:16; Luqa 18:18.

qilma, ata-anangni hürmet qil» dégen perhiz-perzlerni bilisen, – dédi. □ ■

²⁰ U adem jawaben: – Ustaz, bularning hem-misige kichikimdin tartip emel qilip kéliwatimen, – dédi.

²¹ Eysaning uninggha qarap muhebbiti qozghaldi we uninggha:

– Sende yene bir ish kem. Bérip pütün mal-mülkingni sétip, pulini yoqsullargha bergin we shundaq qilsang, ershte xezineng bolidu; andin kélip kréstni kütürüp manga egeshkin! – dédi. □ ■

²² Lékin mushu sözni anglap, uning chirayi tutulup, qayghugha chömüp u yerdin ketti. Chünki uning mal-dunyasi nahayiti köp idi.

²³ Andin Eysa chörisige sepsélip qarap, muxlis-lirigha:

– Mal-dunyasi köplerning Xudaning padishahliqigha kirishi némidégen teslikte bolidu-he! – dédi. ■

²⁴ Muxlislar uning sözlirige intayin heyran bo-

□ **10:19** «Zina qilma, qatilliq qilma, oghriliq qilma, yalghan guwahliq berme, xiyamet qilma, ata-anangni hürmet qil» — mushu emrler «Mis.» 20:12-16, «Qan.» 5:16-20 we 24:14de tépilidu.

■ **10:19** Mis. 20:12-16; 21:12; Qan. 5:16-20; Qan. 24:14; Rim. 13:9.

□ **10:21** «...Andin kélip kréstni kütürüp manga egeshkin!» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «krést kütürüp» dégen söz tépilmaydu. «Krést kütürüş» dégen uqum toghrisida «Mat.» 10:38diki izahat we bashqa izahatlarni körüng. «Eysaning uninggha qarap muhebbiti qozghaldi» dégen sözige qarighanda, mumkinchiliki barki, menggülük hayatni izdigen yash bay yigit del Markusning özi idi. Bu yigit Markus bolmisa, «Eysaning muhebbiti» toghru-luq qandaqmu xewer tapalaydu? ■ **10:21** Mat. 6:19; Luqa 12:33; 1Tim. 6:17. ■ **10:23** Pend. 11:28; Mat. 19:23; Luqa 18:24.

lushti, lékin Eysa ulargha yene jawaben:

— Balilirim, mal-mülükke tayan'ghanlar üçün Xudaning padishahliqigha kirish némidégen tes-he! □

²⁵ Tögingning yingnining közidin ötüshi bay ademning Xudaning padishahliqigha kirishidin asandur! — dédi.

²⁶ Ular buni anglap intayin bek heyran bolushup, bir-biridin:

Undaқта, kim nijatqa érisheleydu? — dep sorashti.

²⁷ Eysa ulargha qarap:

— Bu ish insan bilen wujudqa chiqishi mumkin emes, lékin Xuda üçün mumkin emes bolmaydu; chünki Xudagha nisbeten hemme ish mumkin bolidu, — dédi. □ ■

²⁸ Buning bilen Pétrus uninggha:

— Mana, biz bolsaq, hemmini tashlap sanga egeshtuq!? — dégili turdi. ■

²⁹ Eysa uninggha jawaben mundaq dédi:

— Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, men üçün we xush xewer üçün öyi, aka-ukiliri, achasingilliri, atisi, anisi, ayali, baliliri yaki yerzémirliridin waz kechkenlarning hemmisi

³⁰ bu zamanda bularning yüz hessisige, yeni öy, aka-uka, acha-singil, ana, balilar we yerzémirlargha (ziyankeshlikler qoshulghan halda) muyesser bolmay qalmaydu we kélidighan

□ **10:24** «mal-mülükke tayan'ghanlar üçün Xudaning padishahliqigha kirish némidégen tes-he!» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «mal-mülüklerge tayan'ghanlar üçün» dégen söz tépilmaydu. □ **10:27** «chünki Xudagha nisbeten hemme ish mumkin bolidu» — grék tilida: «chünki Xuda bilen hemme ish mumkin bolidu». ■ **10:27** Ayup 42:2; Yer. 32:17; Zek. 8:6; Luqa 1:37. ■ **10:28** Mat. 4:20; 19:27; Luqa 5:11; 18:28.

zamandimu menggülek hayatqa érishmey qalmaydu.

³¹ Lékin shu chaghda nurghun aldida turghanlar arqigha ötidu, nurghun arqida turghanlar aldigha ötidu.■

Eysaning ölüp tirilidighanliqini yene aldin éytishi
Mat. 20:17-19; Luqa 18:31-34

³² Ular Yérusalémgha chiqidighan yolda idi, Eysa hemming aldida kétiwatatti. *Muxlisliri* bek heyran idi hemde uninggha egeshkenlermu qorqunch ichide kétiwatatti. Eysa on ikkeylenni yene öz yénigha tartip, ulargha öz béshigha chüshidighanlirini uqturushqa bashlap:□ ■

³³ — Mana biz hazir Yérusalémgha chiqip kétiwatimiz. Insan’oghli bash kahinlar we Tewrat ustazlirigha tapshurulidu. Ular uni ölümge mehkum qilidu we yat elliklerge tapshuridu.

³⁴ Ular bolsa uni mesxire qilip, qamchilap, uning üstige töküridu we uni öltüridu. Lékin üç kündin

■ **10:31** Mat. 19:30; 20:16; Luqa 13:30. □ **10:32** «muxlisliri» —Mushu yerde grék tilida «ular» bilen bildürülidu. «Muxlisliri **bek heyran idi hemde uninggha egeshkenlermu qorqunch ichide kétiwatatti**» — ularning heyran qélish yaki qorqunchta bolushning sewebi: (1) u adettikidek ular bilen bille mangmay, belkim namelum sewebtin aldida yalghuz mangatti; (2) u xeter yüz bérish mumkinchiliki bolghan shu sheherge aldirap kétiwatidu. ■ **10:32** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; Luqa 9:22; 18:31; 24:7.

kéyin u qayta tirilidu, — dédi.□

Yaqup bilen Yuhannaning telipi

Mat. 20:20-28

³⁵ Zebediyning oghulliri Yaqup bilen Yuhanna uning aldigha kélip:

— Ustaz, sendin néme tilisek orundap berseng, dep ötünimiz, — déyishti.■

³⁶ U ulargha: — Silerge néme qilip bérishimni xalaysiler? — dédi.

³⁷ — Sen shan-sheripingde bolghiningda, birimizni ong yéningda, birimizni sol yéningda olturghuzghaysen, — déyishti ular.

³⁸ Eysa ulargha jawaben: — Néme telep qilghanliqlarni bilmeywatisiler. Men ichidighan qedehni ichelemsiler? Men qobul qilidighan chömüldürüşni silermu qobul qilalamsiler?□ ■

³⁹ — Qilalaymiz, — déyishti ular.

Eysa ulargha:

□ **10:34** «ular **bolsa uni mesxire qilip, qamchilap...**» — Rim impériyeside jaza qamchiliri birnechche tasmiliq bolup, herbir tasmigha qoghushun we ustixan parchiliri baghlan'ghan bolidu. Qamchilighan waqtida jazalan'ghuchi yalingachlinip, yerge tizlandurulup, ikki yénida turghan leshker uni qamchilaytti. Jazalan'ghuchi bezi waqitlarda hetta mushu qamchilashtin öletti.

■ **10:35** Mat. 20:20.

□ **10:38** «Men **ichidighan qedehni ichelemsiler?**» — bu ayettiki «qedeh» dégen söz, Eysaning tartidighan azab-oqubiti we kréstitiki ölümünü közde tutidu. «Men **qobul qilidighan chömüldürüşni silermu qobul qilalamsiler?**» — Mesih körsetken bu «chömüldürüş» shübhisizki, öz ölümüdür. «Efesusluqlargha»diki «qoshumche söz»imizde yazghan «chömüldürüş» toghruluq izahatirimizni körüng.

■ **10:38** Mat. 20:22; Luqa 12:49,50.

– Derweqe, men ichidighan qedehimni silermu ichisiler we men qobul qilidighan chömüldürülüş bilen chömüldürülisiler.

⁴⁰ Biraq ong yaki sol yénimda olturushqa nésip bolush méning ilikimde emes; belki kimlerge teyyarlan'ghan bolsa, shulargha bérilidu, – dédi. ■

⁴¹ Buningdin xewer tapqan *qalghan on muxlis* Yaqup bilen Yuhannadin xapa bolushqa bashlidi. ■

⁴² Lékin Eysa ularni yénigha chaqirip, mundaq dédi:

– Silerge melumki, yat eller üstidiki hökümrán dep hésablan'ghanlar qol astidiki xelq üstidin buyruqwazliq qilip hakimiyet yürüzidu, we hoquqdarliri ularni xojayinlarche idare qilidu. □ ■

⁴³ Biraq silerning aranglarda bundaq ish bolmaydu; belki silerdin kim mertiwilik bolushni xalisa, u silerning xizmitinglarda bolsun; ■

⁴⁴ we kim aranglarda birinchi bolushni istise, u hemme ademning quli bolsun.

⁴⁵ Chünki Insan'oghlimu derweqe shu yolda köpchilik méning xizmitimde bolsun démey, belki köpchilikning xizmitide bolay we jénimni pida qilish bedilige nurghun ademlerni hörlükke chiqiray

■ **10:40** Mat. 25:34. ■ **10:41** Mat. 20:24. □ **10:42** «yat eller üstidiki hökümrán dep hésablan'ghanlar qol astidiki xelq üstidin buyruqwazliq qilip hakimiyet yürüzidu, we hoquqdarliri ularni xojayinlarche idare qilidu» — «yat eller» mushu söz adette Yehudiy emeslerni körsitidu. Lékin mushu yerde étiqadsiz, Xudani tonumaydighan dunyadiki ellerni tekitleydu. ■ **10:42** Mat. 20:25; Luqa 22:25. ■ **10:43** 1Pét. 5:3.

dep keldi. □ ■

Qarighu Bartimayning közining saqaytilishi

Mat. 20:29-34; Luqa 18:35-43

⁴⁶ Ular Yérixo shehirige keldi. Eysa muxlisleri we zor bir top ademler bilen bille Yérixodin chiqqan waqitta, Timayning Bartimay isimlik qarighu oghli yol boyida olturup, tilemchilik qiliwatatti.

□ ■

⁴⁷ U «Nasaretlik Eysa»ning u yerde ikenlikini anglap:

— I Dawutning oghli Eysa, manga rehim qilghaysen! — dep tovlashqa bashlidi. □

⁴⁸ Nurghun ademler uni «Ün chiqarma» dep eyib-lidi. Lékin u:

— I Dawutning oghli, manga rehim qilghaysen, — dep téximu ünlük tovlidi.

⁴⁹ Eysa toxtap:

Uni chaqiringlar, — dédi. Shuning bilen ular qarighuni chaqirip uninggha:

— Yüreklik bol! Ornungdin tur, u séni chaqiriwatidu! — déyishti.

□ **10:45** «Insan'oghlimu... jénimni pida qilish bedilige nurghun ademlerni hörlükke chiqiray dep keldi» — némidin «azad qilish»? — gunahtin azad qilishtur. ■ **10:45** Yuh. 13:14; Ef. 1:7; Fil. 2:7; Kol. 1:14; 1Tim. 2:6; Tit. 2:14. □ **10:46** «Timayning Bartimay isimlik qarighu oghli» — «qarighu» grék tilida «héliqi qarighu» déyilidu — démek, Bartimay jamaetler ichide köp ademlerge tonush idi. ■ **10:46** Mat. 20:29; Luqa 18:35. □ **10:47** «i Dawutning oghli Eysa...!» — Tewrattiki peyghemberlarning bésharetlik yazmiliri boyiche Mesih Dawut padishahning ewladliridin bolushi kérek idi. Shunga «Dawutning oghli» Mesihning yene bir atilishi idi.

⁵⁰ U adem chapinini sélip tashlap, ornidin des turup Eysaning aldigha keldi.

⁵¹ Eysa jawaben uningdin:

— Sen méni néme qil deysen? — dep soridi.

Qarighu:

— I igem, qayta köridighan bolsam'idi! — dédi.□

⁵² Eysa uninggha:

— Yolunggha qaytsang bolidu, étiqading séni saqaytti, — déwidi, u shuan köreleydighan boldi we yol boyi Eysagha egiship mangdi.■

11

Eysaning Yérusalémgha tentenilik kirishi

Mat. 21:1-11; Luqa 19:28-40; Yh. 12:12-19

¹⁻² Ular Yérusalémgha yéqinliship, Zeytun téghining étikidiki Beyt-Fagi we Beyt-Aniya yézilirigha yéqin kelginide, u ikki muxlisigha aldin mangdurup ulargha:

— Siler udulunglardiki yézigha béringlar. Yézigha kiripla, adem balisi minip baqmighan, baghlaqliq bir texeyni körisiler. Uni yéship bu yerge yétilep kélinglar.□ ■

³ Eger birsi silerdin: «Némishqa bundaq qilisiler?» dep sorap qalsa, «Rebning buninggha hajiti chüshti

□ **10:51** «I igem, qayta köridighan bolsam'idi!» — «igem» mushu yerde grék tilida intayin chongqur hörmetni ipadileydighan «Rabboni» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ **10:52** Mat. 9:22; Mar. 5:34. □ **11:1-2** «adem balisining téxi minip baqmighan bir texey» — mundaq ulaghqa xatirjem minishi adette mumkin emes, elwette. ■ **11:1-2** Mat. 21:1; Luqa 19:29.

we u hélila uni bu yerge ewetip béridu» — denglar, — dep tapilidi. □

⁴ Ular kétép acha yol üstidiki öyning derwazisi sirtida baghlaghliq turghan bir texeyni kördi. Ular tanini yeshti. □

⁵ U yerde turghanlardin beziler: — Texeyni yéship néme qilisiler? — déyishti.

⁶ Muxlislar Eysaning buyrughinidek jawab berdi, hélíqi kishiler ulargha yol qoydi.

⁷ Muxlislar texeyni Eysaning aldigha yétilep kélip, üstige öz yépincha-chapanlirini tashlidi; u üstige mindi. ■

⁸ Emdi nurghun kishiler yépincha-chapanlirini yolgha payandaz qilip saldi; bashqiliri derexlardin shax-shumbilarni késip yolgha yaydi. □

⁹ Aldida mangghan we keynidin egeshkenler: «Hosanna! Perwerdigarning namida kelgüchige mubarek bolsun! ■

¹⁰ Atimiz Dawutning kélidighan padishahliqigha mubarek bolsun! Ershielada teshekkür-hosannalar

□ **11:3** «u hélila uni bu yerge ewetip béridu» — bashqa birxil terjimisi «u derhal silerge yétilitip qoyidu». □ **11:4** «Ular kétép acha yol üstidiki öyning derwazisi sirtida baghlaghliq turghan bir texeyni kördi» — adette kochilar intayin tar bolghachqa, mal-charwilar kochida baghlap qoyulmaytti. Texeyning «acha yol»da baghlaghliq bolushi Xudaning iradisining ularning uni élip méngishi oghriliqche ish bolmisun dégenlikini ispatlaydu.

■ **11:7** 2Pad. 9:13; Yuh. 12:14. □ **11:8** «...bashqiliri derexlardin shax-shumbilarni késip yolgha yaydi» — bezi kona köchürmilerde «bashqiliri étizlardin kesken shax-shumbilarni yolgha payandaz qilip saldi» dep oqulidu. ■ **11:9** Zeb. 118:26.

oqulsun!» — dep warqirishatti.□

¹¹ U Yérusalémgha béríp ibadetxana hoylilirigha kirdi; we etrapidiki hemmini közdin kechürgendin kéyin, waqit bir yerge béríp qalghachqa, on ikkeylen bilén bille yene Beyt-Aniyagha chiqti.□ ■

Méwisiz enjür derixining lenetke qélishi

Mat. 21:18-19

¹² Etisi, ular Beyt-Aniyadin chiqqanda, uning qor-siqi échip ketkenidi. ■

¹³ Yiraqtiki yopurmaqliq bir tüp enjür derixini bayqap, uningdin birer méwe tapalarmenmikin dep yénigha bardí; lékin tüwige kelgende yopurmaqtin bashqa héch nerse tapalmidi. Chünki bu enjür pishidighan pesil emes idi. □

¹⁴ U derexke söz qılıp:

□ **11:10** «Hosanna! Perwerdigarning namida kelgüchige mubarek bolsun! Atimiz Dawutning kélidighan padishahliqigha mubarek bolsun! Ershielada teshekkür-hosannalar oqulsun!» — bu sözler «Zeb.» 118:25-26diki bésharettin élin'ghan. «Hosanna» dégen söz «Qutquzghaysen, i Perwerdigar» dégen menide. Injil dewrige kelgende menisi «Xudagha teshekkür-medhiye»mu bolup qalghanidi. «Zebur» 118-küyidiki izahatlarnimu körüng. Oqurmenlarning éside barki, «mubarek» dégen sözning «bext-beriket körsun!» yaki «bext-beriketlik bolsun!» dégen tüp menisi bar. □ **11:11** «U Yérusalémgha béríp ibadetxana hoylilirigha kirdi» — Yérusalémdiki bu chong ibadetxana toghruluq «Tebirler» we «Hagay»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **11:11** Mat. 21:12,14; Luqa 19:45; Yuh. 2:14. ■ **11:12** Mat. 21:18. □ **11:13** «Yiraqtiki yopurmaqliq bir tüp enjür derixini bayqap, uningdin birer méwe tapalarmenmikin dep yénigha bardí» — Qanaan (Pelestin)diki enjür derexliride yopurmaq bolsa, méwimu bolushi kérek. Bu enjür derixidə körün'gen karamət möjize rohiy bir heqiqetni süretlep béridu, elwette.

– Buningdin keyin menggü héchkim sendin méwe yémigey! – dédi. Muxlisirimu buni anglidi.

Eysaning ibadexanini tertipke sélishi

Mat. 21:12-17; Luqa 19:45-48; Yh. 2:13-22

¹⁵ Ular Yérusalémgha keldi; u ibadexana hoylilirigha kirip, u yerde élim-sétim qiliwatqanlarni heydeshke bashlidi we pul tégishküchilerning shirelirini, paxtek-kepter satquchilarning orunduqlirini örüwetti; □ ■

¹⁶ we héchkimning héchqandaq mal-buyumlarni ibadexana hoyliliridin kötürüp ötüşhige yol qoymidi.

¹⁷ U xelqge:

– Muqeddes yazmilarda: «Méning öyüm barliq eller üçün dua-tilawetxana dep atilidu» dep pütülgen emesmu? Lékin siler uni bulangchilarning uwisigha aylanduruwettinglar! – dep telim

□ **11:15** «u ibadexana hoylilirigha kirip...» — ibadexana toghruluq: eyni chaghda, Yehudiylarning nurghun ibadexaniliri (sinagoglar) bolup, bu Yehudiylarning eng köp yighilip ibadet qilidighan jayi idi. Xudaning emri boyiche, peqet Yérusalémdiki bu merkiziy ibadexanidila qurbanliq qilsa toghra bolatti. «u yerde élim-sétim qiliwatqanlarni heydeshke bashlidi we pul tégishküchilerning shirelirini, paxtek-kepter satquchilarning orunduqlirini örüwetti» — ibadexana hoylilirida sétilghan haywan we uchar-qanatlar xelqning qurbanliq qilishi üçün idi. Ibadexanigha sediqe bergüchiler pulini yerlik pulgha tégishkendin keyin bérishi kérek idi. ■ **11:15** Mal.3:1-5; Mat. 21:12; Luqa 19:45; Yuh. 2:14.

bashlidi. □ ■

¹⁸ Bash kahinlar we Tewrat ustazliri buni anglap, uni yoqitishning charisini izdeshke bashlidi; pütkül xalayıq uning telimige teejjuplinip qalghachqa, ular uningdin qorqatti. ■

¹⁹ Kechqurun, u *muxlisliri bilen* sheherning sirtigha chiqip ketti. □

Enjür derixidin élinidighan ibret

²⁰ Etisi seherde, ular enjür derixining yénidin ötüp kétiwétip, derexning yiltizidin qurup ketkenlikini bayqashti. □

²¹ *Derexni halitini* ésige keltürgen Pétrus:

— Ustaz, qara, sen qarghıghan enjür derixi qurup kétiptu! — dédi. □

²² Eysa ulargha jawaben mundaq dédi:

□ **11:17** ««Méning öyüm barlıq eller üçün dua-tilawetxana dep atıldu»... siler uni bulangchilarning uwisigha aylan-duruwettinglar!» — «Yesh.» 56:7 we «Yer.» 7:11ni körüng. Eysaning «bulangchilarning uwisi» dégen sözi ikki bisliq bolup, bir tereptin bash kahinlarning sodigerlerge qurbanlıqlarnı sétish hoquqını sétip bergenlikini körsitidu; ikkinchidin, bu kahinlarning xelqning Xudaning heqiqitini anglash pürsitini bulap, uning ornigha özlirining mertiwisini yuqiri kötürüdighan her türlük qaide-yosunlarnı ularning boynigha artip qoyghanlıqını körsitidu. ■ **11:17** 1Pad. 8:29; Yesh. 56:7; Yer. 7:11; Mat. 21:13; Luqa 19:46. ■ **11:18** Yesh.49:7, Mat.21:46. □ **11:19** «Kechqurun, u muxlisliri bilen sheherning sirtigha chiqip ketti» — grék tilida «Kechqurun, ular sheherning sirtigha chiqip ketti». Bashqa birxil terjimisi: «Kechqurunliri, Eysa bilen muxlisliri sheherning sirtigha chiqip kétetti». Ishlar derweqe her küni shundaq bolatti. □ **11:20** «derexning yiltizidin qurup ketken...» — bu karamet möjize rohiy bir heqiqetni süretlep béridu, elwette. □ **11:21** «Ustaz» — grék tilida «Rabbi».

— Xudaning ishenchide bolunglar. □

²³ Men silerge shuni berheq éytip qoyayki, kimdekim bu taghqa: Bu yerdin kôtürölüp déngizgha tashlan!» dese we shundaqla qelbide héch guman qilmay, belki éytqinining emelge éshishigha ishench bar bolsa, u éytqan ish uning üçhün emelge ashidu. ■

²⁴ Shu sewebtin men silerge shuni éytimenki, dua bilen tiligen herbir nerse bolsa, shunningha érishtim, dep ishininglar. Shunda, tiligininglar emelge ashidu. ■

²⁵ We ornunglardin turup dua qilghininglarda, birersige ghuminglar bolsa, uni kechürünglar. Shuning bilen ershtiki Atanglarmu silerning gunahliringlarni kechürüm qilidu. ■

²⁶ Lékin siler bashqilarni kechürüm qilmisanglar, ershtiki Atanglarmu silerning gunahliringlarni kechürüm qilmaydu. □ ■

Eysaning hoquqining sürüshdürülüshi

Mat. 21:23-27; Luqa 20:1-8

²⁷ Ular Yérusalémgha qaytidin kirdi. U ibadetxana hoylilirida aylinip yürgende, bash kahinlar, Tewrat ustazliri we aqsaqallar uning yénigha kélip: ■

□ **11:22** «Xudaning ishenchide bolunglar» — grék tilida «Xudaning ishenchige ige bolunglar». ■ **11:23** Mat. 17:20; 21:21; Luqa 17:6. ■ **11:24** Yer. 29:12; Mat. 7:7; Luqa 11:9; Yuh. 14:13; 15:7; 16:24; Yaq. 1:5, 6; 1Yuh. 3:22; 5:14. ■ **11:25** Mat. 6:14; Kol. 3:13.

□ **11:26** «Lékin siler bashqilarni kechürüm qilmisanglar, ershtiki Atanglarmu silerning gunahliringlarni kechürüm qilmaydu» — bezi kona köchürmilerde mushu -26-ayet tépilmaydu. Némila bolmisun, bu ayet heqiqettur. «Mat.» 6:15ni körüng. ■ **11:26** Mat. 18:35. ■ **11:27** Mat. 21:23; Luqa 20:1.

28 — Sen qiliwatqan bu ishlarni qaysi hoquqqa tayinip qiliwatisen? Sanga bu ishlarni qilish hoquqini kim bergen? — dep soridi.■

29 Eysa ulargha jawaben:

— Menmu silerdin bir soal soray. Siler uninggha jawab bersenglar, menmu bu ishlarni qaysi hoquqqa tayinip qiliwatqanliqimni éytip bérimen:

30 — Yehya yürgüzgen chömüldürüş bolsa, ershtinmu, yaki insannardinmu? Manga jawab bersenglarchu!

31 Ular özara mulahize qiliship:

— Eger «Ershtin kelgen» dések, u bizge: «Undaqta, siler néme üçün Yehyagha ishenmidinglar?» deydu. □

32 Eger: «Insannardin kelgen» dések,... bolmaydu! — déyishti (chünki barliq xelq Yehyani peyghember dep qarighachqa, ular xelqtin qorqatti).■

33 Buning bilen, ular Eysagha:

— Bilmeymiz, — dep jawab bérishti.

— Undaqta, menmu bu ishlarni qaysi hoquqqa tayinip qiliwatqanliqimni éytmaymen, — dédi u ulargha.

■ 11:28 Mıs. 2:14; Ros. 4:7; 7:27.

□ 11:31 «Ular özara mulahize qiliship: — Eger «Ershtin kelgen» dések, u bizge: «Undaqta, siler néme üçün Yehyagha ishenmidinglar?» deydu» — mushu diniy erbablarning hemmisi eslide Yehya peyghemberning yetküzgen xewirige jawaben: «Bizge towa qilish kérek emes» dégen we Yehya «méning keynimde kélidighan» dep körsetken Mesihning kélishige ishenmey, uning chömüldürüşini ret qilghanidi, elwette.

■ 11:32 Mat. 14:5; Mar. 6:20.

12

Rezil ijarikeshler heqqidiki temsil

Mat. 21:33-46; Luqa 20:9-19

¹ Andin, u ulargha temsiller bilen sözleshke bashlidi:

— Bir kishi bir üzümzarliq berpa qilip, etrapini chitlaptu; u bir sharab kölchiki qéziptu we bir közet munarini yasaptu. Andin u üzümzarliqni baghwenlerge ijarige bérip, özi yaqa yurtqa kétiptu.■

² Üzüm pesli kelgende, baghwenlerdin üzümzarliqtiki méwilerdin *tégishlikini* ekélish üçün bir qulini ularning yénigha ewetiptu.

³ Lékin ular uni tutuwélip dumbalap, quruq qol qayturuptu.

⁴ Xojayin yene bir qulni ularning yénigha ewetiptu. Uni bolsa ular chalma-késeq qilip, bash-közini yérip, haqaretlep qayturuptu.

⁵ Xojayin yene birsini ewetiptu. Lékin uni ular öltürüptu. U yene tola qullarni ewetiptu, lékin ular bezilirini dumbalap, bezilirini öltürüptu.

⁶ Xojayinning yénida peqet uning söyümlük bir oghlila qalghachqa, ular oghlumnighu hörmet qilalar dep, u uni eng axiri bolup baghwenlarning yénigha ewetiptu.

⁷ Lékin shu baghwenler özara: «Bu bolsa mirasxor; kélinglar, uni öltürüwéteyli, shuning bilen mirasi bizningki bolidu!» déyishiptu.■

⁸ Shunga ular uni tutup öltürüp, üzümzarliqning sirtigha tashliwétiptu.

■ **12:1** Zeb. 80:8-9; Yesh. 5:1; Yer. 2:21; 12:10; Mat. 21:33; Luqa 20:9. ■ **12:7** Yar. 37:18; Zeb. 2:8; Mat. 26:3; Yuh. 11:53

⁹ Emdi üzümzarliqning xojayini qandaq qilidu? U özi kélip baghwenlerni öltüridu we üzümzarliqni bashqilargha béridu.

¹⁰ Emdi siler muqeddes yazmilardin munu ayetni oqup baqmighanmusiler? —

«Tamchilar tashliwetken tash bolsa, Burjek téshi bolup tiklendi.» □ ■

¹¹ Bu ish Perwerdigardindur,

Közimiz aldida karamet bir ishtur» □ ■

¹² Ular uning bu temsilni özlirige qaritip éytqanliqini chüshendi; shunga ular uni tutush yolini izdeshti; halbuki, xalayıqtin qorqushup, uni tashlap kétip qaldi.

«Qeyserge baj tapshuramduq?» dégen qiltaq

Mat. 22:15-22; Luqa 20:20-26

¹³ Shuningdin kéyin, ular birnechche Perisiy we Hérodning terepdarlarini uni öz sözi bilen qiltaqqa

□ **12:10** «Tamchilar tashliwetken tash bolsa, burjek téshi bolup tiklendi» — «burjek téshi» bolsa herqandaq imaretning ulidiki eng muhim uyultash bolup, ul sélin'ghanda birinchi bolup qoyulidighan tashtur. Yehudiy kattiwashlar «rohiy hayat»ning burjek téshi bolghan Mesihni tashliwemekchi idi, we derweqe tashliwetti. ■ **12:10** Zeb. 118:22-23; Yesh. 28:16; Mat. 21:42; Luqa 20:17; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pét. 2:6. □ **12:11** «... Bu ish Perwerdigardindur, közimiz aldida karamet bir ishtur» — toluq bésharet (10-11) «Zeb.» 118:22-23de tépilidu. ■ **12:11** Zeb. 118:22,23

chüshürüş meqsitide uning aldigha ewetti. □ ■

14 Ular kélip uninggha: — Ustaz, silini semimiy adem, ademlerge qet'iy yüz-xatire qilmaydu, héchkimge yan basmaydu, belki kishilerge Xudaning yolini sadiqliq bilen ögitip kéliwatidu, dep bilimiz. *Siliche, Rim impérori* Qeyserge baj-séliq tapshurush Tewrat qanunigha uyghunmu-yoq? □

15 Zadi baj tapshuramduq-tapshurmamduq? — déyishti.

Lékin u ularning saxtipezlikini bilip ulargha:

— Némishqa méni sinimaqchisiler? Manga bir «di-

□ **12:13** «*Hérod padishahning* terepdarliri» — Hérod padishah Rim impériyesi teripidin teyinlen'gen bolup, u Yehudiy bolmighachqa Yehudiylarning köpinchisi uninggha intayin öch idi. Shundaq bolghini bilen öz menpeitini közleydighan, uni qollaydighan «Hérod terepdarliri» bar idi. «Hérodlar» toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **12:13** Mat. 22:15; Luqa 20:20.

□ **12:14** «*Qeyserge baj-séliq tapshurush...*» — Rimning herbir impérorigha «Qeyser» dégen nam-unwan bériletti; mesilen Qeyser Awghustus, Qeyser Yulius, Qeyser Tibérius qatarliqlar. «*Qeyserge baj-séliq tapshurush Tewrat qanunigha uyghunmu-yoq?*» — eyni waqıtta, Yehudiyar rimliqlarning zulmi astida yashawatqanidi. Eger Eysa: «Rim impérorigha baj tapshurush toghra» dése, bu geptin azadliqni istigen Yehudiyar uni «Mana taza bir yalaqchi, xain iken» dep tillishatti. «Baj tapshurmasliq kérek» dégen bolsa, u Rim impériyesige qarshi chiqqan bolatti; andin ular uni Rim waliyisigha erz qilghan bolatti. Ular mushundaq soallarni sorash arqiliq Eysani gépidin tutuwélip, rimliqlarning qoligha tapshurup, uninggha ziyankeshlik qilmaqchi bolushqan.

nar» pulni ekélinglar, men körüp baqay, — dédi.□

¹⁶ Ular pulni élip keldi, u ulardin:

— Buning üstidiki süret we nam-isim kimning? — dep soridi.

— Qeyserning, — déyishti ular.

¹⁷ Eysa ulargha jawaben: — *Undaq bolsa*, Qeyserning heqqini Qeyserge, Xudaning heqqini Xudagha tapshurunglar, — dédi. Shuning bilen ular uninggha intayin heyran qélishi.□ ■

Tirilishke munasiwetlik mesile
Mat. 22:23-33; Luqa 20:27-40

¹⁸ Andin «Ölgenler tirilmeydu» deydighan Saduqiylar uning aldigha kélip qistap soal qoydi:□ ■

¹⁹ — Ustaz, Musa *peyghember* Tewratta bizge: «Bir kishi ölüp kétip, ayali tul qélip, perzent körmigen bolsa, uning aka yaki inisi tul qalghan yeng-

□ **12:15** «Manga **bir «dinar» pulni ekélinglar, men körüp baqay»** — «dinar» yaki «dinarus» dégen Rim impériyesidiki birxil pul birliki bolup, üstige Qeyserning süriti bésilghanidi, elwette. Bir «dinarus» texminen bir adamning künlük heqqi bolatti («Mat.» 20:2ni körüng).

□ **12:17** «Qeyserning **heqqini Qeyserge, Xudaning heqqini Xudagha tapshurunglar**» — démek, «Qeyserge Qeyserning heqqi (uning süriti chüshürülgén nerse)ni tapshurunglar» — Qeyserge baj tölesh kérek. Emma qandaq nerse üstide «Xudaning süriti» bar? Insan özi «Xudaning süriti» bolup, biz pütünimizni Xudagha tapshurishimiz kérektur («Yar.» 1:26-27ni körüng). ■ **12:17** Mat. 17:25; 22:21; Rim. 13:7. □ **12:18** «Saduqiylar» — bu mezhepdikiler toghruluq «Mat.» 16:1diki izahatni we «Tebirler»ni körüng. ■ **12:18** Mat. 22:23; Luqa 20:27; Ros. 23:8.

gisini emrige élip, qérindishi üçhün nesil qaldurushi lazim» dep yazghan. □ ■

²⁰ Burun yette aka-uka bar idi. Chongi öylinip perzent qaldurmayla öldi.

²¹ Ikkinchi qérindishi yenggisini emrige élip, umu perzent körmey öldi. Üchinchisining ehwalimu uningige oxshash boldi.

²² Shu teriqide yettisi oxshashla uni élip perzent körmey ketti. Axirda, u ayalmu alemdin ötti.

²³ Emdi tirilish künide ular tirilgende, bu ayal qaysining ayali bolidu? Chünki yettisining hemmisi uni xotunluqqa alghan-de! — déyishti.

²⁴ Eysa ulargha mundaq jawab berdi:

— Siler ne muqeddes yazmilarni ne Xudaning qudrimini bilmigenlikinglar sewebidin mushundaq azghan emesmusiler?

²⁵ Chünki ölümdin tirilgende insanlar öylenmeydu, erge tegmeydu, belki ershtiki perishtilerge oxshash bolidu. ■

²⁶ Emdi ölgenlarning tirilishi mesilisi heqqide *Tewratta*, yeni Musagha chühürülgen kitabtiki «tikenlik» weqeside, Xudaning uninggha qandaq éytqinini, yeni: «Men Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasidurmen!» déginini oqumidinglarmu? □ ■

□ **12:19** «Bir kishi ölüp kétép...» — grék tilida «birsning akisi yaki ukisi ölse,...». «uning aka yaki inisi tul qalghan yenggisini emrige élip, qérindishi üçhün nesil qaldurushi lazim» — «Qan.» 25:5. ■ **12:19** Yar. 38:8; Qan. 25:5, 6. ■ **12:25** Mat. 22:30; 1Yuh. 3:2. □ **12:26** «Men Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasidurmen!» — «Mis.» 3:6. ■ **12:26** Mis. 3:6,15; Mat. 22:31,32; Ros. 7:32; Ibr. 11:16.

27 U ölüklerning Xudasi emes, belki tiriklarning Xudasidur! Shunga siler qattiq ézip ketkensiler!□

Eng muhim emr

Mat. 22:34-40; Luqa 10:25-28

28 Ulargha yéqin kelgen, munazirileshkenlirini anglighan we Eysaning ulargha yaxshi jawab bergenlikini körgen bir Tewrat ustazi uningdin: — Pütün emrlerning ichide eng muhimi qaysi? — dep soridi.■

29 Eysa mundaq jawab berdi:

— Eng muhim emr shuki, «Anglighin, ey Israil! Perwerdigar Xudayimiz bolghan Reb birdur. ■

30 Perwerdigar Xudayingni pütün qelbing, pütün jéning, pütün zéhning we pütün küchüng bilen söygin». Mana bu eng muhim emr.

31 Uningha oxshaydighan ikkinchi emr bolsa: — «Qoshnangni özüngni söygendek söy». Xéhqandaq emr bulardin üstün turmaydu.■

32 Tewrat ustazi uninggha: — Toghra éyttingiz, ustaz, heqiqet boyiche sözlidingiz; chünki U birdur, Uningdin bashqisi yoqtur; □

33 insanning Uni pütün qelbi, pütün eqli, pütün jéni we pütün küchi bilen söyüshi hem qoshnisinimu özini söygendek söyüshi barliq köydürme qur-

□ **12:27** «U ölüklerning Xudasi emes, belki tiriklarning Xudasidur!» — Eysaning bu sözi toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **12:28** Mat. 22:34; Luqa 10:25. ■ **12:29** Qan. 4:35; 6:4-5; 10:12; Luqa 10:27. ■ **12:31** Law. 19:18; Mat. 22:39; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Yaq. 2:8. □ **12:32** «Chünki u birdur, uningdin bashqisi yoqtur» — «U» Xudani körsitidu, elwette.

banliqlar hem bashqa qurbanliq-hediyelerdinmu artuqtur.

³⁴ Eysa uning aqilanilik bilen jawab berginini körüp:

— Sen Xudaning padishahliqidin yiraq emessen, — dédi.

Shuningdin kéyin, héchkim uningdin soal sorashqa pétinalmidi. ■

Qutquzghuchi-Mesih – Dawutning oghli hem Rebbi

Mat. 22:41-46; Luqa 20:41-44

³⁵ Ibadetxana hoylilirida telim bergende, Eysa bulargha jawaben mundaq soalni otturigha qoydi: Tewrat ustazlirining Mesihni «Dawutning oghli» déginini qandaq chüshinisiler? □ ■

³⁶ Chünki Dawut özi Muqeddes Rohta mundaq dégen'ghu: —

«Perwerdigar méning Rebbimge éyttiki: —

«Men séning düshmenliringni textipering qilghuche, Méning ong yénimda olturghin!». □ ■

³⁷ Dawut *Mesihni* shundaq «Rebbim» dep atighan tursa, emdi *Mesih* qandaqmu *Dawutning oghli* bolidu?

■ **12:34** Qan. 4:35; 6:4-5; Yesh. 45:21 □ **12:35** «bulargha jawaben mundaq soalni otturigha qoydi» — grék tilida «mundaq jawab berdi: —». «Dawutning oghli» — mushu yerde «Dawutning ewladi»ni körsitidu, elwette. ■ **12:35** Mat. 22:41; Luqa 20:41.

□ **12:36** «Perwerdigar méning Rebbimge éyttiki: — «Men séning düshmenliringni textipering qilghuche, méning ong yénimda olturghin!» — Zeb.» 110:1. ■ **12:36** Zeb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Ibr. 1:13; 10:13.

U yerdiki top-top xelq uning sözini xursenlik bilan anglaytti.□

Eysaning Tewrat ustazlirini eyiblishi

Mat. 23:1-36; Luqa 20:45-47

³⁸ U ulargha telim berginide mundaq dédi:

— Tewrat ustazliridin hoshyar bolunglar. Ular uzun tonlarni kiyiwalghan halda kérilip yürüşke, bazarlarda kishilarning ulargha bolghan *uzun* salamlirigha, □ ■

³⁹ sinagoglarda aldinqi orunlarda, ziyapetlerde törde olturushqa amraq kélidu.

⁴⁰ Ular tul ayallarning barliq öy-bésatlirini yewalidu we köz-köz qilip yalghandin uzundin-uzun dualar qilidu. Ularning tartidighan jazasi téximu éghir bolidu!■

Tul ayalning ianisi

Luqa 21:1-4

□ **12:37** «Dawut Mesihni shundaq «Rebbim» dep atighan tursa, emdi (Mesih) qandaqmu Dawutning oghli bolidu?» — démek, Qutquzghuchi-Mesih padishah Dawutning ewladi bolsimu, lékin padishah Dawut Mesihni «Rebbim» dégen yerde Mesih Dawut-tin ulugh bolidu, hem tughulushtin burunla «Reb» süpitide idi.

□ **12:38** «Tewrat ustazliri... bazarlarda kishilarning ulargha bolghan uzun salamlirigha... *amraq kélidu*» — «uzun» dégen söz grékche tékiste yoq; tarix tetqiqatlrigha asasen ulargha qilghan «salamlar»ni intayin uzun we murekkep dep bilimiz. ■ **12:38** Mat. 23:5, 6; Luqa 11:43; 20:46. ■ **12:40** Mat. 23:14; Luqa 20:47; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11.

⁴¹ U ibadetxanidiki sediqe sanduqining udulida olturup, uninggha pullirini tashlawatqan xalayiqqa qarap turatti. Nurghun baylar uninggha xéli köp pul tashlashti. □ ■

⁴² Namrat bir tul ayalmu kélip, tiyinning töttin biri qimmitidiki ikki leptonni tashlidi. □

⁴³ U muxlisirini yénigha chaqirip, ulargha mundaq dédi:

— Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu namrat tul ayalning iane sanduqigha tashlighini bashqilarning hemmisining tashlighanliridin köptur. ■

⁴⁴ Chünki bashqilar özlrining éship tashqanliridin sediqe qildi; lékin bu ayal namrat turupmu, özining bar-yoqini — tirikchilik qilidighinining hemmisini sediqe qilip tashlidi.

13

*Ibadetxanining weyran qilinishidin bésharet;
axirqi zamanlardiki alametler*

Mat. 24:1-44; Luqa 21:5-33

¹ U ibadetxanidin chiqiwatqanda, muxlisiridin biri uninggha:

□ **12:41** «sediqe sanduqi» — grék tilida bu söz adette «xezine»ni körsitidu. Lékin mushu yerde ibadetxanidiki xezine üçün sediqiler yighilidighan jay, belkim chong bir sanduqni körsetse kérek.

■ **12:41** 2Pad. 12:10; Luqa 21:1. □ **12:42** «ikki lepton» — «lepton» dégen bu pul «dénarius»ning 1/128i bolup, bir ishlemchining «alte minut»luq heqqige toghra kéletti. ■ **12:43** 2Kor. 8:12.

– Ustaz, qara, bu némidégen heywetlik tashlar we imaretler-he! – dédi.■

² Eysa uninggha jawaben:

– Sen bu heywetlik imaretlerni kördüngmu? Bir tal tashmu tash üstide qalmaydu, hemmisi qaldurulmay gumran qilinidu, – dédi.■

³ U Zeytun téghida, yeni ibadetxanining udulida olturghanda, Pétrus, Yaqup, Yuhanna we Andriyaslar uningdin astighina:■

⁴ – Bizge éytqinchu, bu ishlar qachan yüz béridu? Bu barliq weqelerning yüz bérédighanliqini körsitidighan néme alamet bolidu? – dep sorashti.■

⁵ Eysa ulargha jawaben söz bashlap mundaq dédi: – Hézi bolunglarki, héchkim silerni azdurup ketmisun.■

⁶ Chünki nurghun kishiler méning namimda kélip: «Mana özüm shudurmen!» dep, köp ademlerni azduridu.□ ■

⁷ Siler urush xewerliri we urush shepilirini anghighinglarda, bulardin alaqqade bolup ketmenglar; chünki bu ishlarning yüz bérishi muqerrer. Lékin bu zaman axiri yétip kelgenliki emes.

⁸ Chünki bir millet yene bir millet bilen urushqa chiqidu, bir padishahliq yene bir padishahliq bilen urushqa chiqidu. Jay-jaylarda yer tewreshler yüz béridu, acharchiliqlar we qalaymiqanchiliqlar bolidu. Mana bu ishlarning yüz bérishi «tughutning tolghiqining bashlinishi»

■ **13:1** Mat. 24:1; Luqa 21:5. ■ **13:2** 1Pad. 9:7, 8; Mik. 3:12; Luqa 19:44. ■ **13:3** Mat. 24:3; Luqa 21:7. ■ **13:4** Ros. 1:6.

■ **13:5** Yer. 29:8; Ef. 5:6; 2Tés. 2:2, 3; 1Yuh. 4:1. □ **13:6** «Mana özüm shudurmen» — «Mana özüm Mesihdurmen» dégen menini bildüridu. ■ **13:6** Yer. 14:14; 23:21.

bolidu, xalas. □ ■

⁹ Siler bolsanglar, özünqlargha pexes bolunglar; chünki kishiler silerni tutqun qilip sot mehkimilirige tapshurup béridu, sinagoglarda qamchilinisiler. Siler méning sewebimdin emirler we padishahlar aldigha élip bérilip, ular üçhün bir guwahliq bolsun dep soraqqa tartilisiler. □ ■

¹⁰ Lékin bulardin awwal xush xewer pütkül ellerge jakarlinishi kérek. □

¹¹ Emdi ular silerni apirip *soraqqa* tapshurghanda, néme déyish heqqide ne endishe ne mulahize qilmanglar, belki shu waqit-saitide silerge qaysi gep bérilse, shuni éytinglar; chünki sözligüchi siler emes, Muqeddes Rohtur. ■

¹² Qérindash qérindishigha, ata balisigha xainliq qilip ölümge tutup béridu. Balilarmu ata-anisi bilen zitliship, ularni ölümge mehkum qilduridu.

□ **13:8 «bir millet yene bir millet bilen urushqa chiqidu, bir padishahliq yene bir padishahliq bilen urushqa chiqidu»** — ibraniiy tilida (shundaqla grék tilida) bu ibare dunya boyiche kéngéygen urushlarni körsitishi mumkin («Yesh.» 19:2, «2Tar.» 15:3-6de bu turaqliq ibare toghruluq misallar bar. «**Mana bu ishlarning yüz bérishi «tughutning tolghiqining bashlinishi» bolidu, xalas»** — Eysa Mesih qaysi ishning «tughulidu»ghanliqini biwasite démeydu. Töwendiki sözlirige qarighanda, buni yéngi dewrning tughulushi dep qaraymiz. ■ **13:8** Yesh. 19:2. □ **13:9 «sot mehkimiliri»** — grék tilida «sanhédinlar». Yehudiylarning mehkimilirini we belkim bashqa herxil soraqxanilarni körsitidu. ■ **13:9** Mat. 10:17; 24:9; Luqa 21:12; Yuh. 15:19; 16:2; Weh. 2:10. □ **13:10 «bulardin awwal xush xewer pütkül ellerge jakarlinishi kérek»** — «awwal» dégen sözge qarighanda, xush xewerning her jaygha jakarlinishi zamanning axiridin awwal, shundaqla belkim 9-ayette éytilghan nahayiti éghir ziyankeshliktin awwal bolushi mumkin («Mat.» 24:14ni körüng). ■ **13:11** Mat. 10:19; Luqa 12:11; 21:4.

13 Shundaqla siler méning namim tüpeylidin hemme ademning nepritige uchraysiler, lékin axirghiche berdashliq bergenler qutquzulidu. ■

Yérusalémda weyran qilghuchi «yirginchlik nomussizliq» peyda bolidu; «dehshetlik azab-oqubet»

14 «Weyran qilghuchi yirginchlik nomussizliq»ning özi turushqa tégishlik bolmighan yerde turghinini körgininglarda, (kitabxan bu sözning menisini chüshen'gey) Yehudiye ölkiside turuwatqanlar taghlargha qachsun. □ ■

15 Ögzide turghan kishi öyige chüshmey yaki öyidiki birer némini alghili ichige kirmey *qachsun*.

16 Étizlarda turuwatqan kishi bolsa chapinini alghili öyige yanmisun.

17 U künlerde hamilidar ayallar we bala émitiwatqanlarning haligha way! □

18 *Qachidighan* waqtinglarning qishqa toghra

■ **13:12** Ez. 38:21; Mik. 7:6. ■ **13:13** Mat. 10:22; 24:13; Luqa 21:19; Weh. 2:7,10. □ **13:14** «Weyran **qilghuchi yirginchlik nomussizliq**» — buning toghrisida Tewrat «Dan.» 9:24-27ni we u toghruluq izahatlarni körüng. ■ **13:14** Dan. 9:27; Mat. 24:15; Luqa 21:20,21; 2Tés. 2:4 □ **13:17** «u **künlerde hamilidar ayallar we bala émitiwatqanlarning haligha way!**» — undaq kishilerge qéchish epsiz bolidu, elwette.

kélip qalmasliqi üçhün dua qilinglar. □

¹⁹ Chünki u chaghda Xuda yaratqan dunyaning apiride qilin'ghandin buyan mushu chaghqiche körülüp baqmighan hem kelgüsidimu körülmeydighan zor azab-oqubet bolidu. ■

²⁰ Eger Perwerdigar u künlerni azaytmisa, héchqandaq et igisi qutulalmaydu. Lékin U Öz tallighanliri üçhün u künlerni azaytidu. □

²¹ Eger u chaghda birsi silerge: «Qaranglar, bu yerde Mesih bar!» yaki «Qaranglar, u ene u yerde!» dése, ishenmenglar. □ ■

²² Chünki saxta mesihler we saxta peyghemberler meydan'gha chiqidu, möjizilik alametler we karametlerni körsitidu; shuning bilen eger mumkin bolidighan bolsa, ular hetta Xuda tallighanlarni hem azduridu. ■

²³ Shuning üçhün, siler hoshyar bolunglar. Mana, men bu ishlarning hemmisini silerge aldin'ala uqturup qoydum.

□ **13:18** «Qachidighan waqtinglarning qishqa toghra kélip qalmasliqi üçhün dua qilinglar» — Yehudiy diniy erbablarning Tewrat qanunigha bolghan chüshenchisige asasen, Yehudiylar adette shabat (dem élish) künide sheher derwazisi we dukanlarni taqishi kérek. Bu küni seper qilish men'i qilin'ghan bolghachqa, Pelestinde turghanlarga nisbeten yémeklik sétiwélish we bashqa yerlerge qéchish intayin qulaysiz bolidu. «Qish»ta Yehudiyede derya-wadilarda su pat-pat téship turghachqa, qishtimu qéchish intayin tes bolidu. ■ **13:19** Mat. 24:21 □ **13:20** «U Öz tallighanlar üçhün» — grék tilida «U tallighan tallighanliri üçhün» dégenlik bilen ipadilinidu — Xuda Özining tallighanlirigha baghligan muhebbitini alahide tekitleydu. □ **13:21** ««Qaranglar, bu yerde Mesih bar!» yaki «qaranglar, u ene u yerde!» dése, ishenmenglar» — «u» — Mesihni körsitidu. ■ **13:21** Mat. 24:23; Luqa 21:8. ■ **13:22** Qan. 13:2; 2Tés. 2:11.

Insan'oghlining kélishi

24 Emdi shu künlerde, shu azab-oqubet ötüp ketken haman, quyash qariyidu, ay yoruqluqini bermeydu, ■

25 yultuzlar asmandin tökülüp chüshidu, asmandiki küchler lertzige kélidu. □ ■

26 Andin kishiler Insan'oghlining ulugh küch-qudret we shan-sherep bilen bulutlar ichide kéliwatqanliqini köridu. □ ■

27 U öz perishtilirini ewetidu, ular uning tal-lighanlirini dunyaning töt teripidin, zéminning chetliridin asmaning chetlirigiche yighip jem qilidu. □

Enjür derixidin sawaq élish

28 — Enjür derixidin mundaq temsilni biliwélinglar: — Uning shaxliri kökirip yopurmaq chiqarghanda, yazning yéqinlap qalghanliqini bilisiler. ■

29 Xuddi shuningdek, *men baya dégenlirimning* yüz bériwatqanliqini körgininglarda, uning yéqinlap qal-

■ **13:24** Yesh. 13:10; Ez. 32:7; Yo. 2:10,31; 3:15; Mat. 24:29; Luqa 21:25; Weh. 6:12. □ **13:25** «yultuzlar **asmandin tökülüp chüshidu, asmandiki küchler lertzige kélidu**» — «Yesh.» 13:10,

34:4, «Yo.» 2:10ni körüng. «Asmandiki küchler» belkim barliq jin-sheytanlarni körsitidu; «lertzige kélidu» belkim ularning küchtin qélishini körsitidu. ■ **13:25** Yesh. 13:10; 34:4. □ **13:26** «**Andin kishiler Insan'oghlining ulugh küch-qudret we shan-sherep bilen bulutlar ichide kéliwatqanliqini köridu**» — «Dan.» 7:13ni körüng. ■ **13:26** Dan. 7:10; Mat. 16:27; 24:30; Mar. 14:62; Luqa 21:27; Ros. 1:11; 1Tés. 4:16; 2Tés. 1:10; Weh. 1:7. □ **13:27**

«**dunyaning töt teripidin**» — grék tilida «töt shamaldin» bilen ipadiliniidu. ■ **13:28** Mat. 24:32; Luqa 21:29.

ghanliqini, hetta ishik aldida turuwatqanliqini biliwélinglar. □

³⁰ Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu alametlarning hemmisi emelge ashurulmay turup, bu dewr ötmeydu. □

³¹ Asman-zémin yoqilidu, biraq méning sözlirim hergiz yoqalmaydu. ■

Hoshyar bolunglar

³² Lékin shu küni yaki waqit-saiti toghruluq xewerni héchkim bilmeydu — hetta ne ershtiki perishtilermu bilmeydu, ne oghul bilmeydu, uni peqet Atila bilidu. ■

³³ Hoshyar bolunglar, segek bolup dua qilinglar, chünki u waqit-saetning qachan kélidighanliqini bilmeysiler. ■

□ **13:29** «men **baya dégenlirimning yüz bériwatqanliqini körgininglarda, uning yéqinlap qalghanliqini, hetta ishik aldida turuwatqanliqini biliwélinglar**» — bu tékisttiki «uning (yéqinlap qalghanliqi)» yaki Insan'oghlining özini, yaki kélidighan künini, yaki Xudaning padishahliqini körsitidu («Luqa» 21:31). □ **13:30** «bu **alametlarning hemmisi emelge ashurulmay turup, bu dewr ötmeydu**» — eger tilgha élin'ghan alamet Yérusalémning weyran bolushigha (miladiye 70-yili) (13:2) qaritilghan bolsa, undaqta «dewr» dégen söz tebiyyki (1) Eysaning dewride yashap ötkén ademlerni körsitidu. Eger Mesihning dunyagha qaytip kélishige (13:26) qaritilghan bolsa, «dewr» dégen söz belkim (2) pütün Yehudiye xelqini (3) bu ayetlerde éytilghan «dehshetlik azab-oqubet»tiki weqelerning bashlinish dewride yashighanlarni körsitidu. Shunga barliq weqeler shu dewr ichide yüz béridu, dégenlik bolidu. Bizningche (3)-sherh aldi-keyni ayetlerge eng bap kélidu. ■ **13:31** Zeb. 102:25-27; Yesh. 40:8; 51:6; Ibr. 1:11. ■ **13:32** Mat. 24:36; Ros. 1:7. ■ **13:33** Mat. 24:42; 25:13; Luqa 12:40; 21:36; 1Tés. 5:6.

³⁴ Bu xuddi yaqa yurtqa chiqmaqchi bolghan ademning ehwaligha oxshaydu. Yolgha chiqidighan chaghda, u qullirigha öz hoquqini béqitip, herbirige öz wezipisini tapshuridu we derwaziwenningmu segek bolushini tapilaydu.

³⁵ Shuningdek, silermu segek bolunglar; chünki öyning igisining *qaytip* kélidighan waqtining — kechqurunmu, tün yérimumu, xoraz chillighan waqitmu yaki seher waqitmu — uni bilelmeysiler;

³⁶ u tuyuqsiz kelgende, silerning uxlawatqin-
inglarning üstige chüshmisun!

³⁷ Silerge éytqinimni men hemmeylen'ge éytimen: Segek turunglar!

14

Rehberlarning suyqest qilishi

Mat. 26:1-5; Luqa 22:1-2; Yh. 11:45-53

¹ «Ötüp kétish» héyti we «pétir nan héyti»gha ikki kün qalghanidi. Bash kahinlar we Tewrat ustazliri uni hiyle-neyreng bilen tutup öltürüşning charisini izdeytti. □ ■

² Chünki ular:

— Bu ish héyt-ayem künliri qilinmisun. Bolmisa, xelq arisida malimanchiliq chiqishi mumkin, — déyishetti.

□ **14:1** «Ötüp kétish» héyti we «pétir nan héyti»gha ikki kün qalghanidi — bu ikki héytning tepsilatliiri üçün «Mis.» 12-bab, «Law.» 23-babni we «Tebirler»ni körüng. Ibraniy tilida «Pésaq», yaki «Pasxa» héyti dep atilidu. ■ **14:1** Mat. 26:2; Luqa 22:1; Yuh. 11:55; 13:1.

Ixlasmen ayalning Eysani etirlishi

Mat. 26:6-13; Yh. 12:1-8

³ Emdi u Beyt-Aniya yézésida, «Simon maxaw»ning öyide dastixanda olturghanda, aq qashtéshi shishide nahayiti qimmatlik sap sumbul etirni kôtürüp kelgen bir ayal uning yénigha kirdi. Ayal aq qashtéshi shéshini chéqip, etirni Eysaning béshigha quydi. □ ■

⁴ Lékin beziler buninggha xapa bolushup, bir-birige:

— Bu etir néme dep shundaq israp qilinidu?

⁵ Chünki bu etirni üç yüz dinardin artuq pulgha satqili bolatti, puli kembeghellerge sediqe qilinsa bolmanti! — déyishti. Ular ayalgha shundaq tapatene qilghili turdi. □

⁶ Lékin Eysa ulargha:

— Uning ixtiyarigha qoyunglar, néme dep uning könglini aghritisiler? U méning üstümge yaxshi ish qildi.

⁷ Chünki kembegheller daim aranglarda bolidu, xalighan waqitinglarda ulargha xeyr-saxawet körsiteleysiler; lékin méning aranglarda bolushum silerge daim nésip boliwermeydu! ■

⁸ Ayal chamining yétishiche qildi; u méning be-dinimning depne qilinishigha aldin'ala teyyarliq

□ **14:3** «Simon maxaw» — yeni «Maxaw késili» déyilidighan Simon» — Simon belkim ilgiri maxaw késilige giritpar bolghanidi. Bizningche bu ish we «Yh.» 12:1-11de xatirilen'gen weqe bir ishur.

■ **14:3** Mat. 26:6; Luqa 7:37; Yuh. 11:2; 12:3. □ **14:5** «bu etirni üç yüz dinardin artuq pulgha satqili bolatti» — «dinar» yaki «dinarus» dégen Rim impériyesidiki birxil pul birliki bolup, bir «dinarus» texminen bir ademning bir künlük heqqi bolatti. «Mat.» 20:2ni körüng. ■ **14:7** Qan. 15:11.

qilip, uninggha etir-may quyup qoydi.□

⁹ Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu xush xewer pütkül dunyaning qeyéride jakarlansa, bu ayal eslinip, uning qilghan bu ishi teriplinidu, — dédi.

Yehudaning Eysagha satqunluq qilishi

Mat. 26:14-16; Luqa 22:3-6

¹⁰ Shu waqıtta, on ikkiylendin biri bolghan Yehuda Ishqariyot uni ulargha tutup bérish meqsitide bash kahinlarning aldigha bardı. ■

¹¹ Ular buni anglap xushal bolup ketti we uninggha pul bérishke wede qilishti. Yehuda uni tutup bérishke muwapiq purset izdep yüretti.

Ötüp kêtish héytining kechlik tamiqi

Mat. 26:17-25; Luqa 22:7-14, 21-23; Yh. 13:21-30

¹² Pétir nan héytining birinchi küni, yeni ötüp kêtish héytining qurbanliq qozisi soyulidighan küni, muxlislar uningdin:

— Ötüp kêtish héytining *tamiqini* yéyishing üçün bizning qeyerge bérıp teyyarlishimizni xalaysen? — dep soridi.□ ■

□ **14:8** «uninggha **etir-may quyup qoydi**» — yaki «uninggha mesih qildi». ■ **14:10** Mat. 26:14; Luqa 22:4. □ **14:12** «pétir nan héytining birinchi küni, yeni ötüp kêtish héytining qurbanliq qozisi soyulidighan küni» — «pétir nan héyti» yette kün bolidu, birinchi küni «ötüp kêtish» héytime teng bolidu. Bu küni, Yehudiylar öyliride qoza soyup, pétir nan bilen yeydu. «**Ötüp kêtish héytining tamiqi**» — buning muhim qismi «ötüp kêtish qurbanliq qozisi» idi («Mis.» 12:3-11, «Law.» 23:5, «Chöl.» 28:16, «Qan.» 16:1-7ni körüng). ■ **14:12** Mis. 12:17; Mat. 26:17; Luqa 22:7.

13 U muxlisiridin ikkiylenni aldin mangghuzup ulargha:

— Sheherge kiringlar, u yerde kozida su kötürüwalghan bir er kishi silerge uchraydu. Uning keynidin ménginglar. □

14 U adem nege kirse shu öyning igisige: «Ustaz: Muxlisirim bilen ötüp kétish héytining tamiqini yeydighan méhmanxana qeyerde?— dep sorawatidu» — denglar.

15 U silerni bashlap üstünki qewettiki retlen'gen seremjanlashturulghan chong bir éghiz öyni körsitidu. Mana shu yerde bizge teyyarliq qilip turunglar, — dédi.

16 Muxlislar yolgha chiqip sheherge kirip, yoluqqan ishlarning hemmisi u éytqandek boldi. Shu yerde ular ötüp kétish héytining tamiqini teyyarlashti.

17 Kech kirgende, u on ikkeylen bilen öyge keldi. ■

18 Ular dastixanda olturup ghizalan'ghanda Eysa: — Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, aranglardiki bireylen, men bilen bille ghizaliniwatqan birsi manga satqunluq qilidu, — dédi. □ ■

19 Ular *bu sözdin* qayghugha chömüp, bir-birlep uningdin:

— Men emestimen? — dep soridi. Yene birsi: — Men emestimen? — dédi.

□ **14:13** «Sheherge kiringlar» — «sheher» — Yérusalém shehirige, démek. «u yerde kozida su kötürüwalghan bir er kishi silerge uchraydu» — Qanaanda (Pelestinde) er kishiler бүгүн'ge qeder adette su kötürmeydu. ■ **14:17** Mat. 26:20; Luqa 22:14.

□ **14:18** «dastixanda olturup ghizalan'ghanda...» — grék tilida «dastixanda yétip ghizalan'ghanda...». ■ **14:18** Zeb. 41:9; Ros. 1:17.

²⁰ Lékin u ulargha:

— *Shu kishi* un ikkeylenning biri, yeni qolidiki nanni men bilen teng tawaqqa tögürgüchi bolidu.

²¹ Insan’oghli derweqe özi toghrisida *muqeddes yazmilarda* pütülgendek alemdin kétidu; biraq Insan’oghlining tutup bérilishige wasitichi bolghan ademning haligha way! U adem tughulmighan bolsa uninggha yaxsi bolatti! — dédi.□

«*Rebning ziyapiti*»

Mat. 26:26-30; Luqa 22:15-20; 1Kor. 11:23-25

²² Ular ghizaliniwatqanda, Eysa bir nanni qoligha élip teshekkür éytqandin kéyin, uni oshtup, muxlis-
lirigha üleshtürüp berdi we:

— Élinglar, bu méning ténim, — dédi.□ ■

²³ Andin u qoligha jamni élip *Xudagha* teshekkür éytqandin kéyin, uni muxlis-
lirigha sundi. Ularning hemmisi uningdin ichishti.

²⁴ U ulargha: — Bu méning qénim, nurghun ademler üçün tökülidighan, yéngi eh-dini tüzidighan qénimdur. □

□ **14:21** «... **biraq Insan’oghlining tutup bérilishige wasitichi bolghan ademning haligha way! U adem tughulmighan bolsa uninggha yaxsi bolatti!**» — Yehuda bu sözni anglighandin kéyin derhal chiqip bash kahinlarning yénigha barghan bolsa kérek. «Markus», «Luqa», «Yuhanna»diki ««ötüp kétish» héytining kechlik tamiqi» toghrisidiki bayanlarni körüng. □ **14:22** «**Eysa bir nanni qoligha élip teshekkür éytqandin kéyin**» — yaki «Eysa nanni qoligha élip (uni) beriketligendin kéyin,...». ■ **14:22** Mat. 26:26; Luqa 22:19; 1Kor. 11:23. □ **14:24** «**Bu méning qénim, nurghun ademler üçün tökülidighan, yéngi eh-dini tüzidighan qénimdur**» — «yéngi ehde» Tewrat, «Yer.» 31:31-34, «Luqa» 22:20ni, «Ibr.» 13:20ni körüng. Bezi kona kechürmilerde peqet «ehde» déyilidu.

²⁵ Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, Xudaning padishahliqida yéngidin sharabtin ichidighan kün'giche, üzüm télining sherbitini hergiz ichmeymen, — dédi.

²⁶ Ular bir medhiye küyini éytqandin kéyin talagha chiqip, Zeytun téghigha qarap kétishti.

Muxlislarning Eysani tashlap kétishi

Mat. 26:31-35; Luqa 22:31-34; Yh. 13:36-38

²⁷ Andin Eysa ulargha:

Siler hemminglar tandurulup putlishisiler, chünki *muqeddes yazmilarda*:

«Men padichini uruwétimen,

Qoylar patiparaq bolup tarqitiwétilidu» dep pütülgen. □ ■

²⁸ Lékin men tirilgandin kéyin Galiliyege silerdin burun barimen, — dédi. ■

²⁹ Lékin Pétrus uninggha:

— Hemmeylen tandurulup putlashsimu, men hergiz putlashmaymen, dédi.

³⁰ Eysa uninggha: — Men sanga berheq shuni éytip qoyayki, bugün, yeni bugün kéche xoraz ikki qétim chillighuche, sen mendin üç qétim tanisen, — dédi. ■

³¹ Lékin Pétrus téximu qet'iylik bilen uninggha:

□ **14:27** «Men padichini uruwétimen, qoylar patiparaq bolup tarqitiwétilidu» — «Zek.» 13:7. Mushu bésharette sözligüchi Xudaning özi, elwette. ■ **14:27** Zek. 13:7; Mat. 26:31; Yuh. 16:32.

■ **14:28** Mat. 26:32; 28:10; Mar. 16:7. ■ **14:30** Mat. 26:34; Luqa 22:34; Yuh. 13:38.

– Sen bilen bille ölidighan ish kérek bolsimu, sendin hergiz tanmaymen, – dédi. Qalghan hem-misimu shundaq déyishti.■

Eysaning Gétsimane baghchisidiki dua-tilawiti

Mat. 26:36-46; Luqa 22:39-46

³² Andin ular Gétsimane dégen bir jaygha keldi. U muxlislargha: – Men dua-tilawet qilip kelgüche, mushu yerde olturup turunglar, dédi.■

³³ U Pétrus, Yaqup we Yuhannani birge élip mangdi we sür bésip, roh-qelbide tolimu perishan bolushqa bashlidi. □

³⁴ U ulargha:

– Jénim ölidighandek bekmü azablanmaqta. Siler bu yerde qélip, oyghaq turunglar, – dédi. ■

³⁵ U sel nériraq bérip, özini yerge étip düm yatti we mumkin bolsa, u deqiqining öz béshigha chüshmey ötüp kétishi üçün dua qilip:□ ■

³⁶ – I Abba Ata, Sanga hemme ish mumkindur; bu qedehni mendin ötküzüwetkeysen! Lékin bu ish men xalighandek emes, sen xalighandek bolsun,

■ **14:31** Yuh. 13:37. ■ **14:32** Mat. 26:36; Luqa 22:39; Yuh. 18:1.

□ **14:33** «*Eysa ... roh-qelbide tolimu perishan bolushqa bashlidi*» – grék tilida «u ... rohta tolimu perishan bolushqa bashlidi».

■ **14:34** Yuh. 12:27. □ **14:35** «u **deqiqining öz béshigha chüshmey ötüp kétishi üçün ...**» — grék tilida «shu saetning öz béshigha chüshmey ötüp kétishi üçün...». ■ **14:35** Luqa 22:41.

— dédi. □ ■

³⁷ U *ücheylenning* yénigha qaytip kelginide, ularning uxlap qalghanliqini körüp, Pétrusqa:

— Ey Simon, uxlawatamsen?! Bir saetmu oyghaq turalmidingmu?! ■

³⁸ Éziqturulushtin saqlinish üçhün, oyghaq turup dua qilinglar. Roh pidakar bolsimu, lékin kishining etliri ajizdur, — dédi. □ ■

³⁹ Andin u yene bérip, oxshash sözler bilen qaytidin dua qildi.

⁴⁰ U ularning yénigha qaytip kelginide, ularning yene uxlap qalghanliqini kördi, chünki ularning közliri uyqugha ilin'ghanidi. Ular uninggha néme déyishini bilmey qaldi.

⁴¹ U üçinchi qétim ularning yénigha qaytip ulargha:

— Siler *téxiche* uxlawatamsiler, *téxiche* dem éliwatamsiler? Emdi boldi bes! Waqit-saiti keldi; mana, Insan'oghli gunahkarlarning qoligha

□ **14:36** «**Abba Ata, Sanga hemme ish mumkindur**» — ibraniiy tilida «abba» dégen söz oghulning atisigha bolghan yéqinchiliqini bildüridu. Uyghurchidiki «söyümlük ata» dégen'ge yéqin kélidu. Bu söz hem muhebbet hem chongqur hörmetnimu bildüridu. «**bu qedehni mendin ötküzüwetkeysen!**» — «bu qedeh» uning aldida turidighan azab-oqubetlerni körsitidu. Tewratning köp yerliride «qedeh» del shu menide ishilitilidu (mesilen «Zeb.» 75:8, «Yesh.» 51:17, 22, «Yer.» 25:15de). ■ **14:36** Yuh. 6:38. ■ **14:37** Mat. 26:40; Luqa 22:45. □ **14:38** «**Roh pidakar bolsimu, lékin kishining etliri ajizdu**» — «kishining etliri» grék tilida «et». Injilda «et» yaki «et-ten» daim dégüdek ademning öz téni teripidin azdurulidighan, gunahkar tebitini körsitidu. «Rim.»diki «kirish söz»imizni körüng. ■ **14:38** Gal. 5:17.

tapshuruldi! □

⁴² Qopunglar, kéteyli; mana, manga satqunluq qilidighan kishi yéqin keldi! – dédi.

Eysaning tutqun qilinishi

Mat. 26:47-56; Luqa 22:47-53; Yh. 18:3-12

⁴³ We shu deqiqide, uning sözi téxi tügimeyla, mana, on ikkeylendin biri bolghan Yehuda keldi; uning yénida bash kahinlar, Tewrat ustazliri we aqsaqallar teripidin ewetilgen qilich-toqmaqlarni kötürgen zor bir top adem bar idi.

■
⁴⁴ Uninggha satqunluq qilghuchi ular bilen alliburun isharetni békitip: «Men kimni söysem, u del shudur. Siler uni tutup, yalap élip kétinglar» dep kélishtenidi.

⁴⁵ U kélip udul *Eysaning* aldigha béríp:

– Ustaz, ustaz! – dep uni söyüp ketti. □ ■

⁴⁶ Ular uninggha qol sélip, uni tutqun qildi.

⁴⁷ We uning yénida turghanlardin bireylen qilichini sughurup, bash kahinning chakirigha uruwidi, uning quligini shilip chüshürüwetti.

⁴⁸ Eysa jawaben ulargha:

– Bir qaraqchini tutidighandek qilich-toqmaqlarni kötürüp méni tutqili kepsilerghu?

□ **14:41** «Siler **téxiche uxlawatamsiler, téxiche dem éliwatamsiler?**» — yaki bolmisa: «Emdi uxlawérisiler, dem éliwérisiler!» (démek, kinayilik gep) yaki peqet: «Emdi uxlanglar, dem élinglar!».

■ **14:43** Mat. 26:47; Luqa 22:47; Yuh. 18:3.

□ **14:45** «Ustaz, **ustaz**» — «Ustaz» ibraniy tilida «Rabbi» déyilidu. Ibraniylar arisida ademning ismini ikki qétim chaqirish adette inatayin chongqur héssiyat, alahide amraqliqni bildüridu.

■ **14:45** 2Sam. 20:9.

⁴⁹ Men her küni ibadetxana hoylilirida siler bilen bille bolup telim bérettim, lékin siler u chaghda méni tutmidinglar. Lékin bu ishlarning yüz bérishi muqeddes yazmilarda aldin pütülgenlarning emelge ashurulushi üçhün boldi, — dédi. ■

⁵⁰ Bu chaghda, hemmeylen uni tashlap qéchip kétishti. ■

⁵¹ Peqet uchisigha kanap rext yépinchaqliwalghan bir yigit uning keynidin egiship mangdi. Yash eskerler uni tutuwéliwidi,

⁵² lékin u kanap rexttin boshinip, yalingach péti ulardin qéchip ketti. □

Aliy kéngeshmide sotlinish

Mat. 26:57-68; Luqa 22:54-55, 63-71; Yh. 18:13-14, 19-24

⁵³ Emdi ular Eysani bash kahinning aldigha élip bérishti. Bash kahinlar, barliq aqsaqallar bilen Tewrat ustazlirimu u yerge uning yénigha yighildi.

□ ■

⁵⁴ Pétrus uninggha taki bash kahinning sarayidiki hoylining ichigiche yiraqtin egiship keldi; u

■ **14:49** 1Sam. 24:14-15; Zeb. 22:6-7; 69:9; Luqa 24:25. ■ **14:50**

Ayup 19:13; Zeb. 88:8, 18; Zek.13:7 □ **14:52** «...uchisigha

kanap rext yépinchaqliwalghan bir yigit... lékin u kanap rexttin boshinip, yalingach péti ulardin qéchip ketti» — birneche sherhchiler bu «melum yash yigit»ni Markusning özi iken, dep qaraydu. Bizmu qoshulimiz. U mushu yerde özini «muxlis» dep atimaydu. Belkim u mushu yerde **barliq kishilerning** Eysadin waz kéchip uni tashlighanliqini tekitlimekchi bolidu. □ **14:53**

«Bash kahinlar, barliq aqsaqallar bilen Tewrat ustazlirimu u yerge uning yénigha yighildi» — «uning yénigha» bash kahin Qayafaning yénigha, démek. ■ **14:53** Mat. 26:57; Luqa 22:54; Yuh. 18:13,24.

qarawullar bilan bille otning nurida otsinip olturdi.

⁵⁵ Bash kahinlar we pütün aliy kéngeshme ezaliri Eysani ölümge mehkum qilish üçün, guwah-ispat izdidi, emma tapalmidi. □ ■

⁵⁶ Chünki nurghun kishiler uni erz qilip yalghan guwahchiliq bergen bolsimu, ularning guwahliqliri bir-birige udul kelmeytti.

⁵⁷ Bezi ademler ornidin turup, uning üstidin erz qilip yalghan guwahliq bérip:

⁵⁸ — Biz uning: «Insan qoli bilen yasalghan bu ibadetxanini buzup tashlap, insan qoli bilen yasalmighan bashqa bir ibadetxanini üç kün ichide yasap chiqimen» dégenlikini angliduq, — dédi. □ ■

⁵⁹ Hetta ularning bu heqtiki guwahliqlirimu bir-birige mas kelmidi.

⁶⁰ Andin bash kahin hemmeylenning aldida ornidin turup, Eysadin:

— Qéni, jawab bermensen? Bular séning üstüngdin zadi qandaq guwahliqlarni bériwatidu? — dep soridi. ■

⁶¹ Lékin Eysa shük turup, héchqandaq jawab bermidi. Bash kahin uni qistap yene uningdin:

— Sen Mubarek Bolghuchining Oghli

□ **14:55** «aliy kéngeshme» — ibraniy tilida «Sanhédrin») ■ **14:55** Mat. 26:59; Ros. 6:13. □ **14:58** «Insan qoli bilen yasalghan bu ibadetxanini buzup tashlap, insan qoli bilen yasalmighan bashqa bir ibadetxanini üç kün ichide yasap chiqimen»

— «Yh.» 2:19ni körüng. Ular Mesihning sözini burmilghanidi. ■ **14:58** Mar. 15:29; Yuh. 2:19. ■ **14:60** Mat. 26:62.

Mesihmusen? – dep soridi. □ ■

⁶² Shundaq, men özüm, – dédi Eysa, – we siler kéyin Insan’oghlining Qudret Igisining ong yénida olturidighanliqini we asmandiki bulutlar bilen kélidighanliqini körisiler. □ ■

⁶³ Shuning bilen bash kahin tonlirini yirtip tashlap:

– Emdi bashqa herqandaq guwahchining néme hajiti? □

⁶⁴ Özünglar bu kupurluqni anglidinglar! Emdi buninggha néme deysiler? – dédi.

Ularning hemmisi u ölüm jzasigha buyrulsun, dep höküm chiqirishti.

⁶⁵ Andin beziliri uninggha tükürüşke bashlidi, yene uning közlrini téngip, mushtlap: «Qéni, *peyghemberchilik qilip* bésharet bére!» déyishti.

□ **14:61** «Sen Mubarek Bolghuchining Ogqli Mesihmusen?»

– «Mubarek Bolghuchi» – Xuda Özidur. ■ **14:61** Yesh. 53:7; Ros. 8:32. □ **14:62** «siler kéyin Insan’oghlining Qudret Igisining ong yénida olturidighanliqini we asmandiki bulutlar bilen kélidighanliqini körisiler» — Tewrat, «Dan.» 7:13ni körüng.

■ **14:62** Dan. 7:13; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; Luqa 21:27; Ros. 1:11; 1Tés. 4:16; 2Tés. 1:10; Weh. 1:7. □ **14:63** «Shuning bilen bash kahin tonlirini yirtip tashlap...» — bash kahin Eysani «kupurluq qildi» dep qarap, özining buninggha bolghan chöchüshi we ghezipini ipadilesh üçün kiyimlirini yirtqan. Eysaning özining Mesih ikenlikini étirap qilishi, uning Xudagha xas hoquq we shöhret mendidur, dégenlikidur. Yene shuni éyitimizki, bash kahinning tonlirini yirtishning özi Tewrat qanunigha xilap idi («Law.» 10:6, 21:10).

Qarawullarmu uni shapilaq bilen kachatlidi. □ ■

Pétrusning Eysadin ténishi

Mat. 26:69-75; Luqa 22:56-62; Yh. 18:15-18, 25-

27

⁶⁶ Pétrus sarayning töwenki hoylisida turghanda, bash kahinning dédekliridin biri kélip, ■

⁶⁷ issinip olturghan Pétrusni körüp, uninggha tik-
ilip qarap:

— Senmu Nasaretlik Eysa bilen bille idingghu, —
dédi.

⁶⁸ Lékin u ténip:

— Séning néme dewatqanliqingni bilmidim hem
chüshenmidim, — dédi-de, tashqirigha, derwazining
aywanigha chiqip turdi. Shu esnada xoraz bir
chillidi.

⁶⁹ Uni yene körgen héliqi dédek yene u yerde
turghanlarga:

— Bu ulardin biri, — dégili turdi. ■

⁷⁰ Pétrus yene inkar qildi.

Bir'azdin kéyin, u yerde turghanlar Pétrusqa yene:
— Berheq, sen ularning birisen. Chünki senmu
Galiliyelik ikensen'ghu?! — déyishti. □

□ **14:65** «beziliri uninggha tükürüshke bashlidi, yene uning közlirini téngip, mushtlap: «qéni, *peyghemberchilik qilip* bésharet bére!» — «Mat.» 26:68de mushu kishilerning: «... «Qéni bésharet bére, séni kim urdi?» déyishkenlikimu xatirilidu. «Qarawullarmu uni shapilaq bilen kachatlidi» — yaki «Qarawullarmu uni arisigha éliwélip kachatlidi». ■ **14:65** Ayup 16:10; Yesh. 50:6; Yuh. 19:3. ■ **14:66** Mat. 26:58,69; Luqa 22:55; Yuh. 18:16,17. ■ **14:69** Mat. 26:71; Luqa 22:58; Yuh. 18:25. □ **14:70** «Berheq, sen ularning birisen. Chünki senmu Galiliyelik ikensen'ghu?!» — ularning dégenliri Pétrusning teleppuzigha asasen bolsa kérek. «Mat.» 26:72-73ni körüng.

⁷¹ Lékin u qattiq qarghashlar bilan qesem qilip: — Siler dewatqan héliqi ademni tonumaymen! — dédi.

⁷² Del shu chaghda xoraz ikkinchi qétim chillidi. Pétrus Eysaning özige: «Xoraz ikki qétim chilhuche, sen mendin üç qétim tanisen» dégen sözini ésige aldi; we bularni oylap yiglap ketti. □ ■

15

Eysaning Pilatusning aldida sotlinishi

Mat. 27:1-2, 11-14; Luqa 23:1-5; Yh. 18:28-38

¹ Etisi tang étishi bilenla, bash kahinlar aqsaqallar, Tewrat ustazliri we pütkül aliy kéngeshmidikiler bilen meslihetliship, Eysani baghlap apirip, *waliy* Pilatusqa tapshurup berdi. ■

² Pilatus uningdin:

— Sen Yehudiylarning padishahimu? — dep soridi.

U jawaben: — Éytqiningdek, — dédi. □ ■

³ Bash kahinlar uning üstidin qayta-qaytidin erzshikayetlerni qilishti.

⁴ Pilatus uningdin yene:

— Jawab bermemsen? Qara, ular üstüngdin shunchiwala shikayet qiliwatidu!? — dep soridi. ■

□ **14:72** «...we bularni oylap yiglap ketti» — bashqa birxil terjimisi: — «... we köngli buzulup yiglap ketti». ■ **14:72** Mat. 26:34,75; Luqa 22:61; Yuh. 13:38; 18:27. ■ **15:1** Zeb. 2:2; Mat. 27:1; Luqa 22:66; 23:1; Yuh. 18:28; Ros. 3:13. □ **15:2**

«U jawaben: — Éytqiningdek, — dédi» — Eysaning «Éytqiningdek» dégen jawabining grék tilida «Shundaq, lékin ehwal del séning oylighiningdek emes» dégen puriqi chiqidu. ■ **15:2** Mat. 27:11; Luqa 23:3; Yuh. 18:33. ■ **15:4** Mat. 27:13; Yuh. 19:10.

⁵ Biraq Eysa yenila héch jawab bermidi; Pilatus buningha intayin heyran qaldi.■

Eysa we Barabbas

Mat. 27:15-31; Luqa 23:13-25; Yh. 18:39-40; 19:1-16

⁶ Her qétimlik *ötüp kétish* héytida, xalayıq qaysibir mehbusni telep qilsa, waliy uni qoyup béretti.■

⁷ Eyni waqıtta, zindanda Barabbas isimlik bir mehbus bar idi. U özi bilen bille topilang kôtürgen hemde topilangda qatilliq qilghan nechcheylen bilen teng solan'ghanidi.■

⁸ Xalayıq chuqan-süren sélip waliydin burun hemishe ulargha qilghinidek yene shundaq qilishini tileshti.□

⁹ Pilatus ulargha:

— Siler Yehudiylarning padishahini qoyup bérishimni xalamsiler? — dédi

¹⁰ (chünki u bash kahinlarning hesetxorluqi tüpeylidin uni tutup bergenlikini biletti).

¹¹ Lékin bash kahinlar xalayıqni: «Buning ornigha, Barabbasni qoyup ber» dep telep qilishqa küshkürtti.■

¹² Pilatus jawaben ulardin yene:

— Undaq bolsa, siler «Yehudiylarning padishahi» dep atighan kishini qandaq bir terep qil dewatisiler? — dédi.

¹³ — Ular yene awazini kôtürüp: — Uni kréstligin! — dep warqirishatti.

■ **15:5** Yesh. 53:7 ■ **15:6** Mat. 27:15; Luqa 23:17; Yuh. 18:39.

■ **15:7** Mat. 27:16; Luqa 23:19; Yuh. 18:40. □ **15:8**

«Xalayıq **chuqan-süren sélip...**» — bashqa birxil terjimisi: «Xalayıq (waliyning) aldigha kélip...» ■ **15:11** Mat. 27:20; Luqa 23:18; Yuh. 18:40; Ros. 3:14.

14 Pilatus ulargha: — Némishqa? U néme rezillik ötküzüptu? — dédi.

Biraq ular téximu ghaljirliship:

— Uni kréstligin! — dep warqirashti.

15 Shunga Pilatus, xalayıqni razi qilmaqchi bolup, Barabbasni ulargha chiqirip berdi. Eysani bolsa qamchilatqandin kéyin, kréstlesh üçün *leshkerlirige* tapshurdi. □ ■

Leshkerlarning Eysani mesxire qilishi

16 Andin leshkerler Eysani waliy ordididiki seynagha élip kirip, pütün leshkerler topini bu yerge jem bolushqa chaqirdi. □ ■

17 Ular uning uchisigha sösün renglik ton kiydürüshti, andin ular tikenlik shaxchilardin toqughan bir tajni béshigha kiygüzdi. □

18 Andin uni mubareklep: «Yashighayla, i Yehudiy-larning padishahi!» déyishti.

19 Andin béshigha qomush bilen hedep urup, uninggha qarap tükürüshti we uning aldida tiz

□ **15:15** «Eysani **bolsa qamchilatqandin kéyin...**» — Rim impériyeside jaza qamchiliri birnecheche tasmiliq bolup, herbir tasmisigha qoghushun we ustixan parchiliri baghlan'ghan bolidu. Qamchilighan waqtida jazagha tartilghuchiYalingachlinip, yerge tizlandurulup, ikki yénida turghan leshker uni qamchilaytti.

■ **15:15** Mat. 27:26; Yuh. 19:1.

□ **15:16** «waliy **ordididiki seyna**» — grék (latin) tilida «praytorium». «**leshkerler topi**» — (grék tilida «kohort») 500-600 kishidin terkiib tapqan.

■ **15:16** Mat. 27:27; Yuh. 19:2. □ **15:17** «Ular **uning uchisigha sösün renglik ton kiydürüshti**» — «sösün reng» shu chaghda shahane kiyimning renggi shundaq idi («Mat.» 27:28, «Yh.» 19:2ni körüng). Ular shu «shahane ton» arqiliq Eysani «sen padishahmu?!» dep mazaq qilmaqchi.

püküp, sejde qilishti. □

²⁰ Ular uni shundaq mazaq qilghandin kéyin, uningdin sösün tonni salduruwétip, uchisigha öz kiyimlirini kiydürdi; andin ular uni kréstlesh üçün élip chiqishti.

Uning kréstinishi

Mat. 27:32-44; Luqa 23:26-39; Yh. 19:17-19

²¹ Kurini shehiridin bolghan, Simon isimlik bir kishi yézidin kélip, u yerdin ötüp kétiwatatti (bu kishi Iskender bilen Rufusning atisi idi). *Leshkerler* uni tutup kélip, *Eysaning* kréstini uninggha mejburiy kütürgüzdi. □ ■

²² Ular Eysani Golgota (terjimisi, «bash söngék») dégen yerge élip keldi; ■

²³ andin ular uninggha ichish üçün murmekki arilashturulghan achchiq sharab berdi; lékin u uni qobul qilmidi. □

²⁴ Ular uni kréstligendin kéyin, kiyimlirini özara bölüshüwélishe üçün, herqaysisining ülüshini

□ **15:19** «andin béshigha qomush bilen hedep urup...» — yaki «andin béshigha hasa bilen hedep urup...». □ **15:21** «Leshkerler **uni** tutup kélip, **Eysaning kréstini uninggha mejburiy kütürgüzdi**» — «Eysaning krésti» toghruluq: Eysa özini jazalaydighan qoral bolghan shu krést (chapras yaghach)ni yüdüp méngishi kérek idi. U shundaq qattiq qamchilan'ghanki, halsirap yüdüp mangalmisa kérek. ■ **15:21** Mat. 27:32; Luqa 23:26. ■ **15:22** Mat. 27:33; Luqa 23:33; Yuh. 19:17. □ **15:23** «... **ular uninggha ichish üçün murmekki arilashturulghan achchiq sharab berdi; lékin u uni qobul qilmidi**» — kréstke mixlinidighanlarga aghriqni peseytish meqsitide dora arilashturulghan sharab bérilidiken. Biraq Eysa ret qildi.

békitishke herbir kiyimning üstige chek tashlidi.

□ ■

²⁵ Uni kréstligen waqit künning üçinchi saiti idi. □

²⁶ Uni eyibligen shikayetnamide «Yehudiylarning padishahi» dep pütülgenidi. □ ■

²⁷ Ular uning bilen teng ikki qaraqchinimu kréstlidi, biri ong teripide, yene biri sol teripide idi.

²⁸ Shundaq qilip, muqeddes yazmilardiki: «U jinayetchilerning qatarida sanaldi» dégen söz emelge ashuruldi. □ ■

²⁹ U yerdin ötkenler bashlirini chayqiship, uni haqaretlep:

— Uhuy, sen ibadetxanini buzup tashlap, üç kün ichide qaytidin yasap chiqidighan adem, ■

³⁰ emdi özüngni qutquzup krésttin chüshüp baqqina! — déyishti.

³¹ Bash kahnlar bilen Tewrat ustazlirimu özara shundaq mesxire qilip:

— U bashqilarni qutquzuptiken, özini qutquzalmaydu.

³² Israilning padishahi bolghan Mesih emdi krésttin chüshüp baqsunchu, shuni körsekla

□ **15:24** «herqaysisining ülüşini békitishke herbir kiyimning üstige chek tashlidi» — yaki «herqaysisining ülüşini békitishke kimiymiliri üçün chek tashlidi». ■ **15:24** Zeb. 22:18; Mat. 27:35; Luqa 23:34; Yuh. 19:23. □ **15:25** «künning üçinchi saiti» — hazirqi waqit bolsa, etigen saet toqquz idi. □ **15:26**

«Uni eyibligen shikayetnamide «Yehudiylarning padishahi» dep pütülgenidi» — bu shikayetname uning béshining yuqiri teripige békitilgenidi («Mat.» 27:37). ■ **15:26** Mat. 27:37; Luqa 23:38; Yuh. 19:19. □ **15:28** «U jinayetchilerning qatarida sanaldi» — «Yesh.» 53:12. ■ **15:28** Yesh. 53:12; Luqa 22:37. ■ **15:29** Zeb. 22:7-8; 69:19-22; 109:25; Mat. 27:39; Luqa 23:35; Yuh. 2:19.

uningha étiqad qilimiz! — déyishti. Uning bilen teng kréstlen'genlermu uni shundaq haqaretleshti.

Eysaning ölümi

Mat. 27:45-56; Luqa 23:44-49; Yh. 19:28-30

³³ Emdi *künning* altinchi saiti kelgende, pütkül zéminni qarangghuluq qaplidi we toqquzinchi saitigiche dawam qildi. □ ■

³⁴ Toqquzinchi saette Eysa yuqiri awaz bilen: «Éloi, Éloi, lama shawaqtani?», menisi: — «Xudayim, Xudayim, méni némishqa tashliwetting?» dep qat-tiq nida qildi. □ ■

³⁵ U yerde turuwatqanlarning beziliri buni anglap:

— Mana, u Ilyas peyghemberge nida qiliwatidu, — déyishti.

³⁶ Ulardin bireylen yügürüp béríp, bir parche bulutni achchiq sharabqa chilap, qomushning uchigha sélip uninggha ichküzüp:

— Toxtap turunglar! Qarap baqayli, ilyas *peyghember* uni chüshürgili kélermekin? — dédi. ■

□ **15:33** «*künning altinchi saiti kelgende, pütkül zéminni qarangghuluq qaplidi we toqquzinchi saitigiche dawam qildi*» — hazirqi waqit sistémisi boyiche mushu halet chüsh waqtidin (saet on ikkiddin) bashlap saet üçkiche dawam qildi.

■ **15:33** Mat. 27:45; Luqa 23:44.

□ **15:34** «*Toqquzinchi saette*» — hazirqi waqit bolsa saet üçlerde. «Éloi, Éloi, lama shawaqtani?», menisi: — «Xudayim, Xudayim, méni némishqa tashliwetting?» — «Zeb.» «22:1»ni körüng.

■ **15:34** Zeb. 22:1-2; Mat. 27:46. ■ **15:36** Zeb. 69:21; Yuh. 19:29.

- 37 Eysa qattiq warqiridi-de, rohini qoyuwetti. □
- 38 *We shu esnada ibadtxanining ichkiri perdisi yuqiridin töwen'ge ikki parche bölüp yirtildi.* □ ■
- 39 Emdi uning udulida turghan yüzbéshi uning qandaq nida qilib rohini qoyuwetkenlikini körüp: — Bu adem heqiqeten Xudaning oghli iken! — dédi. ■
- 40 U yerde yene bu ishlargha yiraqtin qarap turawatqan birnechche ayallarmu bar idi. Ularning arisida Magdalliq Meryem, kichik Yaqup bilen Yosening anisi Meryem we Salomilar bar idi. □ ■
- 41 Ular eslide Eysa Galiliye ölkiside turghan waqitta uninggha egiship, uning xizmitide bolghanlar idi; bulardin bashqa uning bilen Yérusalémgha birge kelgen yene nurghun ayallarmu *uning ehwaligha* qarap turatti. ■

Eysaning depne qilinishi

Mat. 27:57-61; Luqa 23:50-56; Yh. 19:38-42

-
- **15:37** «Eysa... **rohini qoyuwetti**» — «rohini qoyuwetti» dégenning bashqa birxil terjimisi «Eysa... tiniqini toxtatti».
- **15:38** «... **shu esnada ibadtxanining ichkiri perdisi yuqiridin töwen'ge ikki parche bölüp yirtildi**» — bu perde ibadtxanidiki eng muqeddes jayni muqeddes jaydin ayrip turidighan perde bolup, uning yirtilishi insanlarning Xudaning aldigha baridighan yolining Eysaning ölümü bilen échilghanliqini bildüridu (ibadtxanidiki «muqeddes jay»ni sirttiki hoylidan ayriydighan yene bir «sirtqi perde» bar idi, lékin buni körsitish üçün adette bashqa atalghu ishilitilidu). ■ **15:38** 2Tar. 3:14; Mat. 27:51; Luqa 23:45. ■ **15:39** Mat. 27:54; Luqa 23:47.
- **15:40** «Yosening **anisi Meryem**» — «Mat.» 27:56de «Yüsüpning anisi Meryem». ■ **15:40** Mat. 27:55; Luqa 23:49. ■ **15:41** Luqa 8:2, 3.

⁴² Kechqurun kirip qalghanda («teyyarlash küni», yeni shabat künining aldinqi küni bolghachqa),

□ ■

⁴³ aliy kengeshmining tolimu mötiwer ezasi, Arimatiyalıq Yüsüp bar idi. Umu Xudaning padishahliqini kütüwatqan bolup, jür'et qilip waly Pilatusning aldigha kirip, uningdin Eysaning jesitini bérishni telep qildi.

⁴⁴ Pilatus Eysaning allıqachan ölgenlikige heyran boldi; u yüzbéshini chaqirip, uningdin Eysaning ölginige xéli waqıt boldimu, dep soridi.

⁴⁵ Yüz béshidin ehwalni uqqandin kéyin, Yüsüpke jesetni berdi.

⁴⁶ Yüsüp ésil kanap rext sétiwélip, jesetni *kréstin* chüshürüp kanap rextte képenlidi we uni qiyada oyulghan bir qebrige qoydi; andin qebrining aghzigha bir tashni domilitip qoydi.■

⁴⁷ We Magdallıq Meryem bilen Yosening anisi Meryem uning qoyulghan yérini körüwaldi.

16

Eysa ölümdin tirilidu

Mat. 28:1-8; Luqa 24:1-12; Yh. 20:1-10

□ **15:42** «teyyarlash küni» — adette shabat künining aldinqi künini körsitidu. Shabat künide herqandaq ishlesh (mesilen otun térish, ot yéqish, xémir yughurush qatarliqlar) men'i qilin'ghachqa, shabat künidiki barlıq tamaqlarnı andinqi küni, yeni jüme künide teyyarlash kérek idi. Uning üstige, qaide boyiche, öltürülgenlerning jesiti shabat künide kréste qalsa bolmaytti («Qan.» 21:23ni körüng).

■ **15:42** Mat. 27:57; Luqa 23:50; Yuh. 19:38. ■ **15:46** Mat. 12:40; 26:12; 27:60; Luqa 23:53.

¹ Shabat küni ötüshi bilenla, Magdalliq Meryem, Yaqupning anisi Meryem we Salomilar bérip Eysaning jesitige sürüş üçün xushpuraqliq buyumlarni sétiwaldi. □ ■

² Heptining birinchi küni ular bek baldur, tang seherde ornidin turup, kün chiqishi bilen qebrige bardi. □

³ Ular özara: «Bizge qebrining aghzidiki tashni kim domilitiship bérer?» déyishti.

⁴ Lékin ular bashlirini kôtürüp qariwidi, tashning bir yan'gha domilitiwétilginini kórdi — eslide u tash nahayiti yoghan idi.

⁵ Ular qebrige kirgende, ong terepte olturghan, aq ton kiygen, yash bir ademni kórdi, we qattiq dekke-dükkige chüshti. ■

⁶ Lékin u ulargha:

— Dekke-dükkige chüshmenglar. Siler kréstlen'güchi Nasaretlik Eysani izdewatisiler. U tirildi, u bu yerde emes. Mana ular uni qoyghan jay! ■

⁷ Lékin béringlar, uning muxlislirigha we Pétrusqa: «U Galiliyege silerdin awwal baridiken; u silerge éytqinidek, siler uni shu yerde köridikensiler»

□ **16:1** «Shabat küni ötüshi bilenla» — shabat küni shenbe küni kechte kün pétishi bilen bashlinatti. «... **Eysaning jesitige sürüş üçün xushpuraqliq buyumlarni sétiwaldi**» — yaki «Eysaning jesitige sürüş üçün xushpuraqliq buyumlarni sétiwalghanidi». Bu ishqa qarighanda, ayallar uning ölümdin tirilidighanliqini héch oylap baqmighanidi! ■ **16:1** Mat. 28:1; Luqa 24:1; Yuh. 20:1.

□ **16:2** «heptining birinchi küni» — yeni yekshenbe küni.

■ **16:5** Mat. 28:2; Yuh. 20:12. ■ **16:6** Mat. 28:5; Luqa 24:5.

denglar, — dédi. □ ■

⁸ Ular qebridin chiqipla beder qachti. Ularni titrek bésip hoshini yoqitay dégenidi; bek qorqup ketkechke, héchkimge héchnémini éytmidi. □ ■

Eysaning magdalliq Meryemge körünüshi
Mat. 28:9-10; Yh. 20:11-18; Luqa 24:13-35

⁹ Eysa heptining birinchi küni tang seherde tirilgandin kéyin, awwal Magdalliq Meryemge köründi. U eslide uningdin yette jinni heydiwetkenidi. □ ■

¹⁰ Meryem chiqip, matem tutup yighliship turghan, burun uning bilen bille bolghanlarga xewer berdi.

¹¹ Uning tirik ikenlikini we Meryemge körün'genlikini anglighanda, ular ishenmidi.

□ **16:7** «..béringlar, uning muxlislirigha we Pétrusqa: «U Galiliyege silerdin awwal baridiken; u silerge éytqinidek, siler uni shu yerde köridikensiler» denglar» — Markus biwasite démigini bilen hemmimiz bu sözligüchi «yash adem»ni perishte dep bilimiz (5-ayetni körüng). ■ **16:7** Mat. 26:32; 28:10; Mar. 14:28; Ros. 1:3; 13:31; 1Kor. 15:5. □ **16:8** «héchkimge héchnémini éytmidi» — menisi, belkim muxlisliridin bashqa héchkimge éytmidi (mesilen, «Mat.» 28:8, 10ni körüng). ■ **16:8** Mat. 28:8; Luqa 24:9; Yuh. 20:18. □ **16:9** «Eysa heptining birinchi küni tang seherde tirilgandin kéyin, awwal magdalliq Meryemge köründi. U eslide uningdin yette jinni heydiwetkenidi...» — 9-20-ayetler ikki qedimiy köchürmidin bashqa, hemme köchürmilerdin tépilidu. Biz ularning «Markus»ning heqiqiy bir qismi ikenlikige héch gumanimiz yoq; biraq mushu yerde sehipe cheklimisidin toluq ispat keltürelmeymiz. In'glizche bilidighan oqurmenlarning «Dén Burgon»ning ««Markus»ning axirqi on ikki ayetliri» dégen kitabini Intérnettin tapalaydighanliqigha ishinimiz. ■ **16:9** Luqa 8:2; Yuh. 20:14,16.

Eysaning ikki muxlisigha körünüshi

¹² Bu ishlardin keyin, u ularning ichidiki yézigha kétéwatqan ikkiylen'ge bashqa siyaqta köründi. ■

¹³ Bularmu qalghanlarning yénigha qaytip, ulargha xewer qilghan bolsimu, lékin ular bularghimu ishenmidi.

Eysaning on bir muxlisigha körünüshi

Mat. 28:16-20; Luqa 24:36-49; Yh. 20:19-23; Ros.

1:6-8

¹⁴ Andin on bireylen dastixanda olturup ghizaliniwatqanda, u ulargha köründi we ularning étiqadsizliqi we tash yürekliki üçün ularni tenbih bérıp eyiblidi; chünki ular özining tirilginini körgenlerge ishenmigenidi. ■

¹⁵ U ulargha mundaq dédi:

— Pütkül jahan'gha bérıp, yaritilghuchilarning herbirige xush xewerni jakarlanglar. ■

¹⁶ Étiqad qilip, chömüldürüşni qobul qilghanlar qutquzulidu. Étiqad qilmighanlar bolsa gunahqa békiutilidu. ■

¹⁷ Étiqad qilghanlarning izlirigha mushundaq möjizilik alametler egiship hemrah bolidu: — ular Méning namim bilen jinlarni heydiwétidu; ular yéngi tillarda sözleydu, □ ■

¹⁸ ular yılanlarni qollirida tutidu, herqandaq zeherlik nersini ichsimu, ulargha zerer

■ **16:12** Luqa 24:13. ■ **16:14** Luqa 24:36; Yuh. 20:19; 1Kor. 15:5. ■ **16:15** Mat. 28:19; Yuh. 15:16. ■ **16:16** Yuh. 3:18; 12:48. □ **16:17** «yéngi tillar» — démek özi ögenmigen tillar. «Ros.» 2:4-11ni, «1Kor.» 12-, 14-babni we munasiwetlik izahatlarni körüng. ■ **16:17** Luqa 10:17; Ros. 2:4; 5:16; 8:7; 10:46; 16:18; 19:6,12.

yatküzmeydu; qollirini bimarlargha tegküzüp qoysa, késelliri saqiyip kétidu. □ ■

Eysaning asman'gha kôtürülüshi

Luqa 24:50-53; Ros. 1:9-11

¹⁹ Shunga Reb ulargha bu sözlerni qilip bolghandin kéyin, asman'gha kôtürüldi, Xudaning ong yénida olturdi. □ ■

²⁰ Muxlislar chiqip, her yerge bérip xush xewerni jakarlap yürdi. Reb ular bilen teng ishlep, söz-kalamigha hemrah bolup egeshken möjizilik alametler bilen uninggha ispat berdi. □ ■

□ **16:18** «ular yılanlarni qollirida tutidu...» — mesilen, «Ros.» 28:3-6ni körüng. «Étiqad qilghanlarning izlirigha mushundaq möjizilik alametler egiship hemrah bolidu... .. qollirini bimarlargha tegküzüp qoysa, késelliri saqiyip kétidu» — éniqki, étiqad qilghuchilar üçün «møjizilik alametler» Mesihke iman-ishench keltürgendin **kéyinla** kélidu («mushundaq möjizilik alametler **egiship** hemrah bolidu» (17-ayet)). «Alametlerni körsem, **andin** ishinimen» dégüchiler herdaim köp, elwette. ■ **16:18** Luqa 10:19; Ros. 28:5, 8. □ **16:19** «Shunga **Reb ulargha bu sözlerni qilip bolghandin kéyin, asman'gha kôtürüldi, Xudaning ong yénida olturdi**» — «shunga» — Reb wede qilghan «møjizilik alametler» peqet Muqeddes Roh arqiliq bolatti; u ershke kôtürülmigen bolsa, Muqeddes Roh kélelmeytti. **Shunga** (Öz söz-kalamini ishpatlaydighan möjizilik alametlerni mumkin qilish üçün) u ershke kôtürülmise bolmaytti. ■ **16:19** Luqa 24:50,51; Ros. 1:9. □ **16:20** «**Reb ular bilen teng ishlep...**» — bezi kona köchürmilerde «Reb Eysa ular bilen teng ishlep...» déyilidu. ■ **16:20** Ros. 1:2; 14:3; 1Tim. 3:16; Ibr. 2:4.

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5